

IZVJEŠTAJ

o pilotiranju indikatora
za praćenje primjene

LANZAROTE KONVENCIJE

„Lanzarote konvencija u Bosni i Hercegovini“

Izdavač

„Zdravo da ste“, Banja Luka

Radna grupa za izradu indikatora

Suzdina Bjedić
Olga Lola Ninković
Amela Bašić

Organizacije koje su pilotirale indikatore za monitoring Lanzarote konvencije

„Centar za prava djeteta“, Konjic
„Naša djeca“, Zenica
„Vesta“, Tuzla
„Svjetionik“, Prijedor
„Budućnost“, Modriča

Izvještaj o pilotiranju indikatora za monitoring Lanzarote konvencije

Nada Uletilović

Lektor

Igor Simanović

Štampa

„Atlantik“ bb

Tiraž

300

Godina

2014

IZVJEŠTAJ

o pilotiranju indikatora
za praćenje primjene
LANZAROTE KONVENCIJE

SADRŽAJ

Poglavlje I	6
1. Definicije u smislu Konvencije	6
2. Definicija djeteta žrtve seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe	9
Poglavlje II	11
1. Zapošljavanje, edukacija i podizanje svijesti osoba koje rade sa djecom	11
2. Obrazovanje za djecu	13
3. Programi i mjere preventivne intervencije	16
4. Mjere za opštu javnost	17
5. Učešće djece, privatni sektor, mediji i civilno društvo	17
Poglavlje III	19
1. Državne mjere koordinacije i saradnje	19
Poglavlje IV	21
1. Izvještavanje o sumnji o seksualnom nasilju i eksploataciji	21
2. Linije za pružanje pomoći	21
3. Pružanje pomoći žrtvama	22
Poglavlje V	23
Poglavlje VI	24
Poglavlje VII	25
Poglavlje VIII	26
Poglavlje IX - Međunarodna saradnja	27
Zaključak	28
PRILOG 1	29
Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe	
PRILOG 2	41
Indikatori za monitoring Lanzarote konvencije	
PRILOG 3	75
Upitnici	
Upitnik za policiju	76
Upitnik za pravosuđe i tužilaštvo	78
Upitnik za predstavnike Centara za socijalni rad	80
Upitnik za radnike u zdravstvu	82

Upitnik za obrazovne institucije	84
Upitnik za predstavnike medija	86
Upitnik za NVO	88
Vodič sa pitanjima za fokus grupu sa djecom	90
Upitnik za roditelje	92

Bosna i Hercegovina je 2012. godine ratifikovala Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Kroz projekat „Lanzarote konvencija u BiH” razvili smo indikatore za praćenje implementacije pomenute Konvencije. Kako bi se utvrdilo koliko su ovi indikatori „upotrebljivi” na terenu, pet nevladinih organizacija iz mreže „Snažniji glas za djecu” je u četiri mjeseca radilo monitoring Lanzarote konvencije na lokalnom nivou.¹ Podaci koji su prikupljeni u procesu monitoringa biće korišteni u dva pravca:

- Da se testira relevantnost i razumljivost razvijenih indikatora i da se na osnovu iskustava formuliše konačna lista indikatora koji će se koristiti za praćenje primjene odredbi ove Konvencije.
- Da se pokaže poznavanje, razumijevanje i nivo prakse povezane sa problemima seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece na lokalnom nivou.

Podaci izneseni u izvještajima nevladinih organizacija koje su pilotirale indikatore, prikupljeni su na dva načina:

1. Intervjuima sa predstavnicima obrazovnih ustanova, policije, zdravstva, pravosuđa i tužilaštva, centara za socijalni rad, nevladinih organizacija, medija i roditelja;

Obrazovanje	Zdravstvo	Policija	Pravosuđe	Socijalna zaštita	Mediji	NVO	Roditelji
17	6	6	5	6	9	7	9

2. Kroz fokus grupe sa djecom.

Kroz 6 fokus grupa u pet lokalnih zajednica učestvovalo je 52 djece (31 djevojčica i 21 dječak).

U ovom izvještaju podaci će biti predstavljeni istim redom kojim su predstavljeni u listi indikatora, odnosno istim redom kako su područja navedena i u samoj Lanzarote konvenciji.

Poglavlje I

Ovo poglavlje sadrži tri dijela: svrhu Konvencije, načelo nediskriminacije i definicije. Indikatori za praćenje njene primjene počinju od definicije djeteta.

1. Definicije u smislu Konvencije

Definicija djeteta kao lica mlađeg od 18 godina

Profesionalci iz svih sektora su upoznati sa činjenicom da je, po Konvenciji o pravima djeteta, dijete osoba do 18 godina starosti. Odstupanje od ovog se pokazuje kod zaposlenih u policiji koji rade sa djecom žrtvama, ali i počiniocima nasilja, koji se u svom radu vode Krivičnim zakonom, po kojem je dijete osoba do 14 godina, dok su osobe od 14 do 16 godina klasifikovane kao mlađi maloljetnici, a one od 16 do 18 godina starosti, stariji maloljetnici. Ovaj disparitet između krivičnog zakonodavstva i Konvencije je, po riječima predstavnika policije, veliki problem u njihovoj praksi.

Isti odnos prema maloljetnicima imaju i predstavnici pravosuđa i tužilaštva, koji, iako znaju da je po Konvenciji dijete svaka osoba do 18 godina starosti, u svom radu govore o „djetetu” do 14 godina i maloljetnicima (od 14 do 16 i 16 do 18). Po riječima tužiteljice, usklađivanje naših zakona sa Konvencijom i definisanjem djeteta do 18 godina, impliciralo bi mnoge promjene kao i „nestanak maloljetničke delinkvencije u našem društvu.”²

Ispitani roditelji, bez izuzetka, smatraju da je dijete osoba do 18 godina.

¹ „Centar za prava djeteta” - Konjic, „Budućnost” - Modriča, „Svjetionik” - Prijedor, „Vesta” - Tuzla i „Naša djeca” - Zenica

² Tužilaštvo tuzlanskog kantona

Djeca koja su učestvovala u fokus grupama u Tuzli³ imaju različito mišljenje o tome ko je dijete. Oni smatraju da je:

„dijete osoba mlađa od 10 ili možda 12 godina, dok oni stariji od toga, nisu djeca” (djevojčica, 13 godina).

Ovakvo mišljenje je vjerovatno proisteklo iz specifičnih životnih okolnosti u kojima žive mnoga djeca pripadnici romske populacije i izrazito siromašnih roditelja, koji su prisiljeni da u ranom djetinjstvu rade na ulici i na taj način doprinose porodičnom budžetu. Među ovom djecom su i ona djeca koja su prisiljena na takav robovski način života.

Definicija seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe

Pitanje vezano za definiciju seksualnog nasilja i seksualne zloupotrebe djece bilo je teško za većinu ispitanika, koji ne prave nikakvu distinkciju između termina „zlostavljanje” i „zloupotreba” i u najvećem broju slučajeva navode da se pod ovim podvode silovanje, incest, dječija pornografija i dječija prostitucija. Navodimo neke od izjava ispitanika:

Predstavnici obrazovnih ustanova

„Seksualno zlostavljanje djeteta je dječija pornografija, internet zlostavljanje, svaki neprikladan kontakt sa djetetom u seksualne svrhe, zanemarivanje” (predstavica predškolskog obrazovanja – pedagog).

„Seksualno nasilje je neprimjereno dodirivanje, seksualno uznemiravanje, nasilni i nenasilni odnos i spolne radnje” (predstavica srednjoškolskog obrazovanja).

„Seksualno nasilje i seksualna zloupotreba djeteta je povreda ljudskih prava.”

„Spada u domen fizičkog nasilja – tjelesna agresivnost, dodirivanje ili pokazivanje intimnih dijelova tijela, pornografski materijal.”

„Uključivanje djeteta u bilo kakvu seksualnu aktivnost koju dijete ne razumije i koja ima za cilj zadovoljenje potreba drugih.”

„Seksualno nasilje je jedan od vidova nasilja, a podrazumijeva bilo koji vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladoj osobi.”

Predstavnici CSR-a

„Seksualno nasilje podrazumijeva sve bludne radnje koje upućuju na seksualno iskorištavanje djeteta.”

„Seksualna zloupotreba djeteta je svaka seksualna aktivnost sa djetetom za koju ne postoji saglasnost djeteta ili ono ne može dati saglasnost, odnosno ona je nevažeća zbog njegove emocionalne ili socijalne nezrelosti.”

„Seksualno zlostavljanje djeteta je svaka seksualna aktivnost ili ponašanje koje može emocionalno ili fizički ozlijediti dijete, te svaka seksualna aktivnost ili ponašanje kojim se iskorištava dijete radi zadovoljenja seksualnih ili emocionalnih potreba druge osobe. Seksualno nasilje nad djecom pojavljuje se u brojnim oblicima i podrazumijeva niz aktivnosti od neprimjerenog udvaranja i dodirivanja odrasle osobe, navođenja ili prisiljavanja djeteta da gleda pornografske sadržaje, samozadovoljavanje i pokazivanje genitalija djetetu ili uhođenje djeteta dok se kupuje ili presvlači, do nasilnog ili nenasilnog odnosa ili spolne radnje, incesta, seksualnog nasilja od strane vršnjaka, pornografije, prostitucije i trgovanja.”

Predstavnici zdravstva

„Seksualno nasilje nad djecom bih definisala kao zločin!”

„Seksualno nasilje ili zlostavljanje je svaki seksualni odnos prisilom i zloupotrebom prema osobi koja nije stekla zakonsku dob za seksualnu aktivnost.”

³ Jedna grupa djece je bila sastavljena od korisnika Dnevnog centra za djecu koja rade i/ili žive na ulici ili su u riziku da to postanu. Druga grupa su djeca koja su uključena u različite programe UG „Zemlja djece”.

„Svaka vrsta seksualnog uznemiravanja ili drugih seksualnih radnji koja dovodi do ozbiljnog narušavanja zdravlja (stvarnog ili potencijalnog), koja utiče na njihov razvoj, život i preživljavanje, a rezultat je zloupotrebe povjerenja, snage i moći odrasle osobe ili osoba koje nad djecom vrše seksualno nasilje ili ih seksualno zlopotrebljavaju. Dijete nije u stanju da razumije seksualnu aktivnost u potpunosti ili je ne želi ili se sa njom radi stepena svojeg razvoja ne može saglasiti.“

Predstavnici policije

„Seksualno nasilje je direktno, a seksualna zlopotreba indirektno usmjerena na dijete... Za nas je ono jasno definisano krivičnim zakonom koji je osnova za naš rad. Seksualno nasilje je najčešće silovanje, rodoskrvnuće ili incest, tj. spolni odnošaj sa djetetom ispod 14 godina i bilo kakvo dodirivanje intimnih dijelova tijela djeteta koje ima za cilj zadovoljenje seksualne potrebe druge osobe, dok seksualna zlopotreba podrazumijeva dječiju pornografiju, dječiju prostituciju, seksualno iskorištavanje preko interneta i sl.“

„Sve aktivnosti seksualne prirode koje su usmjerene ka djeci sa ciljem zadovoljenja seksualnih potreba drugih lica.“

„Pod seksualnim nasiljem i seksualnom zlopotrebom djece podrazumijeva se svaki fizički, vizuelni, intimni kontakt djeteta mlađeg od 18 godina sa osobom koja ga prisiljava na to, a pojedini čak u te radnje svrstavanje i neprimjerene riječi (šale, dvosmislice i sl.) za koje se može naslutiti da imaju seksualnu konotaciju.“

„Seksualno nasilje je iskorištavanje djeteta zbog seksualnog zadovoljenja. Seksualno nasilje i zlopotreba jeste, što dijete ne može razumjeti, ne pristaje na to, već je natjerano i najčešće čuti o tome.“

„Seksualno nasilje i seksualna zlopotreba djeteta regulisana je članom 195 KZRS i članom 199 KZRS. Dječja prostitucija je definisana članom 198 st.4 KZRS.“

Predstavnici pravosuđa

„...svaka radnja koja ima za cilj zadovoljenje seksualne potrebe ili nagona, a za objekt ima dijete“ (sudija).
„...svako psihičko i /ili fizičko nasilje nad djecom u seksualne svrhe, provedeno sa ili bez upotrebe sile“ (tužiteljica).

„Seksualno nasilje i seksualna zlopotreba djeteta je svako djelovanje koje može psihički ili fizički povrijediti dijete radi zadovoljenja seksualnih potreba nekog/ih lica. Iz iste institucije smatraju da se najviše krše prava romske djece, kao i određenog broja djece gdje su njihovi roditelji (ili su bez roditelja) u teškoj materijalnoj situaciji.“

Predstavnici nevladinog sektora

„...uključivanje zavisnog, razvojno nezrelog djeteta ili adolescenta u seksualne aktivnosti, koje ono ne može razumjeti, na koje ne može dati pristanak i koje ugrožavaju socijalne tabue obiteljskog života. Seksualno nasilje i zlopotreba djece ne podrazumijeva samo nasilni ili nenasilni odnos, već i druge radnje, kao što su milovanje djeteta, dodirivanje, udvaranje, izalaganje djeteta poziranju bez odjeće, pornografiju, prisiljavanje djeteta da gleda seksualni čin odrasli i dr.“

„Poticanje i/ili vrbovanje djeteta na neku od seksualnih aktivnosti sa trećom osobom, što će omogućiti vrbovatelju/vrbovateljima ostvarenje bilo koje vrste materijalne i/ili nematerijalne dobiti.“

Predstavnici medija

„Postoji više vrsta seksualnog nasilja i zlopotrebe djece, od verbalnih do fizičkih kontakata. Seksualno nasilje nad djecom je sve ono što drugi, pogotovo stariji od njih, čine prema njihovoj duši i tijelu u smislu verbalnog i fizičkog seksualnog kontakta, a da oni za to nisu ni duhovno ni fizički spremni.“

Roditelji

„...svako prisiljavanje, nasilno ili nenasilno, na seksualni kontakt, zlostrebu u pornografske ili svrhe iskorištavanja djece od strane odraslih s ciljem zadovoljenja seksualnih potreba.”

„...iskorištavanje djece od strane odraslih s ciljem zadovoljenja seksualnih potreba”

„Seksualno nasilje i seksualnu zlostrebu djeteta kao prijetnju od osoba koje su pedofili, na taj način da zlostavljaju djecu, a djeca ne smiju nikome da kažu za to. Tu, ubraja i kidnapovanje djece, što je čest slučaj koji se skriva u policiji i koji se nikad ne riješi. Nažalost, u ovom vremenu toga je sve više, roditelji se trude da zaštite djecu, ali niko drugi o tome ne brine mnogo.”

Djeca

Starija djeca su bez ustručavanja razgovarala na ovu temu, dok su mlađa, djeca do 13 godina, bila suzdržanija i bilo je uočljivo da se nelagodno osjećaju. Djevojčice su, generalno, bile puno aktivnije i razgovornije od dječaka.

Zanimljivi su odgovori koji pomenuto nasilje definišu navođenjem konkretnih radnji, pa može reći da većina djece pod ovim nasiljem podrazumijevaju silovanje, primoravanje gledanja seksualnih sadržaja, neprijemno pipkanje, diranje, neprijatne situacije i uznemiravanje.

„Seksualno nasilje je najgori oblik nasilja nad djecom” (djevojčica, 16 godina).

„...seksualno zlostavljanje je kad roditelji prodaju kćerku nekom starijem muškarcu ili kad roditelji ili stariji rođaci tjeraju djevojčice da spavaju sa starijim muškarcima kako bi oni za to dobijali novac” (djevojčica, 16 godina).

„...moju rodicu od 13 godina je silovao muškarac od 25... To je seksualno nasilje nad djetetom” (djevojčica, 13 godina).

„...seksualno nasilje nad djetetom je silovanje, pornografija, dječija prostitucija,...kad neko stariji koristi dijete za seks, a može biti i iskorištavanje preko interneta, kad se neko stariji pretvara da je mlad i upozna se sa djetetom i dogovore da se sretnu, što može biti jako opasno, na primjer” (djevojčica, 17 godina).

„Najokrutnija vrsta ophođenja prema djetetu” (djevojčica, 12 godina).

„Svaki oblik nasilja prema osobi kojoj se iskorištava seksualni život, intimne stvari i područja” (dječak, 13 godina).

„Iskorištavanje i vrijeđanje djeteta od strane psihički bolesne osobe” (djevojčica, 11 godina).

„Seksualno nasilje i seksualna zlostreba djeteta je oblik nasilja koji možda ima najgore posljedice po djecu fizičke i psihičke” (dječak, 16 godina).

Pod seksualnim nasiljem nad djecom, većina smatra prisiljavanje na seksualne sadržaje, pokazivanje intimnih područja odraslih osoba, te čitanje i korištenje pornografskih sadržaja, a pod seksualnom eksploatacijom iskorištavanje dječjeg tijela, iskorištavanje privatnog seksualnog života i prisiljavanje na brak, otimanje djece, odvođenje, prisiljavanje na seksualne radnje. Djeca teško mogu da definišu seksualno nasilje i zlostrebu i da razdvoje ove pojmove.

2. Definicija djeteta žrtve seksualnog iskorištavanja i seksualne zlostrebe

Većina profesionalaca (osim predstavnika policije, sudstva i tužilaštva) nisu upoznati s tim da postoji zakonski propisana dobna granica ispod koje je seksualni odnos sa djetetom krivično djelo. Oni smatraju da je ta granica 18 godina, odnosno doba kada osoba postaje punoljetna i može sama zrelo (zrelije) odlučivati o svom životu, uključujući i odluke o stupanju u seksualni odnos.

Većina njih su izrazili iznenađenje i otvoreno zgražavanje nad činjenicom da je zakonska granica dobrovoljnog stupanja u seksualni odnos 14 godina, kada je dijete još uvijek nezrelo i ranjivo, te smatraju da domaći zakon pod hitno istu treba podići i uskladiti je sa Konvencijom.

Predstavnici policije, sudstva i tužilaštva, koji svoj rad zasnivaju na krivičnom zakonu, svjesni su zakonski postavljene dobne granice, ali je smatraju neadekvatnom i sugerišu da je treba dići na barem 16 godina starosti.

Predstavnici osnovnih i srednjih škola smatraju da je dobna granica 18 godina, i smatraju dobnu granicu od 14 godina apsolutno neadekvatnom i neprihvatljivom. Isti stav imaju i predstavnici medija.

Roditelji su bili uvjereni da je ta granica 18 godina i zbunjeni su ovom zakonski propisanom granicom i smatraju je neprimjerenom i opasnom.

Jedan roditelj misli da je ispod 18 godina zabranjen seksualni odnos sa djetetom, jer djeca ispod ove dobi nisu dovoljno razvijena niti spremna za tako nešto, što su potvrdili i doktori i uvijek upozoravaju na to. Granica se može pomjeriti i do 20 godina, kad već svi znaju šta žele i ne bi se kajali.

„Ne znam da tako nešto zakon uopšte propisuje. Kako se nešto tako može „propisati” ili „dozvoliti”? Ne znam, možda je ta granica 16 godina, mada bi trebala biti 18, kad budu punoljetni, iako je to danas nerealno očekivati... Uglavnom, što kasnije to bolje!” (majka djevojčice iz ruralnog područja).

Predstavnici zdravstva navode da je dobna granica ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom 14 godina i da je ona neadekvatna. Seksualni odnos između maloljetnika, u smislu uzrasne razlike, nije regulisan zakonom. Ne postoje ni zakonske odredbe u slučaju neizvjesne starosne dobi žrtve.

Djeca nisu bila upoznata sa postojanjem dobne granice ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom, jer su bila mišljenja da je to do 18 godine.

„Seksualni odnos sa djetetom je neprikladan i odvratn” (djevojčica, 13 godina).

Međutim, ima i onih koji insistiraju na individualnim razlikama, koje u ovom slučaju smatraju bitnim.

„Sve je to različito, odnosno zavisi od osobe do osobe. Neko je spreman sa 16, a neko nije spreman ni sa 20 ili 25 godina” (djevojčica, 16 godina).

Kada su razgovarali o starosnoj granici između djeteta i punoljetnog partnera, djevojčice smatraju da su one dosta zrelije od svojih vršnjaka i da je normalno da ih privlače starije muške osobe. Granica koja bi se, po njima, mogla tolerisati je 5 godina.

„Ja prva nikad ne bih mogla biti u vezi sa svojim vršnjakom. Imala bih osjećaj kao da sam u vezi sa djetetom koje ja trebam usmjeravati. To zavisi od osobe do osobe” (djevojčica, 17 godina).

Djeca misle da starosna granica, u slučaju sklapanja braka sa maloljetnikom/com, ne bi smjela biti veća od 5 godina, a ima i onih koji misle da brakovi odraslih i maloljetnika, ne bi trebali biti dozvoljeni da bi ih trebalo zakonski zabraniti.

Poglavlje II

Ovo poglavlje, koje tretira preventivne mjere, obuhvata članove Konvencije vezane za načela, zapošljavanje, edukaciju i podizanje svijesti osoba koje rade sa djecom, obrazovanje za djecu, programe i mjere preventivne intervencije, mjere za opštu javnost i učešće djece, privatni sektor, medije i civilno društvo.

1. Zapošljavanje, edukacija i podizanje svijesti osoba koje rade sa djecom

Većina profesionalaca, sa kojima je ostvaren kontakt, dobro su ili djelimično upoznati sa *Konvencijom o pravima djeteta*, iako je samo manji dio njih prošao obuku na ovu temu.

Trening na temu prava djeteta prošli su profesionalci iz domena pravosuđa, kroz edukacije Visokog sudskog i tužilaškog vijeća i Centara za edukaciju sudija i tužilaca. Predstavnici policije, socijalni radnici, prosvjetni i zdravstveni radnici, o pravima djeteta su upoznati kroz edukacije o trgovini ljudima, građanskom obrazovanju ili slične teme koje su organizovane ili od institucija ili nevladinog sektora.⁴

Predstavnici medija, takođe, upoznati su sa postojanjem Konvencije o dječijim pravima i djelimično njenim sadržajem, mada u svom školovanju i radu nisu imali priliku pohađati obuku na ovu temu (osim posredno u sklopu g/n predmeta na fakultetu). Neki su, kroz saradnju sa nevladinim sektorom, imali priliku slušati edukacije na temu prava djeteta i smatraju ih ključnim za razumijevanje ove problematike.

Svi profesionalci ističu da je obuka na ovu temu neadekvatna, kako tokom školovanja, tako i kasnije pri radu sa djecom i da treba biti aktuelizovana, kontinuirana i obrađena na praktično/strukovno primjenjiv, ne samo na teoretski način.

Poznavanje Konvencije *Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja* je na niskom nivou, s obzirom da je ova Konvencija nedavno ratifikovana i, osim predstavnika srednjih škola, zdravstva i sudstva, predstavnici ostalih institucija nisu upoznati sa istom. Za one koji su upoznati sa ovom Konvencijom, edukacije su organizovale zvanične institucije⁵ ili nevladine organizacije.

Nijedan od roditelja nije upoznat sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja.

Niti u jednom sektoru, po saznanjima ispitanih profesionalaca, ne postoji praksa ili inicijativa da se tema Konvencije ili dječijih prava uopšte, uvede u redovnu edukaciju na fakultetima. Na nekim fakultetima, ova se tema obrađuje površno, npr. na studiju žurnalistike kroz predmet novinarska etika.

„...bilo bi korisno da se studenti novinarstva sveobuhvatno upoznaju s tim pitanjem, u okviru izučavanja pravnih nauka na studiju žurnalistike” (novinar).

U isto vrijeme, obuka na temu prava djeteta nije obavezan uslov za rad ni u jednom od ovih sektora, mada bi po mišljenju ispitanika, prosvjetnih, zdravstvenih i socijalnih radnika definitivno trebala biti. Jedino su profesionalci iz domena rada policije, potvrdili da je data preporuka da u sklopu edukacije o primjeni novog Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku u BiH (feb, 2014), koji treba stupiti na snagu u februaru 2015. godine.

U Centru za socijalni rad⁶ navode da ne postoji preporuka sa viših instanci o obaveznom poznavanju dječijih prava, kao uslova za zaposlenje u ovoj instituciji. Nisu ni usvojeni programi stručnog usavršavanja i edukacije socijalnih radnika od strane ove institucije koji se odnose na prava djeteta.

4 UNICEF, Save the Children, Ombudsman za djecu RS, Ombudsman BiH, Zdravo da ste, Naša djeca, Biro za ljudska prava, Centar za prava djeteta, Svjetionik, Medica i dr.

5 Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS; Centri za edukaciju sudija i tužilaca, Gender centar RS, Ombudsman za djecu RS; Zdravo da ste.

6 Prijedor.

Kad je riječ o upoznavanju djece i njihovih roditelja/staratelja sa rizicima seksualnog iskorišćavanja i seksualne zlopotrebe navode da se u sistemu socijalne zaštite nalaze korisnici – i djeca i odrasli prema različitim osnovama i problematikama. Ukoliko se radi o porodicama koje su prema određenim parametrima rizične, pa i u smislu postojanja zlostavljanja, oni se informišu o navedenim rizicima, mada se ne informišu sve kategorije djece i odraslih o tome (zavisi od procjene stručnjaka). Ne postoje ni procedure za angažovanje zaposlenih koje uključuju i provjeru da li su kandidati bili ili su u toku procesa koji uključuje seksualno nasilje nad djecom.

Roditelji koji su uzeli učešće u monitoringu, relativno dobro poznaju temu dječijih prava i upoznati su sa Konvencijom o dječijim pravima i njenim sadržajem. Izuzetak je majka djevojčice iz ruralne sredine, koja na temu dječijih prava ili pak Konvencije, nije mogla informisano razgovarati.

Profesionalci iz svih obuhvaćenih sektora negiraju postojanje bilo kakvih programa u njihovoj instituciji ili u široj zajednici koji su usmjereni ka podizanju svijesti opšte i stručne javnosti o rizicima i mjerama zaštite od seksualnog iskorištavanja i zlopotrebe djece.

Predstavnici obrazovnih ustanova tvrde da djeca, roditelji/staratelji u njihovim ustanovama generalno nisu upoznati ili vrlo malo znaju o ovoj temi. Rijetko se u obrazovnim ustanovama rade bilo kakve organizovane aktivnosti za podizanje svijesti djece i roditelja o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja. Svi se slažu da bi ove teme trebale biti obavezan dio programa odjeljenjskih zajednica i programa saradnje sa roditeljima

Predstavnici socijalne zaštite su upoznati o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja i nastoje ta znanja prenijeti i roditeljima i djeci koji su korisnici njihovih usluga, i koji su često rizične grupe da postanu žrtve trgovine ljudima.

Predstavnici policije (odjela za maloljetnike) su upoznati sa Lanzarote konvencijom i kažu da je „čitav njihov posao baziran na istoj“.

Predstavnici nevladinih organizacija koji su bili uključeni u proces monitoringa dobro su upoznati sa pravima djeteta, kao i sa sadržajem Lanzarote konvencije. Oni redovno prolaze edukacije na ove i slične teme, koje se tiču djece i njihove zaštite.

Predstavnici pravosuđa i tužilaštva su, takođe, upoznati sa Konvencijom, većinom kroz lično informisanje i nisu o istoj primili nikakvu ciljanu obuku ili dobili informaciju službenim putem. Isti je slučaj sa Centrom za socijalni rad.⁷

Predstavnici obrazovnih institucija na svim nivoima, kao i kontaktirani zdravstveni radnici, nisu upoznati sa Lanzarote konvencijom i ovo im je prvo susretanje sa istom.

Roditelji, osim jedne majke koja radi pri nevladinom sektoru, nisu uopšte upoznati s Konvencijom i njenim sadržajem, iako pozdravljaju „činjenicu da ova Konvencija postoji i da se nešto radi na njenoj implementaciji“.

Predstavnici medija su djelimično upoznati sa postojanjem Konvencije i njenom svrhom, i to većinom kroz direktan rad i saradnju sa nevladinim sektorom koji je na području Tuzlanskog kantona, imao određene aktivnosti na promociji ove Konvencije.⁸

Djeca iz fokus grupe nisu nikada imala priliku čuti za postojanje i sadržaj Lanzarote konvencije.

Profesionalci nisu učestvovali niti u jednoj kampanji za podizanje svijesti stručne i šire javnosti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zlopotrebe djece. Izuzetak su predstavnici sektora policije,

⁷ Tuzla.

⁸ Medijska kampanja „Lanzarote konvencija u BiH“, koju su realizovali UG „Zemlja djece“ iz Tuzle i „Zdravo da ste“ iz Banjaluke.

koji su od 2012. godine učestvovali u kampanji Federalnog MUP-a za podizanje svijesti o fizičkom, emotivnom i seksualnom nasilju nad djecom, dok su od 2010. do danas učestvovali i edukacijama na temu maloljetničke delinkvencije i nasilja među/nad djecom, uključujući i, dijelom, seksualno nasilje.⁹

Niti jedan od intervjuisanih sektora, osim zdravstvenog, nema razvijen i funkcionalan etički kodeks o postupanju sa djecom, mada sektor pravosuđa i tužilaštva ima etički kodeks o postupanju generalno, ali ne specifično fokusiran na djecu, dok sektor policije postupa po odredbama Zakona o krivičnom postupku koji definiše i ovo pitanje.

Pri zapošljavanju novih kadrova koji će raditi sa djecom, ne postoje mehanizmi provjere postojanja krivične prijave ili osuđivanosti osoba specifično za djela seksualnog prestupništva nad djecom, osim uobičajene procedure podnošenja potvrde o nekažnjavanju.

Predstavnik zdravstva smatra da postoje zakonske procedure vezane za zapošljavanje osoblja u zdravstvenim ustanovama, koje uključuju i provjeru da li su kandidati bili ili su u toku disciplinskog ili krivičnog postupka koji uključuje seksualno nasilje nad djecom:

„Postupak je regulisan zakonom o radu, kao i kršenjem istog uz prekršaje etičkih i moralnih kodeksa, a sankcije se kreću različito od najblažih (u smislu opomena, zatim smjena sa postojeće pozicije ili funkcije i premještanje na drugo radno mjesto) do težih povreda radnih dužnosti i obaveza (otkaz i gubitak licence za rad).”

2. Obrazovanje za djecu

Većina djece koja nisu uključena u aktivnosti i programe nevladinih organizacija ne poznaje sadržaj Konvencije o pravima djeteta, ali znaju da ona postoji. Djeca koja su korisnici Dnevnog centra za djecu koja rade i/ili žive na ulici, djeca koja su uključena u druge projektne aktivnosti ili volontiraju, dobro poznaju dječja prava. Neka od njih su bila uključeni i kao peer edukatori ili su učestvovala u istraživanjima o poštivanju prava djeteta. Djeca o pravima djece u školi najčešće razgovaraju u okviru časova odjeljske zajednice, ali vrlo rijetko. Za razliku od Konvencije o pravima djeteta, djeca nisu ni čula za Konvenciju o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.

Predstavnici obrazovnih institucija potvrđuju da se nikako ili vrlo rijetko provode bilo kakve inicijative koje imaju za cilj edukaciju djece (i njihovih roditelja/staratelja) na temu seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece. Kako obavezni programi i edukacije na ovu temu još nisu uvedeni ili dostupni djeci kroz redovan sistem obrazovanja, djeca u tom domenu nemaju mogućnost da participiraju u planiranju i realizaciji ovakvih, prijeko potrebnih, programa.

U nekim školama se informisanje djece i roditelja o rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe realizuje kroz redovne aktivnosti pedagoga, nastavnika i direktora. U tim školama se dijelio i edukativni materijal na ovu temu.

U osnovnoj školi učenici su upoznati sa rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe na časovima odjeljskih zajednica, iako smatraju da bi se ovoj temi trebalo posvetiti puno više vremena. Nastavnim planom i programom je predviđena obrada ove tematike na časovima odjeljskih zajednica.

Iako važećim nastavnim planom i programom za srednje škole u RS nije predviđena obavezna edukacija na temu seksualnog nasilja nad djecom, srednje škole¹⁰ su samoinicijativno, same ili u saradnji sa centrom javne bezbjednosti, držale edukativne radionice za djecu i roditelje i upoznale ih sa rizicima od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.

⁹ Edukaciju je organizovao Biro za ljudska prava, Tuzla, kroz 130 predavanja za 5500 djece i 600 roditelja i nastavnika u školama Tuzlanskog kantona.

¹⁰ U prijedorskim srednjim školama.

Edukacije u ovoj oblasti realizuje i udruženje Međunarodni forum solidarnosti EMMAUS koje je organizovalo edukaciju za vijeća roditelja, vijeća učenika i nastavnika o prevenciji dječije pornografije i drugih oblika seksualnog zlostavljanja djece posredstvom informacijskih i komunikacijskih tehnologija.¹¹

UG „Zdravo da ste” je u okviru projekta „Lanzarote konvencija u BiH” podijelilo 50 000 edukativnih flajera svim osnovnim, srednjim školama i specijalnim ustanovama za obrazovanje i brigu o djeci u BiH.

Za sada su edukacije i participacija djece u radionicama na temu seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece jedino prisutne kroz aktivnosti i inicijative nevladinog sektora.

Iz dječje perspektive jasno je da je ova tema za njih važna, ali da se o njoj malo ili nikako priča u školi, kod kuće i uopšte u njihovom najbližem okruženju. Djeca, za razliku od svojih roditelja, otvoreno razgovaraju na ovu temu. Ona su svjesna da rizici i u stvarnom životu i na internetu postoje, te da prostor na internetu nije „privatni” prostor pojedinca, već je otvoren različitim dobronamjernim, ali i zlonamjernim ljudima.

Prema izjavama djece, u njihovim školama ne postoje posebni programi za zaštitu djece od seksualnog nasilja i seksualne eksploatacije. Ona smatraju da bi trebalo organizovati predavanja, posebno za djevojke, a posebno za dječake, koja bi vodili stručnjaci. Drugi misle da se djeci ovaj problem treba približiti nekim prihvatljivijim modelima, putem predstava i filma, prezentacija, radionica i seminara. Jedan učenik je predložio da se za djecu organizuje obuka iz samoodbrane.

„Pričali smo u školi o nasilju, pa u sklopu te teme o seksualnom zlostavljanju. Pretežno su žrtve ženskog spola. Nismo na času odjeljske zajednice nikad razgovarali o tome, ali zato Vijeće učenika obrađuje takve teme” (djevojčica, 13 godina).

„I mi smo pričali o tome na Vijeću, jer smo imali jednog učenika koji je imao pokušaj silovanja. Uvijek kada dođemo na čas odjeljske zajednice neko iz Vijeća je zadužen da prepriča o čemu smo razgovarali” (djevojčica, 14 godina).

„...Dečija pornografija je prisutna na internetu...Neki odrasli ljudi, pa i vršnjaci, pretvaraju se da su im prijatelji ili da će tako biti cool. Zbog zabave ili nekog svog interesa, mogu navesti djevojčice, ali i dječake da se skidaju i slikaju, te svoje slike objave na internetu...ili da im pošalju mobitelom. Onda im prijete ili uslovljavaju ih da rade stvari koje oni ne žele” (djevojčica, 16 godina).

„Djeca danas imaju dostupno sve...pa čak i kad nemaju u porodici...onda kod prijatelja ili u internet klubovima...nije teško doći do računara ili interneta...a mobitele imaju skoro svi...rijetko je da neko nema...a čak i ako su im roditelji ne daju ili ne mogu dati novac za mobitel i dopunu...danas nije rijetko da se mlade djevojke same snađu...na razne načine, pa čak i u zamjenu za seks ili neke druge stvari,... znate šta mislim...to dobiju od starijih momaka...za što njihovi roditelji često nikad ne saznaju. To je grozno, ali se stalno dešava, ako znate šta mislim” (djevojčica, 16 godina).

„Mislim da su opasnosti svuda oko nas i često se i ne vide. U pravom životu, od stvarnih ljudi... ne znam kako da kažem,...možemo se zaštititi bolje...nećemo im prilaziti, izbjegavaćemo ih kad žele da nam priđu, požaliti se roditeljima i zatražiti zaštitu...na internetu...sve je nekako nestvarno i „nevidljivo”, često i ne znamo da nas vreba opasnost, i djeca često budu prevarena. Ali, mi definitivno ne znamo dovoljno o tome, a još manje znaju naši roditelji i nastavnici...” (djevojčica, 16 godina).

Roditelji to potvrđuju, tvrdeći da se ne smatraju dovoljno informatički pismenim da mogu zaštititi svoje dijete od rizika koje nose nove tehnologije, internet i društvene mreže i izražavajući zabrinutost zbog slučajeva zloupotrebe djece putem informacijskih/ komunikacijskih tehnologija, od kojih, kako tvrde, neki imaju tragične posljedice po dijete i porodicu. Smatraju da je edukacija za roditelje u tom pogledu od prijete i vitalne važnosti.

Roditelji iz seoskog područja navode da nemaju baš dovoljno informatičke pismenosti, te da posjeduju samo osnovno znanje.

¹¹ U saradnji sa Ministarstvom sigurnosti BiH i Federalnim MUP-om, a uz podršku federalnog Ministarstva nauke i obrazovanja.

Za edukaciju i djece i roditelja i profesionalaca o rizicima i zaštiti djece na internetu najzaslužnije su nevladine organizacije koje ove teme rade sa djecom koja su uključena u njihove programe, a i šire.

Predstavnica roditelja smatra da ove programe edukacije:

„...treba proširiti na što veći broj djece, različite starosne dobi, a kako djeca danas vrlo rano, čak prije osnovne škole, počinju koristiti računare i internet, često bez ikakve kontrole svojih roditelja, ovo pitanje je potrebno približiti djeci od najranije školske dobi”
(majka djevojčice 1. razreda osnovne škole).

Upitana kome bi se obratila u slučaju da se njima ili nekome od prijatelja desilo seksualno nasilje, djeca u najvećem broju slučajeva kažu da bi se obratila roditeljima. Jedan dio njih se ne bi obratio nikome, već bi nastojao taj problem riješiti sam (ovog stava su naročito dječaci i to oni malo stariji, 17 i 18 godina). Ako ne roditeljima, većina njih bi se obratilo prijateljici ili prijatelju, ali ne iz razloga da riješe problem, nego da se lakše nose s njim.

Interesantno je da djeca koja rade i/ili žive na ulici ili su u riziku da to postanu, iako nemaju dovoljno povjerenja u institucije sistema, slučaj seksualnog nasilja bi prijavila policiji ili centru za socijalni rad. Ostala djeca su iskazala totalno nepovjerenja u policiju i kažu da joj se ne bi nikad obratila. Djevojčica od 16 godina kaže da svoj stav temelji na ličnom iskustvu koje je skoro prošla i kada je policiji više puta prijavila slučaj maloljetnog dječaka, bez roditelja, koji je bio žrtva dilera narkoticima i sam korisnik droga i čiji je život usljed istog tragično završen prije nešto više od mjesec dana u Tuzli. Djevojčica kaže da je njene prijave slučaja i molbe za pomoć „policija ismijala”, te ukazuje na potrebu:

„edukacije policije da više vjeruju djeci kad nešto prijavljuju, jer posljedice mogu biti strašne”.

Što se tiče samog prijavljivanja nasilja, djeca su svjesna i stava da nasilje bez izuzetka treba prijaviti i ne čuvati tajnu, koliko god ona teška bila, bez obzira da li se dogodila njima ili njihovim prijateljima... te da čak i u slučajevima kada su im prijateljica/prijatelj istu rekli u najstrožijem povjerenju.

„Ja bih se prvo obratio policiji. Mi smo ovdje u Dnevnom centru¹² imali radionicu koju nam je održala policija. Rekli su nam da ih možemo nazvati za pomoć i ja bih prvo nazvao njih” (dječak, 11 godina).

U tom pogledu, većina djece ima informaciju da se nasilje može prijaviti i na SOS telefonske linije, ali brojeve istih ne znaju. Smatraju da bi u slučaju potrebe te brojeve mogli naći ako bi se malo potrudili, ali isto tako predlažu da brojevi SOS linija za pomoć djeci budu vidno i stalno istaknuti na mjestima gdje djeca borave.

U drugim sredinama, npr. Modriči, niko od djece ne zna da postoje besplatne SOS linije za pružanje pomoći djeci žrtvama seksualnog nasilja i ne znaju koji su to brojevi na koje mogu dobiti tu vrstu pomoći.

Manji broj djece je upoznat i sa postojanjem „nekih SOS stranica na internetu”, ali o kojim stranicama je riječ, nisu sigurni. Učenici su poznati kroz časove informatike sa sajtom „Sigurno dijete”.

Ohrabrujuće je da su i roditelji i nastavnici, ali i ostali profesionalci, većinom poznati sa postojanjem SOS linija za prijavljivanje slučajeva nasilja nad djecom, ali kao i djeca, nisu sigurni koji su to brojevi i gdje ih mogu naći, pa bi radije pribjegli prijavi istog policiji, čiji broj je široko dostupan i poznat.

Interesantan je i pomalo zabrinjavajući stav nastavnika u osnovnoj školi koji kaže da su SOS linije za djecu od vitalne važnosti i da besplatan SOS telefon treba biti instaliran u svakoj školi, domu zdravlja i sl... ali da treba biti „postavljen u zbornicu kako ga djeca ne bi mogla koristiti i zloupotrijebiti, odnosno pokvariti”.

¹² Dnevni centar za djecu UG „Budućnost” Modriča.

Djeca smatraju da seksualno nasilje nad djecom predstavlja silovanje, primoravanje gledanja seksualnih sadržaja, neprimjereno pipkanje, diranje, neprijatne situacije i neprijatnu priču o seksu. Djeca smatraju da se u slučajevima nasilja i seksualne eksploatacije trebaju obratiti osobama od povjerenja, roditeljima, policiji, te osobama u školi (učiteljima, nastavnicima, direktorima, psiholozima i pedagogima). Na pitanje kome bi se oni lično obratili za pomoć većina djece je odgovorila da bi se obratila policiji, roditeljima i osobama od povjerenja.

3. Programi i mjere preventivne intervencije

Kada su u pitanju programi i mjere namijenjene procjeni i sprečavanju rizika od činjenja krivičnog djela seksualnog delikta nad djecom, profesionalci iz sektora pravosuđa i tužilaštva nisu upoznati sa postojanjem istih, odnosno tvrde da oni ne postoje. Predstavnik suda napominje da pri opštini postoji i funkcionira radna grupa za zaštitu prava djece, ali se ista još nije bavila pitanjem seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece u ove svrhe.

„Opština nema snage ni mehanizama da riješi problem dječijeg prosjačenja, koje je sveprisutno i lako se može riješiti... U odnosu na ovaj problem, pitanje seksualnog nasilja nad djecom, a koje je po mom mišljenju sigurno prisutno i među ovom ranjivom populacijom djece, je preteško” (predstavnik suda).

Ni predstavnici policije, ni centra za socijalni rad, ne znaju za postojanje ovakvih programa koji se specifično bave sprečavanjem rizika od seksualnog zlostavljanja djece. Kažu da je ovo pitanje u našoj sredini vrlo osjetljivo i tabuizirano, te se o njemu malo ili nikako govori. Ako se govori, onda je to u svrhu reakcije na neko od počinjenih djela za koje se sazna, a definitivno ne proaktivnog djelovanja u svrhu njihovog sprečavanja.

Po riječima profesionalaca iz sektora socijalne zaštite, pravosuđa i tužilaštva, ne postoje programi psihosocijalne pomoći za seksualne prestupnike, ali se po izricanju presude određuju mjere zaštite, npr. mjera zabrane obavljanja određenih djelatnosti (npr. ukoliko podrazumijeva kontakt sa djecom) na određeni broj godina (koju navodi sudija) ili mjera obaveznog liječenja (koju pominje CSR). Predstavnica tužilaštva je mišljenja da ovakvi programi ne postoje u našoj zajednici.

Po riječima ispitanih profesionalaca, ne postoji obaveza upućivanja seksualnih prestupnika u programe nakon izdržavanja kazne.

Profesionalci, predstavnici institucija, nisu upoznati da je država organizovala neku kampanju za podizanje svijesti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zlopotrebe djece. Izuzetak su kampanje koje organizuje nevladin sektor.¹³

Što se tiče preventivnih mjera u samim ustanovama, a tiču se zaštite djece od profesionalaca, ne postoje etički kodeksi koji se tiču zaštite djece. U RS je usvojen i Protokol o postupanju u slučajevima nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece.¹⁴ Svi profesionalci koji rade u ustanovama i institucijama koje su u resursima ovih ministarstava, dužni su da se pridržavaju ovog Protokola.

Profesionalci u zdravstvu, u skladu sa usvojenom Procedurom o zaštiti ličnih podataka pacijenata, sa Etičkim kodeksom i u skladu sa Pravilnikom o pravima pacijenata pri sklapanju Ugovora o radu, potpisuju i klauzulu o povjerljivosti.

Što se tiče sudstva, ne postoji etički kodeks za postupanje sa djecom kao poseban dokument, ali je involviran u zakonske odredbe.

¹³ UG „Budućnost”, Modriča.

¹⁴ Izradio ombudsman za djecu RS, a usvojilo Ministarstvo za zdravlje i socijalnu zaštitu, Ministarstvo za porodicu, sport i omladinu, Ministarstvo prosvjete i kulture i Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Predstavnici medija su upoznati sa Etičkim kodeksom za elektronske i štampane medije, koji regulišu zaštitu maloljetnika u medijima. To je sastavni dio njihovog posla.

Ispitanici iz reda NVO navode da postoji potpisan Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici, što uključuje nasilje nad djecom, ali ne eksplicitno seksualno nasilje nad djecom. Također, ističu da većina nevladinih organizacija koje rade sa djecom imaju razvijenu politiku zaštite djece, čiji je osnovni cilj zaštita djece od svih tortura, nasilja i zloupotreba.

4. Mjere za opštu javnost

Kada su u pitanju mjere za opštu javnost, odnosno kampanje za podizanje svijesti i informisanosti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece, ispitanici navode da ovo važno pitanje nije dovoljno praćeno i da mu se, bar do sada, nije dalo dovoljno prostora i fokusa u okviru kampanja.

Većina profesionalaca nije upoznata niti sa jednom kampanjom, niti je učestvovala u sličnoj aktivnostima, ali ima i onih koji su čuli ili učestvovali u kampanji prosvjetno-pedagoškog zavoda Tuzlanskog kantona na temu trgovine ljudima, kampanji Federalnog MUP-a na temu fizičkog, psihičkog i seksualnog nasilja nad djecom 2012. godine i kampanji koju su „Zemlja djece” i „Zdravo da ste” organizovale radi predstavljanja Lanzerote konvencije na lokalnim medijima. Neki od profesionalaca iz oblasti prosvjete navode i kampanju koju je organizovalo UG „Asocijacija XY”.

Kao jedna od mjera za opštu javnost, kojom bi se doprinijelo smanjenju seksualnog nasilja, jeste informatička pismenost, međutim, roditelji koji su učestvovali u istraživanju smatraju da nisu dovoljno informatički pismeni i da bi bilo najbolje da se ukinu društvene mreže, koje nose mnogo rizika.

5. Učešće djece, privatni sektor, mediji i civilno društvo

Što se tiče postojanja programa, ali i učešća djece u razvoju i implementaciji državnih politika, programa i ostalih mjera koje se odnose na borbu protiv seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece, ispitanici profesionalci iz svih sektora nisu upoznati sa bilo kakvim aktuelnim programima na nivou zajednice koji su direktno usmjereni u ovu svrhu. Većina profesionalaca su upoznati da lokalni budžeti nemaju sredstva namijenjena za prevenciju seksualnog nasilja nad djecom, ali su sugerisali da nevladine organizacije putem svojih projekata mogu lokalnim vlastima ponuditi programe iz ove oblasti. U nekim gradovima, gdje postoji sigurna kuća, izdvajaju se sredstva za njihovo funkcionisanje.

Kada je u pitanju zaštita privatnosti djeteta, predstavnici medijskih kuća kažu da ne objavljuju osjetljive sadržaje i ne otkrivaju identitet djeteta.

„Ne objavljujemo identitet maloljetnika/ca, adresu stanovanja ili bilo koje drugo obilježje u zajednici koje bi moglo otkriti pomenutu osobu. Objavljujemo samo inicijale, te skrivamo njihov identitet na fotografijama i video zapisima.”

Novinari ističu da od glavnog urednika dobijaju upozorenja o posebnoj zaštiti djece žrtava seksualnog nasilja i seksualne eksploatacije, te da su im prava djece iznad interesa o veličini tiraža.

„Medijske kuće o svim temama izvještavaju u odnosu na to šta im je i kakva urednička politika. Javni emiteri imaju veću društvenu odgovornost i obavezu da pravovremeno i istinito informišu javnost o svim temama koje su na bilo koji način bitne za život građana. Mjerilo dobrog, odnosno dovoljnog izvještavanja o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju djece, je to koliko će to izvještavanje pomoći društvu, a posebno djeci kao žrtvama, da se taj problem kvalitetno riješi. Mediji tu imaju veliku ulogu, ali mislim da, generalno gledano, ne govore dovoljno često i nametljivo o tom problemu.”

Predstavnici medija smatraju da među njima ima novinara, koji i pored kodeksa koji postoji i za štampane i elektronske medije, o fenomenu seksualnog nasilja nad djecom, posebno o žrtvama, izvještavaju senzacionalistički i ne vodeći dovoljno računa o zaštiti identiteta i privatnosti djeteta žrtve. To potvrđuju i izjave nekoliko novinara:

„...neadekvatno i vrlo često neprofesionalno, zbog utrke za senzacijom i većim tiražom”, ili „...općenito veoma loše. Vjerujem da ne postoji politika svake pojedinačne medijske kuće koja ima jasan stav po ovom pitanju. Dobri i loši potezi u izvještavanju ovise o etici pojedinca.”

Djeca koja su učestvovala u fokus grupama zrelo promišljaju o načinu reagovanja u slučajevima seksualnog nasilja i seksualne eksploatacije njih i njihovih vršnjaka. Na pitanje šta bi učinili da im se prijatelj/ica provjeri da im se tako nešto dogodilo, jedna djevojčica je odgovorila:

„Slušala bih je, pokušala shvatiti njenu priču, informisala je o stranicama i brojevima koje može nazvati, jer joj oni mogu pomoći više nego ja, ali bih bila uz nju”, ili „Pružila bih joj moralnu podršku i savjetovala da o tome obavijesti odrasle.”

Na pitanje da li je važnije čuvati tajnu ili pomoći maloljetnicima, svi su mišljenja da je važnije pomoći drugu/drugarici.

„Važnija je pomoć. Njoj treba pomoć, da bi mogla normalno nastaviti život.”

Sva djeca su kod procjene svoje lične sigurnosti ocijenila da se najsigurnije osjećaju u porodici, a imaju povjerenje u pravosuđe i školu. Manje sigurnosti osjećaju u lokalnoj zajednici, a internet su ocijenili kao najnesigurnije mjesto.

Predstavnici centara za socijalni rad navode da su kroz svoj raniji rad u školi učestvovali u kampanji obilježavanja 19. novembra – Svjetski dan protiv zlostavljanja djece – stop nasilju nad djecom. Takođe učestvovali su u izradi „Vodiča za roditelje u prevenciji narkomanije”, te provođenju kampanje – Stop trgovini djecom sa Ministarstvom prosvjete i kulture RS.

Nevladine organizacije koje su pilotirale indikatore za monitoring primjene Lanzarote konvencije, godinama organizuju kampanje za promociju prava djeteta, pa tako i prava na zaštitu od seksualnog zlostavljanja i eksploatacije. Te se kampanje organizuju na lokalnom nivou povodom 19. novembra, Međunarodnog dana djeteta, u Dječjoj nedjelji, za Međunarodni dan borbe protiv nasilja i sl. U svim ovim kampanjama učestvuju i djeca, i to i u fazi planiranja i u fazi realizacije kampanja.

Poglavlje III

Ovo poglavlje se odnosi na specijalizovane organe i koordinirajuća tijela u borbi i zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i eksploatacije.

1. Državne mjere koordinacije i saradnje

Fenomenom seksualnog nasilja i seksualne zlopotrebe djece se na nivou lokalne zajednice bave MUP, CSR, organi pravosuđa, zdravstva, ali i nevladine organizacije koje u fokusu djelovanja imaju zaštitu prava djece i zaštitu djece od nasilja. Međutim, čini se da je još uvijek fenomen seksualnog nasilja nad djecom tabu tema i da institucije, iako prepoznaju apsolutnu važnost istog, nemaju adekvatan i dobro koordinisan odgovor na ovo pitanje. Kod nas ne postoje mehanizmi za prikupljanje i razmjenu između institucija u cilju procjene fenomena seksualne zlopotrebe djece na lokalnom nivou.

Neki smatraju da se nedostatak posebnih koordinacionih tijela koja bi radila na zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije može nadoknaditi kroz funkcionisanje ombudsmana za djecu.

Predstavnici obrazovnih institucija navode da imaju dobru saradnju sa ombudsmanom za djecu RS i da su djeca iz škole uključena u njihove pojedine programe, što uveliko doprinosi podizanju svijesti o važnosti socijalne uključenosti djece. Predstavnici NVO ističu da je često nedovoljna isključivo savjetodavna uloga ombudsmana za djecu RS i da se rješavanje problema svodi na beskrajnu prepisku, koja na neki način odugovlači neizvjesnu situaciju, te da bi bilo dobro kada bi ista institucija, pored savjetodavne, imala i neku represivniju funkciju.

Predstavnici zdravstvenih ustanova navode da sarađuju sa svim institucijama sistema u slučaju nasilja nad djecom, i da se u takvim situacijama postupa po sistemu hitnosti. I ostale institucije navode dobru saradnju sa drugim institucijama ili organizacijama. Ono što je zabrinjavajuće jeste činjenica da roditelji nisu upoznati sa institucijama koje se bave unapređenjem i zaštitom prava djece.

Saradnja i razmjena informacija između vladinih institucija i nevladinog sektora je prisutna na sporadičnoj osnovi i još uvijek nije dovoljno razvijena i adekvatno „uigrana”. Na nivou lokalne zajednice, profesionalcima nije poznato ili negiraju postojanje Smjernica za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u BiH.¹⁵ Upoznati su sa Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u porodici i nedavno potpisanim Protokolom o postupanju i slučajevima prosjačenja i radne eksploatacije djece. Protokol o postupanju u cilju zaštite i zbrinjavanja žrtava porodičnog nasilja je uopšten, odnosi se na sve oblike nasilja i obuhvata i punoljetne i maloljetne osobe, gdje su detaljno opisane obaveze, odgovornosti i nadležnosti pojedinih subjekata. Potpisnici ovog Protokola u lokalnoj zajednici su centar za socijalni rad, policijska stanica, dom zdravlja i centar za zaštitu mentalnog zdravlja, ukoliko postoji, te sigurna kuća ako egzistira u gradu.

Kada su u pitanju baze podataka o slučajevima seksualne zlopotrebe djece i osuđenih počinitelja, iste po riječima profesionalaca ne postoje, ali se podaci prikupljaju i ažuriraju na nivou:

- Policije – podaci se ne prikupljaju po broju prijavljenih slučajeva, niti broju djece žrtava seksualnog nasilja ili vrstama seksualnog zlostavljanja, već se klasifikuju samo po članu zakona, na osnovu kojeg se može znati i koji je delikt u pitanju. Podaci o počiniocima seksualnog nasilja se prikupljaju.
- Tužilaštva – „svi podaci o svim predmetima pohranjeni su u TCMS sistem, ali se ne klasifikuju po djelu seksualnog zlostavljanja / nasilja nad djetetom, predmeti se prate po članu zakona”.
- Zdravstva – „ovi slučajevi su rijetki, ali se reaguje odmah, pozivamo službe (policiju, CSR) po hitnosti i izvještaj dostavljamo u službu Plan i analiza”.
- Centar za socijalni rad – „radi se statistika nasilja uopšte, ali se podaci ne razvrstavaju po vrstama seksualnog nasilja, niti se prati broj presuda sudova, osim u slučaju da izrečena mjera podrazumijeva angažman CSR.”

¹⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Sarajevo 2013.

- Obrazovne institucije ne vode posebno podatke o seksualnom nasilju nad djecom.
- Nevladine organizacije vode svoje evidencije o slučajevima seksualnog nasilja nad djecom.

Svaka od institucija ili organizacija vodi svoje posebne baze podataka koje su označene kao tajne. Svaki centar za socijalni rad vodi podatke o broju djece žrtava seksualnog nasilja (razvrstani po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti), broju prijavljenih slučajeva, vrstama seksualnog zlostavljanja (npr. dječija prostitucija, dječija pornografija, unutar porodice, od strane vršnjaka, putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija i sl.), počiniocima seksualnog nasilja (razvrstani po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti), broju presuda sudova, broju pravosnažnih presuda.¹⁶

Saradnja između državnih organa, civilnog društva i privatnog sektora u borbi protiv seksualnog nasilja nad djecom je, po riječima profesionalaca, dobra, ali je više zasnovana na individualnoj posvećenosti i inicijativi pojedinca, nego što je uređena na samom institucionalnom nivou. Profesionalci koji rade sa djecom u okviru državnih organa ili institucija, najviše prepoznaju i oslanjaju se na saradnju sa par najaktivnijih i u ovom domenu prepoznatljivih nevladinih organizacija. U Tuzli i Banjaluci nevladine organizacije i lokalne vlasti imaju potpisane protokole o saradnji.¹⁷

„Kada dođe do otkrivanja slučaja, saradnja je dobra. Ali, generalnog smo mišljenja da postoji problem otkrivanja i prijavljivanja ovakvih slučajeva, poznavanja procedura, nedovoljnog poznavanja Konvencije o pravima djeteta, protokola, zakona i slično, a samim time i postupanja u skladu s njima”.

Problem aktivnije, kvalitetnije i preciznije intersektoralne saradnje je podvučen od strane svih ispitanih kao pitanje na kojem treba ažurnije poraditi.

Predstavnici socijalne zaštite posebno ističu problem što:

„u zakonu o socijalnoj zaštiti djeca žrtve seksualnog nasilja nisu prepoznata kao posebna kategorija korisnika određenih prava, već su prepoznata kao žrtve nasilja. Pri CSR-u socijalni programi podrške žrtvama i njihovim porodicama postoje samo ako ih zakon kao takve prepoznaje (u ovom slučaju kao žrtve nasilja) i dostupna im je psiho-socijalna pomoć, materijalna i nematerijalna pomoć, odnosno praćenje izrečenih mjera. CSR radi sa žrtvom i porodicom i ta podrška je besplatna, ali još uvijek je potrebno puno edukacije i adekvatniji pristup ovoj problematici koja je kod nas tabu tema o kojoj se generalno ne govori”.

U zdravstvenom sektoru je:

„osigurana hitnost zdravstvenog pregleda uz zaštitu interesa djeteta žrtve, ali se dugoročna zdravstvena i psihološka pomoć samo djelimično sprovodi. ...u ovom aspektu je uloga centara za mentalno zdravlje ključna, mada nedovoljno iskorištena, te bi saradnja sa ostalim servisima podrške trebala biti puno ažurnija”.

Besplatna psihoterapeutska pomoć je na raspolaganju žrtvi, ali se u praksi nedovoljno koristi.

Predstavnici nevladinih organizacija se u okviru svoji dnevnih centara, posredno ili neposredno, bave ovom tematikom i pružaju savjetodavnu i psihosocijalnu podršku djeci žrtvama nasilja i njihovim porodicama.¹⁸

¹⁶ Obrazac za prikupljanje podataka o nasilju propisalo je Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS.

¹⁷ Vive žene (Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici) i Zemljom djece (Protokol o postupanju u slučajevima dječijeg prosjačenja), Protokol o postupanju u slučajevima nasilja nad djecom (20139 je potpisan sa dvije NVO – Nova generacija i Udružene žene, ali isti još nije stupio na snagu jer ga nisu potpisale sve institucije).

¹⁸ Do sada su imali 8 slučajeva, 5 u Banjaluci i 3 u Sarajevu.

Poglavlje IV

Poglavlje četiri se odnosi na zaštitne mjere i pružanje pomoći žrtvama, a sadrži nekoliko dijelova: principe, izvještavanje o sumnji o seksualnom nasilju i eksploataciji, linije za pružanje pomoći i pružanje pomoći žrtvama.

1. Izvještavanje o sumnji o seksualnom nasilju i eksploataciji

Što se tiče potrebnih zakonskih i drugih mjera koje se poduzimaju u cilju zaštite prava na privatnost djeteta žrtve, ali i mjera koje bi podstakle svaku osobu koja zna ili sumnja na seksualno iskorištavanje djeteta, da istu prijavi nadležnim službama, sagledano je postojanje i poznavanje postojanja besplatnih telefonskih linija za pružanje pomoći djeci žrtvama i postojanje SOS internet stranica posvećenih prevenciji i reagovanju na pojave seksualne zloupotrebe.

Nivo svijesti o potrebi i obavezi prijavljivanja slučajeva nasilja nad djecom, a posebno seksualnog nasilja još uvijek je na niskom nivou, tako da je potrebno organizovati kampanju za podizanje svijesti stručne i opšte javnosti o tome.

Djeca po tom pitanju nemaju dileme, ona otvoreno pričaju o potrebi prijavljivanja nasilja i iskorištavanja djece, te opasnosti od čuvanja ovakve tajne za dobrobit djeteta žrtve. Primjetno je da, dok neki od ispitanih profesionalaca „vagaju” da li nešto prijaviti razmišljajući o posljedicama „razdvajanja porodice”, „neadekvantnosti postojećih rješenja za dijete” i ponekad čak i ne prijave slučaj sumnje na nasilje i sl., djeca reaguju instinktivno, empatijski, zaštitnički se i odgovorno postavljaju prema žrtvi.

„Da se to desi meni, ja ne bih nikome prijavila. Povukla bih se u sebe i bilo bi me sramota. Bila bih u lošem stanju, osjećala bih se nisko. Znam da to nije u redu” (djevojčica, 17 godina).

Da im se drugarica povjeri o problemu ove vrste, posavjetovali bi je da popriča sa roditeljima, prijavi slučaj nadležnim institucijama, iako ni sami ispitanici nemaju povjerenja u iste. Utješili bi je, nagovorili da ide na razgovor sa psihologijom. Vjerovatno bi sami uradili nešto da pomognu ugroženoj drugarici. Sve bi uradili da je nagovore da prijavi slučaj.

Neka djeca nemaju povjerenja u zakone i institucije koje provode ove zakone, jer, po njima, ima dosta zataških slučajeva, dosta slučajeva u koje je i policija umiješana. Oni smatraju da bi za krivična djela seksualnog nasilja i seksualne eksploatacije djece trebalo uvesti smrtnu kaznu.

Za djecu žrtve seksualnog nasilja ne postoje sigurne kuće, već se djeca, kada je to u njihovom najboljem interesu, privremeno smještaju u sigurne kuće za odrasle žrtve nasilja u porodici. Ovo nije nije najbolje rješenje za djecu.

2. Linije za pružanje pomoći

Većina intervjuisanih su upoznati sa postojanjem besplatnih SOS telefonskih linija za pomoć djeci žrtvama, ali niti jedan od njih nije znao broj telefona koji bi trebali pozvati u slučaju potrebe. Od devet intervjuisanih roditelja, samo je jedan znao broj SOS telefona i raspoloživu SOS internet stranicu.

Neki su rekli da bi, zbog nepoznavanja konkretnog broja, najvjerovatnije pozvali policiju, jer je taj broj dostupan i svima poznat.

I djeca znaju za postojanje telefona i predlažu da brojevi SOS telefona budu istaknuti na vidnom mjestu u svakoj školi.¹⁹

¹⁹ Primjer dobre prakse je Plavi telefon Banjaluka, koji je zbog stalne promocije i kvalitetnog rada, postao važan i pouzdan faktor zaštite djece u lokalnoj zajednici. Isto je i sa SOS internet stranicama, sa čijim je postojanjem upoznat manji broj profesionalaca, a rijetki (policija, NVO) su mogli navesti koje su to. Najčešće navedena stranica je www.sigurnodijete.ba

3. Pružanje pomoći žrtvama

Primjer dobre prakse u pružanju psihosocijalne pomoći djeci žrtvama seksualnog nasilja i seksualne eksploatacije djece pruža rad udruženja Medica Zenica, koje na lokalnom nivou ima potpisan Protokol sa svim relevantnim ustanovama u gradu.

Nedostatak sigurnih kuća za djecu predstavnik pravosuđa ocjenjuje kao:

„jedan od najvećih problema u osiguranju adekvatne i kvalitetne zaštite djeteta žrtve u toku trajanja postupka“.

Saradnja javnih ustanova i NVO koje su specijalizovane za pružanje psihosocijalne, zdravstvene i druge pomoći djeci žrtvama seksualnog nasilja postoji, ali je treba učvrstiti, ojačati, precizirati i ozvaničiti protokolima sa jasnim obavezama, koracima i procedurama tokom postupka. Pitanje certificiranja NVO-a u ovo osjetljivom domenu je podvučeno od strane predstavnika sektora pravosuđa i tužilaštva kao vrlo bitno za kvalitet i trajnost ove saradnje.

U pružanju zaštite i pomoći žrtvama, bitan aspekt i indikator uspješnosti je, svakako, neodložno odstranjivanje i lišavanje slobode počinioca. Po riječima predstavnika MUP-a, počilac se ODMAH po saznanju ili dobivenoj prijavi privodi i ostaje lišen slobode sve do podizanja optužnice i određivanja pritvora od strane tužilaštva.

Profesionalci iz tužilaštva smatraju da je potrebno uspostaviti čvršću saradnju između svih institucija (policija, sudstvo, tužilaštvo, zdravstvo, centri za socijalni rad, vladine i nevladine organizacije), koje se bave ostvarivanjem i zaštitom prava djeteta, da bi se na dugoročan i adekvatan način riješio problem zaštite prava djeteta i njihovo osposobljavanje za normalan život nakon doživljenih trauma kao posljedica izvršenja krivičnog djela.

Generalno gledano, programi dugoročne psihosocijalne i zdravstvene pomoći žrtvama seksualnog nasilja ne postoje. Isto tako, ne postoje posebno razrađeni programi pružanja psihosocijalne podrške, već se to obavlja u okviru svake institucije u skladu sa nadležnostima i procedurama. Ipak, u nekim lokalnim zajednicama²⁰, za djecu žrtve seksualnog zlostavljanja i zloupotrebe postoji organizovana i dostupna dugoročna psihosocijalna i zdravstvena pomoć kroz službu porodične medicine, pedijatrijsku i ginekološku službu, centar za zaštitu mentalnog zdravlja. Pored toga, psihoterapeutska pomoć porodici djeteta žrtve je dostupna u centru za zaštitu mentalnog zdravlja, ali nije besplatna u svim slučajevima.²¹ S druge strane, žrtve nasilja u porodici imaju besplatne sve vrste pomoći i usluga u ovoj ustanovi do oporavka ili ozdravljenja.

U Zakonu o socijalnoj zaštiti kao kategorija korisnika prepoznata su djeca žrtve nasilja, ali nije definisano konkretno – žrtve seksualnog zlostavljanja, tako da se podrazumijeva da su tom širom kategorijom obuhvaćeni svi oblici nasilja nad djecom.

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti Republike Srpske sva hitna stanja imaju prednost, a bilo koja vrsta nasilja nad djecom se smatra hitnim stanjem. U domu zdravlja su sve žrtve nasilja hitna stanja, a medicinsko osoblje je u sklopu svojih kvalifikacija obučeno da trijažira korisnike koji im se javljaju. Po pravilu, djeca uvijek imaju prednost kod prijema i pregleda.

U okviru zdravstvenog sistema postoje usluge, koje su usmjerene na rehabilitaciju počilaca seksualnih delikata nad djecom, u sklopu su sudskih odluka o obaveznom psihosocijalnom tretmanu počilaca nasilja ili u sklopu specifičnih sudskih odluka.

²⁰ Iskustvo iz Prijedora

²¹ Prema odredbama Fonda zdravstvenog osiguranja, zavisi od vrste-kategorije zdravstvenog osiguranja.

Poglavlje V

Ovo poglavlje se odnosi na interventne programe i mjere i sadrži dio koji se odnosi na počinioce krivičnih djela, na njihovo informisanje i pristanak.

Prema podacima dobijenim od profesionalaca iz raznih sektora, u praksi se ne provode, ili oni nisu upoznati s tim, interventni programi za počinioce, niti za djecu i maloljetnike sa problemima u seksualnom ponašanju. Predstavnici nevladinog sektora takođe ne znaju za postojanje takvih programa u njihovim lokalnim zajednicama.

Mehanizmi praćenja i izvještavanja izrečenih mjera uspostavljeni su i provode se u praksi u okviru nadležnosti suda, tužilaštva, centara za socijalni rad i policije.

Multidisciplinarni interventni programi za djecu takođe ne postoje. Djeca žrtve dobijaju pomoć i podršku u okviru svakog od nadležnih segmenata sistema kroz koji prolaze, uključujući zdravstvenu, psihosocijalnu, socijalnu zaštitu i, naravno, pravnu zaštitu. Intersektoralna saradnja na pružanju holističke i dugoročne podrške djetetu žrtvi je još uvijek manjkava i treba unapređenje.

Ne postoji protokol o saradnji na nivou lokalnih zajednica za postupanje u slučaju seksualne zlopotrebe i iskorištavanja djeteta. Jedino u Zenici postoji protokol o saradnji za postupanje u slučaju seksualne zlopotrebe čiji su potpisnici Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravstva, Općina Zenica, Medica Zenica, Centar za socijalni rad.

U okviru zdravstvenog sistema ne postoje usluge usmjerene na rehabilitaciju počinioca seksualnih delikata nad djecom, ali postoje programi za djecu i maloljetnike sa problemima u seksualnom ponašanju u okviru programa centra za socijalni rad, uz saradnju sa centrima za mentalno zdravlje.

Centri za socijalni rad imaju uspostavljene mehanizme praćenja i izvještavanja o izrečenim mjerama.

Porodični centar u Mostaru za djecu žrtve seksualnog zlostavljanja i zlopotrebe i njihove roditelje organizuje psihoterapeutsku podršku. U nekim sredinama pomoć djeci žrtvama i njihovim porodicama pružaju timovi u centrima za mentalno zdravlje, kao i NVO.

Poglavlje VI

U ovom dijelu se govori o usklađivanju krivičnog zakona sa Lanzarote konvencijom i odnosi se na sljedeća krivična djela: seksualno zlostavljanje, dječju prostituciju, dječju pornografiju, na učestvovanje djeteta u pornografskim predstavama, korupciju djeteta, privlačenje djeteta za seksualne ciljeve, kao i pomaganje ili poticanje i pokušaj. Takođe, riječ je i o nadležnostima, korporativnoj odgovornosti, sankcijama i mjerama, otežavajućim okolnostima i ranijim osuđivanjima.

Predstavnici sektora policije, ali i pravosuđa i tužilaštva, govore o neusklađenosti krivičnog zakona sa Konvencijom o pravima djeteta (definicija djeteta), kao i neusklađenosti i nelogičnosti koje propisuje u odnosu na tretman određenih djela u postupanju sa djetetom i maloljetnim licima.

Najveći problem jeste činjenica da Krivični zakon kao dijete tretira osobu do 14 godina, koja je i dobna granica ispod koje nije dozvoljeno imati seksualni odnos sa djetetom. Konvencija kao dijete definiše osobu do 18 godina, što je ogromna razlika, ali i temelj za puno kompleksniju i, po riječima profesionalaca, neadekvatniju klasifikaciju djela.

Dobna granica od 14 godina je od strane svih profesionalaca okarakterisana kao apsolutno neadekvatna, te se daje preporuka za njeno dizanje bar na 16 godina (što je i dalje, po mišljenju mnogih profesionalaca, neadekvatno).

Seksualni odnos sa djetetom tretira djelo seksualnog odnosa sa osobom ispod 14 godina starosti, ispod koje po zakonu o krivičnom postupku nema dobrovoljnosti.

Brak sa mlađim maloljetnikom je takođe klasifikovan kao krivično djelo

„dok, apsurdno, brak sa djetetom ispod 14 godina nije klasifikovano kao djelo, te time nije ni kažnjivo“ (viša inspektorica, odjel za maloljetnike, MUP Tuzla).

Takođe, seksualni odnosi između maloljetnika do 14 godina, ne nose krivičnu i prekršajnu odgovornost (u ovom slučaju se uključuje CSR), dok se u slučaju odnosa između maloljetnika, u slučaju da je nasilan, a žrtva je ispod 14 godina, počinitelj iznad 14, tretira krivičnim zakonom.

Poglavlje VII

Ovo poglavlje govori o istrazi, krivičnom gonjenju i proceduralnom pravu.

Vezano za procedure krivičnog gonjenja, predstavnici policije navode da njihova praksa podrazumijeva odstranjivanje i lišavanje slobode počinioca seksualnog delikta nad djetetom, odmah po saznanju. Oni navode da intervju sa djecom obavljaju posebno osposobljeni profesionalci, ali, nažalost, samo u nekoliko većih gradova u BiH postoji posebna prostorija za te razgovore. Intervju se obavlja uz prisustvo psihologa ili socijalnog radnika koji dolaze iz drugih institucija. Ove istrage tretiraju se kao prioriteta. Oni navode da u njihovoj instituciji ne postoje specijalizovane osobe, jedinice ili službe za istrage u području seksualnog iskorištavanja djece, ali da svakako postoje na nivou centra javne bezbjednosti i Ministarstva unutrašnjih poslova. Ispitanicima nije poznato da li je zakonom omogućeno da dijete „izabere“ svog zakonskog zastupnika. Smatraju da djeca žrtve u procesu imaju sve potrebne informacije, ali da o pristupu pravnoj pomoći odlučuju njihovi roditelji ili staratelji. Ispitanicima nije poznato da li NVO i udruženja imaju mogućnost da pružaju pomoć i podršku žrtvama tokom istrage i krivičnog postupka.

Krivično zakonodavstvo FBiH regulisalo je način postupanja sa djecom žrtvama određenih krivičnih djela i u krivičnim postupcima u kojima učestvuju djeca. Njima je osigurana zaštita privatnosti, tajnost u odnosu na druge osobe, obavezno prisustvo roditelja ili staratelja, socijalnih radnika, psihologa, te obavezna stručna pravna pomoć koja je osigurana od strane države.

Postupci u kojima se pojavljuju djeca su prioritetni postupci, njihovo rješavanje je hitno i u tim postupcima je osiguran integritet i privatnost svake osobe, a djeci je pružena sva potrebna pomoć da mogu učestvovati ravnopravno u postupku svih navedenih stručnjaka.

Predstavnica sudstva je istakla da u njihovoj praksi koriste audio intervju sa djetetom, ukoliko to tužilaštvo predloži kao dokaz.

Prema domaćem zakonodavstvu, postupak se može nastaviti, čak i kad žrtva povuče svoju izjavu.

U većini sudova u BiH ne postoje sudnice prilagođene djeci, posebne prostorije za uzimanje izjava od djece, kao ni posebni ulazi za djecu koja su žrtva krivičnih djela protiv spolnog integriteta i morala, kao i krivičnih djela nasilja u porodici. Ove institucije nemaju zaposlene psihologe za rad sa djecom žrtvama. U lokalnoj zajednici ne postoji sigurna kuća za žrtve seksualnog nasilja.

S druge strane, djeca žrtve u procesu imaju sve potrebne informacije i obezbjeđuju ih lica određena u skladu sa zakonom. Informacije se prilagođavaju uzrastu i zrelosti žrtve u zavisnosti od slučaja do slučaja.

Specijalizovane osobe, jedinice ili službe za istrage u području seksualnog iskorištavanja djece, u nadležnosti su istražnih organa tužilaštva i policije.

Primjer dobre prakse predstavlja prijedorski Centar javne bezbjednosti koji ima namjenski osposobljenu i djeci prilagođenu prostoriju za istražne intervju. Iste prostorije postoje i u Tuzli i u Zenici. Sa djecom u ovom slučaju rade profesionalci, koji su posebno obučeni za ovu vrstu poslova. Intervjui se obavljaju u prisustvu psihologa i socijalnog radnika i ove istrage se tretiraju kao prioriteta. Djeca žrtve u procesu imaju sve potrebne informacije, koje su prilagođene tako da ih dijete razumije, a za to se brine stručno lice. Postoji saradnja sa prijedorskim CSR-om (protokol, memorandum). U prijedorskom CJB-u postoje specijalizovane osobe, jedinice, službe za istrage u području seksualnog iskorištavanja djece.

Počinitelj seksualnog delikta nad djetetom lišava se slobode odmah po saznanju.

Zakonom nije omogućeno da dijete izabere svog zakonskog zastupnika.

Poglavlje VIII

Poglavlje osam reguliše mjere vezane za evidentiranje i pohranjivanje podataka.

Registri počinioca krivičnih djela u vezi seksualnih delikata nad djecom postoje pri MUP-u, evidentirani po članu krivičnog zakona. U MUP-u se svi podaci evidentiraju ne po broju prijavljenih slučajeva ili broju djece žrtava seksualnog zlostavljanja ili pak vrstama seksualnog nasilja, već po članu krivičnog zakona na koji se odnose. Sud i tužilaštvo ne prikupljaju podatke koji se odnose na seksualne delikte nad djecom, niti ih razvrstavaju po kategorijama, iako bi po mišljenju sudije za maloljetnike trebali.

Posebne baze podataka o slučajevima seksualne zlopotrebe djece ne postoje ni na nivou policijskih stanica. Predstavnici policije smatraju da se baze podataka vode pri centrima javne bezbjednosti i pri Ministarstvu unutrašnjih poslova RS. Podaci o žrtvama, broju žrtava, vrstama nasilja i počiniocima nasilja se prikupljaju, ali se čuvaju u tajnosti i pristup njima ostvaruju samo ovlaštena službena lica.

Centri za socijalni rad²² prikupljaju podatke o broju djece žrtava seksualnog nasilja (i oni su razvrstani po polu, starosti i socijalnoj pripadnosti), podatke o broju prijavljenih slučajeva, podatke o vrstama seksualnog zlostavljanja (npr. dječija prostitucija, dječija pornografija, unutar porodice, od strane vršnjaka, putem informacijsko-komunikacionih tehnologija, i sl.), počiniocima seksualnog nasilja (razvrstani po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti), broju presuda sudova, te broju pravosnažnih presuda. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS ima obrazac o prikupljanju podataka o nasilju, ali podaci nisu precizno razvrstani.

Centar za socijalni rad²³ ne raspolaže detaljnim podacima o broju djece žrtava seksualnog nasilja (razvrstani po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti), broju prijavljenih slučajeva, o vrstama seksualnog zlostavljanja (npr. dječija prostitucija, dječija pornografija, unutar porodice, od strane vršnjaka, putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija i sl.) o počiniocima seksualnog nasilja (razvrstanih po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti), o broju presuda sudova, broj pravosnažnih presuda.

CSR uglavnom ima informacije o svim evidentiranim slučajevima sumnje na seksualno zlostavljanje, zato što stručni radnici CSR ili uzimaju izjavu u policijskoj stanici od maloljetnog djeteta ili budu prisutni prilikom uzimanja izjave (zavisno od uzrasta), a isto tako, budu pozivani od strane tužilaštva ili suda u daljem postupku.

Prema povjerljivosti informacija o djeci žrtvama seksualne zlopotrebe, u okviru CSR-a se postupa u skladu sa etikom i pravilima struke (povjerljivost i tajnost podataka).

Predstavnici ostalih institucija nemaju posebnu bazu podataka koju vode za slučajeve seksualne zlopotrebe djece.

Predstavnica sudstva ističe da postoje baze podataka, ukoliko ima krivičnih djela ove vrste, predmeti su zaštićeni, a dostupni su zastupajućem sudiji i asistentu sudije, kao i administratoru.

U tužilaštvu se nakon završenog krivičnog postupka vodi evidencija o kažnjavanju osoba koje su počinile krivična djela u kojima su djeca žrtve, ali nije uspostavljena adekvatna saradnja tužilaštva i drugih institucija koje bi trebale da učestvuju u pružanju pomoći djeci žrtvama krivičnih djela.

U pravosuđu u Republici Srpskoj postoje registri za počinioce krivičnih djela u vezi seksualnih delikata nad djecom, ali ne kao posebni registri, ažurni su i dostupni samo licima u skladu sa zakonom. Baze podataka o slučajevima seksualne zlopotrebe djece i osuđenih počinitelja ne postoje kao posebne.

U pravosuđu se prikupljaju podaci samo o broju podignutih optužnica, broju presuda sudova, broju pravosnažnih presuda, analize visine kazni i dužine trajanja procesa.

²² U Republici Srpskoj.

²³ U Federaciji BiH.

Sakupljeni podaci se dostavljaju Visokom sudskom i tužilačkom savjetu BiH na njihovo traženje. Ne vode se evidencije o slučajevima prijave krivičnog djela koje se desilo na drugoj teritoriji.

Visine kazne za seksualne delikte su bliže donjoj granici propisanoj zakonom.

Otkako je u Republici Srpskoj usvojen Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, obrazovne ustanove su dužne da evidentiraju sve slučajeve nasilja i podatke dostavljaju Republičkom pedagoškom zavodu.

Službene zabilješke i evidencije o djeci/ pacijentima kod kojih postoji sumnja ili su žrtve seksualnog nasilja u prijedorskom Domu zdravlja se vode u sklopu prijava nasilja u porodici. Postoji interni evidencioni list za mjesečno izvještavanje za svaku službu (prijava sumnje ili počinjenog nasilja), a sveukupni mjesečni izvještaj se predaje na redovnom mjesečnom sastanku potpisnika Protokola (označen je kao povjerljiv dokument). Polugodišnji i godišnji izvještaji šalju se u Ministarstvo porodice omladine i sporta RS, a od ove godine za sve oblike nasilja nad djecom, poseban izvještaj dostavljaju i u Institut za javno zdravstvo Republike Srpske.

Poglavlje IX - Međunarodna saradnja

Predstavnici institucija navode da ne znaju za postojanje posebnih mehanizama kooperacije u ovom pogledu, ali su sigurni da oni postoje i da se ostvaruju na višim nivoima (nadležna ministarstva, agencije, istražni sudski organi).

Zaključak

Provođenje Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja je obaveza i odgovornost države, i u njoj je nadležnosti i praćenje i izvještavanje o njenoj implementaciji.

Monitoring koji je provelo pet članica mreže „Snažnji glas za djecu” rađen je na lokalnom nivou, u samo pet lokalnih zajednica i u ograničenom vremenskom periodu. Iako je imao glavni zadatak da testira indikatore i instrumente za praćenje, ukazao je na slične nalaze koje smo dobili i istraživanjem koje je provedeno početkom 2013. godine u okviru ovog projekta.²⁴

I jedni i drugi podaci govore:

- Da se državni i entitetski krivični zakoni trebaju uskladiti sa Lanzarote konvencijom;²⁵
- Da su djeca, roditelji, profesionalci i javnost slabo upoznati sa sadržajem Konvencije;
- Da je nizak nivo svijesti o obavezi prijavljivanja i nivo znanja o procedurama za prijavljivanje slučajeva seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije djece;
- Da su skromni programi prevencije seksualnog zlostavljanja djece i da nemamo programe o seksualnom i zdravstvenom životu djece u školama;
- Da nedostaju programi pomoći djeci žrtvama i njihovim porodicama;
- Da ne postoje interventni programi ili mjere prema seksualnim prestupnicima;
- Da ne postoje baze podataka o osobama koje su osuđene za seksualne delikte nad djecom;
- Da ne postoji obaveza provjere o seksualnim prestupcima za profesionalce koji konkurišu za radna mjesta gdje će imati kontakt sa djecom;
- Da procedure istrage i suđenja u kojima su djeca žrtve ili svjedoci budu prilagođene djeci;
- Da prostorni kapacitet i opreme u sudovima i tužilaštvima budu prilagođeni djeci žrtvama i djeci svjedocima;
- Da prostori zdravstvenih ustanova koje pružaju pomoć djeci žrtvama budu također, prilagođeni djeci;
- Da se mediji uključe u edukaciju i zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i eksploatacij djece;
- Da se svi profesionalci koji rade sa djecom strogo pridržavaju postojećih kodeksa ponašanja i da vode računa o najboljem interesu djeteta.

Dosljednom primjenom odredbi Lanzarote konvencije u zakonodavstvo i praksu Bosne i Hercegovine, otklonio bi se veliki dio navedenih problema, a nivo zaštite i sigurnosti djece digao na mnogo viši nivo.

²⁴ Znanjem i razumijevanjem do bolje zaštite djece, Rezultati istraživanja o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju djece u Bosni i Hercegovini.

²⁵ Vidjeti Pravnu analizu usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa Lanzarote konvencijom, koja je urađena 2013. godine u okviru projekta.

PRILOG

1

Konvencija

Vijeća Evrope o zaštiti djece
od seksualnog iskorištavanja
i seksualne zloupotrebe

Poglavlje I – Svrha, načela nediskriminacije i definicije

Član 1 – Svrha

1. Svrha ove Konvencije je:

- a) spriječiti i suzbijati seksualno iskorištavanje i seksualnu zloupotrebu djece;
- b) zaštititi prava djece žrtava seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe;
- c) unaprijediti nacionalnu i međunarodnu saradnju protiv seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece.

2. Da bi se osigurala učinkovita implementacija njenih odredaba od strane potpisnika, ovom Konvencijom se uspostavlja poseban monitoring mehanizam.

Član 2 – Načelo nediskriminacije

Implementacija odredaba ove Konvencije od strane potpisnika, posebno uživanje mjera za zaštitu prava žrtava, osiguravaće se bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinski status, rođenje, seksualna orijentacija, zdravstveno stanje, invalidnost ili drugi status.

Član 3 – Definicije

U svrhu ove Konvencije:

- a) „dijete” će značiti svako lice starosne dobi ispod 18 godina;
- b) „seksualno iskorištavanje i seksualna zloupotreba djece” uključuje ponašanje navedeno u članovima od 18 do 23 ove Konvencije;
- c) „žrtva” znači svako dijete podvrgnuto seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi.

Poglavlje II – Preventivne mjere

Član 4 – Načela

Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere za sprečavanje svih oblika seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece i zaštite djece.

Član 5 – Zapošljavanje, edukacija i podizanje svijesti osoba koje rade sa djecom

1. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere za poticanje svijesti o zaštiti i pravima djece među osobama koje imaju redovan kontakt sa djecom u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, pravosudnom i policijskom sektoru, i u oblasti koje se odnose na sport, kulturu i aktivnosti u slobodno vrijeme.
2. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da osobe iz paragrafa 1 steknu adekvatno znanje o seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi djece, o načinu kako ih identifikovati i mogućnosti pomenutoj u članu 12, paragraf 1.
3. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, kako bi se osiguralo da pristup tim zanimanjima, čije obavljanje posla podrazumijeva redovan kontakt sa djecom, imaju kandidati koji nisu osuđivani za djela seksualnog iskorištavanja ili seksualne zloupotrebe djece.

Član 6 – Obrazovanje za djecu

Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da djeca, tokom osnovnog i srednjeg obrazovanja, dobiju informacije o rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, kao i o sredstvima kako da se zaštite, prilagođenim njihovom uzrastu. Ova informacija, pripremljena u saradnji sa roditeljima, kada je to moguće, prezentiraće se u okviru opšteg konteksta informacija o seksualnosti i posvetiće se posebna pažnja situacijama rizika, naročito rizika koji su uključeni u korištenje novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

Član 7 – Programi i mjere preventivne intervencije

Članica potpisnica će osigurati da osobe za koje postoji bojazan da bi mogle počinuti bilo koje krivično djelo, utvrđeno u skladu sa ovom Konvencijom, mogu imati pristup, kada je to prikladno, efikasnim programima i mjerama namijenjenim procjeni i sprečavanju rizika od činjenja krivičnog djela.

Član 8 – Mjere za opštu javnost

1. Članica potpisnica će raditi na unapređenju i vođenju kampanja za podizanje svijesti u opštoj javnosti sa informacijama o fenomenu seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece i preventivnim mjerama koje se mogu poduzeti;
2. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere na sprečavanju i zabrani rasturanja materijala kojim se propagiraju krivična djela utvrđena u skladu sa ovom Konvencijom.

Član 9 – Učešće djece, privatni sektor, mediji i civilno društvo

1. Članica potpisnica će poticati učešće djece, prema njihovom uzrastu, u razvoju i implementaciji državne politike, programa ili drugih inicijativa koje se odnose na borbu protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece.
2. Članica potpisnica će poticati privatni sektor, a posebno informacijski i komunikacijski sektor, turizam i prometnu privredu, i bankarske i finansijske sektore, kao i civilna društva, da učestvuju u razradi i implementaciji politika radi sprečavanja seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece i implementiranja internih normi putem samoregulacije ili koregulacije.
3. Članica potpisnica će poticati medije da daju odgovarajuće informacije koje se odnose na sve vidove seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece, uz dužno poštivanje nezavisnosti medija i slobode štampe.
4. Članica potpisnica će poticati finansijske, uključujući, kada je primjereno, stvaranjem fondova, projekte i programe koje će obavljati civilno društvo u cilju sprečavanja i zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.

Poglavlje III – Specijalizovani organi i koordinirajuća tijela

Član 10 – Nacionalne mjere koordinacije i saradnje

1. Članica potpisnica će poduzeti potrebne mjere kako bi se osigurala koordinacija na nacionalnom i lokalnom nivou između različitih agencija zaduženih za zaštitu, sprečavanje i borbu protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, posebno u sektoru obrazovanja, zdravstvenom sektoru, socijalnim službama, policijskim i pravosudnim organima.
2. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere za uspostavljanje i imenovanje:
 - a) nezavisnih nadležnih nacionalnih ili lokalnih institucija za unapređenje i zaštitu prava djeteta, osiguravši da su oni opskrbljeni sa posebnim sredstvima i odgovornostima;
 - b) mehanizama za prikupljanje podataka ili fokusnih tačaka, na nacionalnim ili lokalnim nivoima i u saradnji sa civilnim društvom, u svrhu osmatranja i procjene fenomena seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, uz dužno poštivanje zahtjeva za zaštitom ličnih podataka osobe.
3. Članica potpisnica će poticati saradnju između kompetentnih državnih organa, civilnog društva i privatnog sektora kako bi se bolje spriječilo i borilo protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece.

Poglavlje IV – Zaštitne mjere i pružanje pomoći žrtvama

Član 11 – Principi

1. Članica potpisnica će uspostaviti učinkovite socijalne programe i pokrenuti multidisciplinarne strukture da se osigura potrebna podrška žrtvama, njihovoj bliskoj rodbini i svakom licu koje je zaduženo za vođenje brige o njima.
2. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi se osiguralo da u slučajevima kada je starosna dob žrtve neizvjesna, a postoje razlozi da se vjeruje da je žrtva djeteta, mjere zaštite i pružanja pomoći će se primijeniti na njega ili nju do verifikacije starosne dobi žrtve.

Član 12 – Izvještavanje sumnje u seksualno iskorištavanje ili seksualne zloupotrebe

1. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi se osiguralo da pravila tajnosti, nametnuta internim zakonom na određene profesionalne osobe koje su pozvane da rade u

kontakta sa djecom, ne predstavljaju prepreku za mogućnost da ti profesionalci podnose izvještaje službama odgovornim za zaštitu djece, o svakoj situaciji kada imaju razumne osnove da vjeruju da je dijete žrtva seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.

2. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi podstakla svaku osobu koja zna ili sumnja, u dobroj namjeri, u seksualno iskorištavanje ili seksualnu zloupotrebu djece, da prijavi te činjenice nadležnim službama.

Član 13 – Linije za pružanje pomoći (Help Lines)

Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi ohrabrila i pružila podršku uspostavljanju informacione službe, kao što su telefonske ili internetske linije za pružanje pomoći, davanje savjeta pozivateljima, čak u tajnosti ili uz dužno poštivanje njihove anonimnosti.

Član 14 – Pružanje pomoći žrtvama

1. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi se pružila pomoć žrtvama, kratkoročno i dugoročno, u fizičkom i psihosocijalnom oporavku. Poduzete mjere, u skladu sa ovim paragrafom, moraju uzeti u obzir gledišta, potrebe i želje djeteta.

2. Članica potpisnica će poduzeti mjere, prema uslovima koje propisuje njen lokalni zakon, za saradnju sa nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama ili drugim elementima civilnog društva koji su angažovani na pružanju pomoći žrtvama.

3. Kada roditelji ili osobe, koje vode brigu o djetetu, učestvuju u njegovom ili njenom seksualnom iskorištavanju ili seksualnoj zloupotrebi, postupci intervencije, poduzeti primjenom člana 11, paragraf 1, moraju uključiti:

- mogućnost odstranjivanja navodnog počinitelja;
- mogućnost odstranjivanja žrtve iz njenog ili njegovog porodičnog ambijenta. Uslovi i trajanje takvog odstranjenja utvrdiće se u skladu sa najboljim interesima djeteta.

4. Članica potpisnica će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi se osiguralo da osobe, koje su bliske žrtvi, mogu koristiti, kada je to prikladno, terapeutsku pomoć, naročito hitnu psihološku njegu.

Poglavlje V – Interventni programi i mjere

Član 15 – Opšta načela

1. Članica potpisnica će osigurati ili unaprijediti, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, učinkovite interventne programe i mjere za osobe iz člana 16, paragrafi 1 i 2, u pogledu sprečavanja i minimiziranja rizika od ponavljanja krivičnog djela seksualne prirode protiv djeteta. Takvi programi ili mjere moraju biti dostupni u svako vrijeme tokom sudskog postupka, unutar ili izvan pritvora, u skladu sa uslovima propisanim zakonom.

2. Članica potpisnica će osigurati ili unaprijediti, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, razvoj partnerstva ili drugih oblika saradnje među nadležnim organima, posebno zdravstvene službe i socijalne službe, i pravosudnih organa i drugih tijela odgovornih za praćenje osoba navedenih u članu 16, paragrafi 1 i 2.

3. Članica potpisnica će osigurati ili promovisati, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, procjenu opasnosti i mogući rizik od ponavljanja krivičnog djela uspostavljenog prema ovoj Konvenciji, od strane lica navedenog u članu 16, paragrafi 1 i 2, u cilju određivanja odgovarajućih programa i mjera.

4. Članica potpisnica će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati procjenu učinkovitosti implementiranih programa i mjera.

Član 16 – Recipijenti interventnih programa i mjera

1. Članica potpisnica će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da lice koje je predmet krivičnog postupka, zbog bilo kojeg krivičnog djela predviđenog ovom Konvencijom, može imati pristup programima i mjerama navedenim u članu 15, paragraf 1, pod uslovima koji nisu ni štetni niti u suprotnosti sa pravima na odbranu i zahtjevima za objektivno i nepristrasno suđenje, a naročito uz dužno poštovanje pravila koja regulišu načelo pretpostavke nevinosti.

2. Članica potpisnica će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da osobe osuđene za krivična djela, uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, mogu imati pristup programima i mjerama pomenutim u članu 15, paragraf 1.

3. Članica će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da se interventni programi i mjere razvijaju ili prilagođavaju kako bi ispunili razvojne potrebe djece koja su počinitelji seksualnih kaznenih djela, uključujući one koji su ispod starosne dobi koja podliježe krivičnoj odgovornosti, sa ciljem da se reaguje na njihove seksualne bihevioralne probleme.

Član 17 – Informacije i pristanak

1. Članica će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da osobe navedene u članu 16, kojim su predloženi interventni programi i mjere, budu potpuno informisane o razlozima za davanje prijedloga i pristanka za program ili mjere uz potpuno poznavanje činjenica.

2. Članica će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da osobe, kojima su predloženi interventni programi i mjere, mogu ih odbiti i da su, u slučaju osuđenih osoba, svjesni mogućih posljedica koje bi odbijanjem mogli imati.

Poglavlje VI – Materijalni krivični zakon

Član 18 – Seksualno zlostavljanje

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se sljedeće namjerno ponašanje krivično procesuiraju:

- a) seksualni odnos sa djetetom koje prema relevantnoj regulativi ili državnom zakonu nije steklo zakonsku dob za seksualnu aktivnost;
- b) stupanje u seksualne odnose sa djetetom je urađeno:
 - pod prisilom, korištenjem sile ili prijetnje ili
 - zloupotreba je učinjena od strane osobe kojoj dijete vjeruje, autoriteta ili ima uticaj nad djetetom, uključujući i one unutar porodice;
 - zloupotreba je napravljena nad djetetom koje se nalazi u posebno osjetljivoj situaciji, s posebnim naglaskom na mentalne i fizičke nesposobnosti ili zavisnu poziciju.

2. U svrhu gore navedenog paragrafa 1, članica treba odrediti dobnu granicu ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom.

3. Propisi iz paragrafa 1 a) nemaju namjeru da regulišu dobrovoljne seksualne odnose između maloljetnika.

Član 19 – Krivična djela koja se odnose na dječiju prostituciju

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se sljedeće namjerno ponašanje krivično procesuiraju:

- a) zapošljavanje djeteta u prostituciju ili uzrokujući dječiju prostituciju ;
- b) prisiljavanje djeteta na prostituciju ili sticanje dobiti ili na drugi način iskorištavanje djeteta za takve svrhe;
- c) primanje naknade od dječije prostitucije.

2. U svrhu ovog člana, termin „dječija prostitucija” treba da znači korištenje djeteta za seksualne aktivnosti gdje novac ili bilo koji drugi oblik naknade ili razmatranja je dat ili je dato obećanje za plaćanje, bez obzira na to da li je ovo naknada, obećanje ili razmatranje dato djetetu ili trećoj osobi.

Član 20 – Krivična djela koja se odnose na dječiju pornografiju

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se sljedeće namjerno ponašanje krivično procesuiraju:

- a) izrada dječije pornografije;
- b) nuđenje ili pravljenje dostupnim dječije pornografije;
- c) distribucija ili prenošenje dječije pornografije;
- d) nabavljanje dječije pornografije za sebe ili za drugu osobu;
- e) posjedovanje dječije pornografije;
- f) svjestan pristup dječijoj pornografiji putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

2. U svrhu ovog člana, „dječija pornografija” će značiti svaki materijal koji vizuelno opisuje dijete angažovano u stvarno ili simulirano seksualno jasno ponašanje, ili opis dječijih i seksualnih organa čija je primarna svrha seks.
3. Članica može zadržati pravo da ne primjenjuje, u cijelosti ili djelomično, paragraf 1a i e na proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala:
 - a) koji se isključivo sastoji od simuliranih predstavljanja ili realističnih slika nepostojećeg djeteta;
 - b) koji uključuje djecu koja su dostigla starosnu dob navedenu u članu 18, paragraf 2, kada su ove slike proizvedene i nalaze se u njihovom posjedu uz njihov pristanak, isključivo za sopstvenu privatnu upotrebu.
4. Članica može zadržati pravo da ne primjenjuje, u cijelosti ili djelomično, paragraf 1f.

Član 21 – Krivična djela koja se odnose na učestvovanje djeteta u pornografskim predstavama

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se sljedeće namjerno ponašanje krivično procesuiraju:
 - a) zapošljavanje djeteta da učestvuje u pornografskim predstavama ili uzrokujući da dijete učestvuje u takvim predstavama;
 - b) prisiljavanje djeteta da učestvuje u pornografskim predstavama, ili sticanje dobiti, ili na drugi način iskorištavanje djeteta za takve svrhe;
 - c) namjerno prisustvovanje pornografskim predstavama koje uključuju učešće djece.
2. Članica može zadržati pravo da ograniči primjenu paragrafa 1c na slučajeve kada su djeca zaposlena ili prisiljena u skladu sa paragrafom 1a ili b.

Član 22 – Korupcija djeteta

Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da krivično procesuiraju namjerno dovođenje, u seksualnu svrhu, djeteta koje nije dostiglo starosnu dob postavljenu primjenom člana 18, paragraf 2, u situaciju da bude svjedok seksualne zloupotrebe ili seksualnih aktivnosti, čak i ako ne mora biti učesnik.

Član 23 – Privlačenje djece za seksualne ciljeve

Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da krivično procesuiraju namjerno prijedlog, putem informacionih i komunikacionih tehnologija, odrasle osobe da se sastane sa djetetom koje nije dostiglo starosnu dob postavljenu primjenom člana 18, paragraf 2, u svrhu činjenja bilo kojeg krivičnog djela postavljenog u skladu sa članom 18, paragraf 1a, ili člana 20, paragraf 1a, protiv njega ili nje, kada je ovakav prijedlog praćen materijalnim aktima koja dovode do takvog susreta.

Član 24 – Pomaganje ili poticanje i pokušaj

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da se uspostavi kao krivično djelo, kada je namjerno počinjeno, pomaganje ili poticanje, činjenje svakog krivičnog djela uspostavljenog u skladu sa ovom Konvencijom.
2. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da upostavi kao krivično djelo, kada je namjerno počinjen, pokušaj da se počinji krivično djelo uspostavljeno u skladu sa ovom Konvencijom.
3. Članica može zadržati pravo da ne primjenjuje, u cijelosti ili djelomično, paragraf 2, na krivična djela uspostavljena u skladu sa članom 20, paragraf 1b, d, e i f, član 21, paragraf 1c, član 22 i član 23.

Član 25 – Nadležnost

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da uspostavi nadležnost nad krivičnim djelima uspostavljenim u skladu sa ovom Konvencijom, kada se krivično djelo počinji:
 - a) na njenoj teritoriji;
 - b) na palubi broda koji nosi zastavu te strane;
 - c) u avionu registrovanom po zakonima te strane;
 - d) od strane jednog od njenih državljana ili
 - e) od strane osobe koja ima stalni boravak na njenoj teritoriji.
2. Članica će se potruditi da poduzme potrebne zakonske i druge mjere na uspostavljanju nadležnosti nad svakim krivičnim djelom uspostavljenim u skladu sa ovom Konvencijom, kada je krivično djelo počinjeno protiv jednog od njenih državljana ili osobe koja ima stalno mjesto boravka na njenoj teritoriji.

3. Članica može, u vrijeme stavljanja potpisa, ili prilikom deponovanja svog instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobravanju ili pristupu, izjavom upućenoj generalnom sekretaru Vijeća Evrope, izjaviti da zadržava pravo da ne primjenjuje, ili primjenjuje samo specifične slučajeve, ili uslove pravila postavljenih u paragrafu e ovog člana u svojoj jurisdikciji.
4. Radi krivičnog gonjenja zbog krivičnih radnji uspostavljenih u skladu sa članovima 18, 19, 20, paragraf 1a, i 21, paragraf 1a i b ove Konvencije, članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da njena jurisdikcija, u pogledu paragrafa 1d, nije podređena uslovu da se ta djela krivično procesuiraju u mjestu gdje su počinjena.
5. Članica može, u vrijeme stavljanja potpisa, ili prilikom deponovanja svog instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobravanju ili pristupu, izjavom upućenoj generalnom sekretaru Vijeća Evrope, izjaviti da zadržava pravo da ograniči primjenu paragrafa 4 ovog člana, u pogledu krivičnih djela uspostavljenih u skladu sa članom 18, paragraf 1b, druga i treća alineja, na slučajeve kada njen državljanin ima stalni boravak na njenoj teritoriji.
6. Radi krivičnog gonjenja zbog krivičnih radnji uspostavljenih u skladu sa članovima 18, 19, 20, paragraf 1a, i 21 ove Konvencije, članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da njena nadležnost, u pogledu paragrafa 1d i e, nije subordinirana uslovu da se krivično gonjenje može pokrenuti samo nakon prijave žrtve ili prijave države u mjestu gdje je počinjeno krivično djelo.
7. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da uspostavi nadležnost nad krivičnim djelima uspostavljenim u skladu sa ovom Konvencijom, u slučajevima kada je navodni počinitelj prisutan na njenoj teritoriji i ne izručuje ga drugoj strani, isključivo na temelju njegovog državljanstva.
8. Kada više članica polaže pravo na nadležnost nad navodnim krivičnim djelom uspostavljenim u skladu sa ovom Konvencijom, strane učesnice će se, kada je to prikladno, konsultovati u pogledu utvrđivanja najprikladnije jurisdikcije za krivično gonjenje.
9. Bez prejudiciranja opštih normi međunarodnog prava, ova Konvencija ne isključuje nijednu krivičnu nadležnost koju ostvaruje jedna članica u skladu sa lokalnim zakonom.

Član 26 – Korporativna odgovornost

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se pravno lice može smatrati odgovornim za krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, počinjena radi koristi od strane bilo kojeg fizičkog lica koje djeluje bilo pojedinačno ili kao dio organa pravnog lica i ima vodeći položaj unutar pravnog lica, na osnovu:
 - a) ovlasti predstavljanja pravnog lica;
 - b) ovlasti za donošenje odluka u ime i za račun pravnog lica;
 - c) ovlasti vršenja kontrole unutar pravnog lica.
2. Osim slučajeva već navedenih u paragrafu 1, članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se pravno lice može smatrati odgovornim kada je nedostatak nadzora ili kontrole od strane fizičkog lica, pomenutog u paragrafu 1, omogućilo činenje krivičnog djela uspostavljenog u skladu sa ovom Konvencijom, radi pridobivanja koristi tom pravnom licu od strane fizičkog lica koje djeluje pod njegovim autoritetom.
3. Zavisno od zakonskih načela strane, odgovornost pravnog lica može biti krivična, građanska ili upravna.
4. Takva odgovornost će bez prejudiciranja biti krivična odgovornost fizičkog lica koje je počinilo krivično djelo.

Član 27 – Sankcije i mjere

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom budu kažnjena učinkovitim, srazmjernim i odvrćajućim sankcijama, uzimajući u obzir njihovu težinu. Ove sankcije će uključivati kazne koje se odnose na lišavanje slobode što može pokrenuti ekstradiciju.
2. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se pravno lice, koje se smatra odgovornim u skladu sa članom 26, podvrgne učinkovitim, srazmjernim i odvrćajućim sankcijama koje će uključivati novčane krivične ili nekrivične kazne, a mogu biti uključene i druge mjere, posebno:
 - a) isključenje iz prava na javne beneficije ili pomoć;
 - b) privremena ili stalna diskvalifikacija obavljanja komercijalnih aktivnosti;

- c) stavljanje pod sudski nadzor;
 - d) sudski nalog za likvidaciju.
3. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da:
- a) predvidi oduzimanje ili konfiskaciju:
 - roba, dokumentacije i drugih instrumenata koji su korišteni za činjenje krivičnog djela ili olakšavanje njihovog činjenja, kako je uspostavljeno u skladu sa ovom Konvencijom;
 - zaradu stečenu iz takvih krivičnih djela ili njihovu vrijednost;
 - b) omogućiti privremeno ili stalno zatvaranje svake ustanove koja je vršila krivična djela, upostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, bez prejudiciranja prava bona fide trećih članica ili zabrana počinitelju, privremena ili stalna, da vrši profesionalnu ili dobrovoljnu aktivnost koja uključuje kontakt sa djecom tokom kojih je počinjeno krivično djelo.
4. Članica može usvojiti druge mjere u odnosu na počinitelje, kao što je povlačenje roditeljskih prava ili monitoring ili nadgledanje osuđenih lica.
5. Članica može uspostaviti da zarade, stečene krivičnim djelom, ili imovina konfiskovana u skladu sa ovim članom, može biti dodijeljena specijalnom fondu kako bi se finansirali programi prevencije i pružanja pomoći žrtvama bilo kojeg krivičnog djela uspostavljenog u skladu sa ovom Konvencijom.

Član 28 – Otežavajuće okolnosti

Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se sljedeće okolnosti, u mjeri u kojoj one ne čine dio sastavnih dijelova krivičnog djela, mogu, u skladu sa relevantnim odredbama lokalnog zakona, uzeti u obzir kao otežavajuće okolnosti kod utvrđivanja sankcija u odnosu na krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom:

- a) kada je krivično djelo nanijelo ozbiljnu štetu fizičkom ili mentalnom zdravlju žrtve;
- b) kada je krivičnom djelu prethodilo ili je praćeno djelima mučenja i ozbiljnog nasilja;
- c) kada je krivično djelo počinjeno protiv posebno osjetljive žrtve;
- d) kada je krivično djelo počinio član porodice, osoba koja stanuje sa djetetom ili osoba koja je zloupotrijebila svoj autoritet;
- e) kada je krivično djelo počinilo nekoliko ljudi koji su djelovali zajedno;
- f) kada je krivično djelo počinjeno u okviru kriminalne organizacije;
- g) kada je počinitelj već ranije osuđivan za krivična djela iste prirode.

Član 29 – Ranija osuđivanja

Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da predvidi mogućnost uzmanja u obzir konačne kazne koju je izrekla druga članica, u odnosu na prekršaje uspostavljene u skladu sa ovom Konvencijom prilikom utvrđivanja sankcija.

Poglavlje VII – Istraga, krivično gonjenje i proceduralno pravo

Član 30 – Načela

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se istrage i krivični postupci vode u najboljem interesu i poštujući prava djeteta.
2. Članica će usvojiti zaštitni pristup prema žrtvama, osiguravši da istrage i krivični postupci ne pogoršaju traume koje je dijete doživjelo i da iza odgovora krivične pravde uslijedi pomoć, kada je to prikladno.
3. Članica će osigurati da se istrage i krivični postupci tretiraju kao prioritet i da se vrše bez neopravdanog odlaganja.
4. Članica će osigurati da mjere, primjenljive pod ovim poglavljem, ne prejudiciraju prava na odbranu i zahtjeve za objektivnim i nepristrasnim suđenjem, u skladu sa članom 6 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.
5. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere, u skladu sa temeljnim načelima svog lokalnog zakona:
 - a) osigurati učinkovitu istragu i krivično gonjenje za djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, dopustivši, kada je prikladno, mogućnost tajnih operacija;

b) omogućiti jedinicama ili istražnim službama da identifikuju žrtve krivičnih radnji uspostavljenih u skladu sa članom 20, posebno da analiziraju dječiji pornografski materijal, kao što su fotografije i audiovizuelni snimci poslani ili stavljeni na raspolaganje putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

Član 31 – Opšte mjere zaštite

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da zaštiti prava i interese žrtava, uključujući njihove posebne potrebe kao svjedoka, u svim fazama istrage i krivičnog postupka, a naročito:

a) dajući im obavještenje o njihovim pravima i uslugama koje im stoje na raspolaganju i, osim ako ne žele da prime takve informacije, praćenje njihovih žalbi, optužbi, opšteg napretka istrage ili postupka, njihove uloge, kao i ishod njihovih predmeta;

b) osiguravši, makar u slučajevima kada se žrtve i njihove porodice mogu naći u opasnosti, da mogu biti obaviješteni, ako je potrebno, kada lice koje se krivično goni ili je osuđeno izlazi na privremenu ili konačnu slobodu;

c) omogućiti im, u skladu sa proceduralnim pravilima lokalnog zakona, da budu saslušani, da daju dokaze i vrše izbor načina kako prezentovati svoja viđenja, potrebe i želje, direktno ili preko posrednika, te da ona budu razmatrana;

d) osigurati im odgovarajuće službe za podršku kako bi njihova prava i interesi bili valjano izloženi i uzeti u obzir;

e) štiti njihovu privatnost, njihov identitet i njihov ugled, i uzimajući u obzir mjere koje su u skladu sa lokalnim zakonom, spriječiti javno rasturanje informacija koje bi mogle dovesti do njihove identifikacije;

f) osigurati njihovu sigurnost, kao i njihove porodice i njihovih svjedoka, od zastrašivanja, osvete i ponovne viktimizacije;

g) osigurati da se izbjegava kontak između žrtava i počinitelja u sudu i prostorijama policije, osim ako nadležni organi ne naredi drugačije, u najboljem interesu djeteta, ili kada istraga ili sudski postupci traže uspostavljanje takvog kontakta.

2. Članica će osigurati da žrtve imaju pristup, počevši od njihovog prvog kontakta, sa nadležnim organima, informacijama o relevantnim sudskim i administrativnim postupcima.

3. Članica će osigurati da žrtve imaju pristup, koji je besplatan ako je zajamčen, pravnoj pomoći, kada je moguće da imaju status strane u krivičnom postupku.

4. Članica će osigurati mogućnost sudskim organima da imenuju specijalnog zastupnika za žrtvu kada, po lokalnom zakonu, on ili ona imaju status strane u krivičnom postupku i kada je nosiocu roditeljske odgovornosti onemogućeno da predstavlja dijete u takvom postupku kao rezultat sukoba interesa između njih i žrtve.

5. Članica će osigurati, zakonskim i drugim mjerama, u skladu sa uslovima predviđenim lokalnim zakonom, mogućnost da grupe, fondacije, udruženja ili vladine ili nevladine organizacije pruže pomoć i/ili podršku žrtvama uz njihov pristanak tokom krivičnog postupka, a koji se odnosi na krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom.

6. Članica će osigurati da informacija data žrtvi, u skladu sa odredbama ovog člana, bude dostavljena na način koji odgovara njihovoj starosnoj dobi i zrelosti i na jeziku koji oni razumiju.

Član 32 – Pokretanje postupka

Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da istrage ili krivična gonjenja zbog krivičnih djela, uspostavljenih u skladu sa ovom klauzulom, neće zavisiti od prijave ili optužbe od strane žrtve, i da se postupak može nastaviti čak i ako je žrtva povukla svoje izjave.

Član 33 – Zakon o zastarijevanju

Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da će zakon o zastarijevanju za pokretanje postupka u pogledu krivičnog djela, uspostavljenog u skladu sa članovima 18, 19, paragraf 1 a i d, biti nastavljen za vrijeme koje je dovoljno da se omogući efikasan početak sudskog procesa, nakon što je žrtva dostigla punoljetstvo i što odgovara ozbiljnosti zločina koji je u pitanju.

Član 34 – Istrage

1. Članica će osigurati takve mjere koje mogu biti potrebne da se osigura da su lica, jedinice ili službe, zadužene za istragu, specijalizovane u oblasti borbe protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece i da su ta lica edukovana za ovu svrhu. Takve jedinice ili službe će imati odgovarajuća finansijska sredstva.
2. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da neizvjesnost oko stvarne starosne dobi žrtve neće spriječiti pokretanje krivične istrage.

Član 35 – Intervjui sa djetetom

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura:
 - a) da se intervjui sa djecom obavljaju bez neopravdanog odlaganja nakon što su činjenice prijavljene nadležnim organima;
 - b) da se intervjui sa djetetom obave, kada je potrebno, u prostorijama namijenjenim ili prilagođenim za ove svrhe;
 - c) da intervju sa djetetom obave profesionalci edukovani za ovu svrhu;
 - d) da ista lica, ako je moguće i kada je prikladno, vode sve intervju sa djetetom;
 - e) da je broj intervju ograničen što je moguće više i do mjere potrebne u svhu krivičnog postupka;
 - f) da djetetu u pratnji može biti njegov ili njen zakonski zastupnik ili, kada je prikladno, odrasla osoba po njenom ili njenom izboru, osim ako nije s razlogom donesena suprotna odluka u pogledu te osobe.
2. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da se svi intervjui sa žrtvom ili, kada je to prikladno, sa svjedocima djeteta, snime na video-traku i da se ovi intervjui sa video-trake mogu prihvatiti kao dokaz tokom sudskog postupka, u skladu sa pravilima predviđenim lokalnim zakonom.
3. Kada je starosna dob žrtve neizvjesna i postoje razlozi za vjerovanje da je žrtva dijete, mjere uspostavljene u paragrafu 1 i 2 će se primjenjivati do verifikacije njegove ili njene starosne dobi.

Član 36 – Krivični sudski postupak

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere, uz dužno poštivanje pravila koja regulišu autonomiju pravnih profesija, kako bi se osiguralo da je dostupna edukacija o pravima djece i seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi djeteta, radi koristi svim licima koja učestvuju u postupku, a posebno sudijama, tužiteljima i advokatima.
2. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura, u skladu sa pravilima koje propisuje njen interni zakon:
 - a) da sudija može narediti početak rasprave bez prisustva javnosti;
 - b) da žrtva može biti saslušana u sudnici bez svog prisustva, naročito putem odgovarajuće komunikacijske tehnologije.

Poglavlje VIII – Evidentiranje i pohranjivanje podataka

Član 37 – Evidentiranje i pohranjivanje nacionalnih podataka o osuđenim počiniteljima seksualnog djela

1. U svrhu sprečavanja i krivičnog gonjenja za krivična djela, uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da prikuplja i pohranjuje, u skladu sa relevantnim odredbama o zaštiti ličnih podataka i drugim odgovarajućim pravilima i garancijama koje propisuje domaći zakon, podatke koje se odnose na identitet i genetski profil (DNK) lica osuđenih za krivična djela, uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom.
2. Članica će, u vrijeme potpisivanja ili prilikom deponovanja svog instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobravanju ili pristupanju, obavijestiti generalnog sekretara Vijeća Evrope o imenu i adresi jednog nacionalnog autoriteta zaduženog za svrhe iz paragrafa 1.
3. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se informacije iz paragrafa 1 mogu prenijeti nadležnom organu druge strane, u skladu sa uslovima uspostavljenim u lokalnom zakonu i relevantnim međunarodnim instrumentima.

Poglavlje IX – Međunarodna saradnja

Član 38 – Opšta načela i mjere za međunarodnu saradnju

1. Strane će saradivati jedna s drugom, u skladu sa odredbama ove Konvencije, i putem primjene relevantnih primjenljivih međunarodnih i regionalnih instrumenata, aranžamana dogovorenih na osnovu istovrsnog ili recipročnog zakona i lokalnih zakona, u što je moguće većoj mjeri, u svrhu:

- a) sprečavanja i suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece;
- b) zaštite i pružanja pomoći žrtvama;
- c) istrage ili sudskog postupka koji se odnosi na krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom.

2. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da žrtva krivičnog djela uspostavljenog u skladu sa ovom Konvencijom, na teritoriji jedne strane, a koja nije mjesto boravka, može podnijeti žalbu pred nadležnim organima države mjesta boravka.

3. Ako članica, koja pruža uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima, ili vrši ekstradiciju pod uslovom da postoji sporazum, primi molbu za pravnu pomoć ili ekstradiciju od jedne strane sa kojom nema zaključen takav sporazum, ona može smatrati ovu Konvenciju zakonskim temeljom za uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima ili ekstradiciji u pogledu krivičnih djela uspostavljenih u skladu sa ovom Konvencijom.

4. Članica će učiniti napore na integrisanju, gdje je to prikladno, sprečavanja i borbe protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, programa pomoći za razvoj namijenjenih za korist trećih država.

Poglavlje X – Monitoring mehanizmi

Član 39 – Komitet članica

1. Komitet članica se sastoji od predstavnika članica Konvencije.
2. Generalni sekretar Vijeća Evrope će zakazati sastanak Komiteta članica. Prvi sastanak će se održati u periodu od godinu dana nakon stupanja na snagu ove Konvencije za desetog potpisnika koji je ratifikovao. Kasnije će se sastajati kad god najmanje jedna trećina članica ili generalni sekretar to zatraže.
3. Komitet članica će usvojiti sopstveni Pravilnik.

Član 40 – Ostali predstavnici

1. Parlamentarna skupština Vijeća Evrope, komesar za ljudska prava, Evropski komitet za probleme kriminala (CDPC), kao i drugi relevantni međuvladini komiteti Vijeća Evrope, imenovaće svaka po jednog predstavnika u Komitet članica.
2. Komitet ministara može pozvati druga tijela Vijeća Evrope da imenuju predstavnika u Komitet članica, nakon što se s njima obave konsultacije.
3. Predstavnici civilnih društava, a posebno nevladine organizacije, mogu pristupiti kao posmatrači Komitetu članica, nakon procedure obavljene po relevantnim pravilima Vijeća Evrope.
4. Predstavnici imenovani na osnovu gore navedenog paragrafa 1 do 3 će učestvovati na sastancima Komiteta članica bez prava glasa.

Član 41 – Funkcije Komiteta članica

1. Komitet članica će nadgledati implementaciju ove Konvencije. Pravilnik Komiteta članica će odrediti proceduru za procjenu implementacije ove Konvencije.
2. Komitet članica će olakšati prikupljanje, analizu i razmjenu informacija, iskustva i dobre prakse među državama kako bi poboljšali svoju sposobnost za sprečavanje i suzbijanje seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece.
3. Komitet članica će, također, kada je prikladno:
 - a) Olakšati ili poboljšati učinkovito korištenje i implementaciju ove Konvencije, uključujući i utvrđivanje svih problema i posljedica, bilo koje izjave ili zadržavanja prava datih na osnovu ove Konvencije;

- b) Davati mišljenje o svakom pitanju koje se odnosi na primjenu ove Konvencije i olakšati razmjenu informacija o značajnim pravnim, političkim i tehnološkim razvojem.
4. Komitetu članica će pružati pomoć Sekretarijat Vijeća Evrope u vršenju njegovih funkcija u skladu sa ovim članom.
5. Evropski komitet o krivičnim problemima (CDPC) će periodično biti obavještan u pogledu aktivnosti navedenih u paragrafu 1, 2 i 3 ovog člana.

Poglavlje XI – Odnosi sa drugim međunarodnim instrumentima

Član 42 – Odnos sa Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta i njegov Opcioni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji

Ova Konvencija neće uticati na prava i obaveze koje proizilaze iz odredaba Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta i njegovog Opcionog protokola o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, i ima namjeru da pojača zaštitu koju one pružaju i razvije i dopuni standarde sadržane u njima.

Član 43 – Odnos prema drugim međunarodnim instrumentima

1. Ova Konvencija neće utjecati na prava i obaveze izvedene iz drugih međunarodnih instrumenata čije su članice ove Konvencije članice ili će postati članice, a koji sadrže odredbe o stvarima koje uređuje ova Konvencija i koje osiguravaju veću zaštitu i pomoć djeci žrtvama seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.
2. Članice Konvencije mogu zaključiti bilateralne ili multilateralne sporazume jedna s drugom o stvarima kojim se bavi ova Konvencija, u svrhu dopune ili jačanja njenih odredaba ili olakšanja primjene načela sadržanih u njoj.
3. Članice koje su članice Evropske unije će, u svojim uzajamnim odnosima, primjenjivati pravila Zajednice i Evropske unije, u mjeri u kojoj postoje pravila Zajednice ili Evropske unije koja uređuju poseban predmet na koji se odnose i koja su primjenjiva na specifičan slučaj, bez prejudiciranja cilja i svrhe ove Konvencije i bez prejudiciranja njene potpune primjene kod drugih članica.

PRILOG

2

**Indikatori za
monitoring**

Lanzarote konvencije

Radna grupa:
Suzdina Bijedić
Amela Bašić-Tomić
Olga Lola Ninković

Uvod

Bosna i Hercegovina je ratifikovala određen broj međunarodnih konvencija, te donijela cijeli niz propisa kojima se posebno štite prava, zabranjuje diskriminacija i nasilje nad djecom. Primjena međunarodnih standarda i politika je izazov za BiH, ne samo zbog njenog specifičnog društvenog uređenja, već i zbog socijalno-ekonomskih neprilika uzrokovanih ratnim dešavanjima, ali i zbog ukorijenjenih kulturoloških obrazaca i predrasuda koje prate ovu oblast. Zbog svega navedenog ne treba da iznenađuje činjenica da BiH, kako na državnom, tako ni na entitetskom nivou, nije razvijala institucionalne mehanizme za praćenje, prevenciju i spečavanje seksualne zloupotrebe djece. Ova oblast do sada je bila prepuštena lokalnom nivou i inicijativama nevladinog sektora kroz projekte ograničenog trajanja. Iako ova oblast djeluje zapušteno, treba istaći da je država BiH na različitim nivoima vlasti donijela niz zakona, izmjena i dopuna postojećih zakona, kao i drugih dokumenata koji se odnose na oblast prevencije i sprečavanja seksualne zloupotrebe djece, što predstavlja odličnu bazu za uspostavljanje trajnih i sistemskih rješenja. Problem nastaje u njihovoj primjeni, održivosti i efikasnosti. Upravo jedan od glavnih ciljeva monitoringa Lanzarote konvencije jeste da ispita postojanje zakonskih rješenja, njihove usklađenosti sa Konvencijom, ali i efikasnost tih rješenja i njihove primjene u oblasti zaštite i procesuiranja svih oblika seksualnog nasilja nad djecom. Svrha monitoringa Lanzarote konvencije proizilazi iz same svrhe Konvencije definisane u Poglavlju 1 član 1 i ima za cilj da pokaže do koje je mjere članica potpisnica, u ovom slučaju BiH, implementirala njene odredbe u pogledu prevencije, zaštite djece/žrtava, usklađenosti zakona, te oblasti evidentiranja, monitoringa i međunarodne saradnje.

Monitoring će se sastojati od kontinuiranih opservacija provođenja Lanzarote konvencije. U tom smislu definisani indikatori prate poglavlja i njegove specifične članove, a obuhvataju državni, entitetski i lokalni nivo u zavisnosti od nadležnosti i dostupnosti podataka koji su relevantni za preporučene indikatore. U procesu monitoringa provodi se niz koraka, od prikupljanja podataka od predstavnika odgovornih ustanova i institucija, diskusija sa djecom, roditeljima i odgovornim osobljem, do analize zakona i podzakonskih akata. Monitoring, kao važan dio procesa implementacije konvencije, sastoji se od sistemskog i kontinuiranog sakupljanja podataka i analize informacija u svim segmentima koje konvencija tretira. Kako monitoring mogu vršiti nezavisna tijela (NVO, ombudsman, međunarodne organizacije, pojedinci...) i sami potpisnici konvencije (odgovorna državna tijela) treba da vrše monitoring. Monitoring treba da doprinese pravovremenoj analizi situacije u BiH, identifikaciji eventualnih problema u provođenju konvencije i iznalaženju adekvatnih rješenja i prijedloga za prevazilaženje i unapređenje iste. U cilju dolaska do što boljih, tačnijih i svrsishodnijih informacija o implementaciji Konvencije, mogu se koristiti sljedeće tehnike: revizija i analiza postojećeg zakonodavstva, elektronski upitnici, intervjui i razgovori sa pojedincima, specifičnim grupama, organizacijama i odgovornim institucijama. Cilj je praćenje implementacije konvencije i promjene stanja za djecu, te obezbjeđenje mehanizama pomoću kojih će se učiniti dostupnim informacije za odgovorne osobe i javnost, kako bi mogle da pravovremeno i ispravno reaguju i unaprijede sisteme zaštite djece u poljima koje pokriva Lanzarote konvencija. Takođe, rezultati prikupljanja podataka o implementaciji konvencije se koriste za izvještavanje Savjeta Evrope o implementaciji Lanzarote konvencije, u procedurama koje Savjet Evrope pokušava da uspostavi.

Prilikom izrade indikatora vođeno je računa o opštim principima Konvencije o pravima djeteta. Predloženi okvir nudi opšte indikatore koji daju informacije vezane za odgovornost države za provedbu Konvencije, ali i sektorske indikatore koji će obezbijediti prikupljanje direktnih i indirektnih pokazatelja provedbe Konvencije u sistemima obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, sigurnosti i pravne zaštite djece.

Etički kodeks

Etički kodeks predstavlja skup ispravnih pravila, normi moralnog karaktera koji regulišu ponašanje pripadnika određene profesije koji u svom profesionalnom radu dolaze u kontakt sa djecom, osobama mlađim od 18 godina starosti.

Kodeksom se uređuju prava, obaveze i odgovornosti osoba koje rade sa djecom neophodnih

za promovisanje znanja i dubljeg razumijevanja dječijih razvojnih potreba, kao i djelotvornosti intervencija koje se poduzimaju zbog postizanja najboljeg interesa djece.

Riječ je o potrebi primjene osnovnih zahtjeva iz Konvencije o pravima djeteta („Službeni list” broj 35/93) u cilju osiguravanja odgovarajuće zaštite prava djeteta, i to:

- zaštita najboljeg interesa djeteta,
- pravo nediskriminacije djece,
- pravo djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja u temama koje se odnose na djecu,
- pravo na opstanak i razvoj.

Dijete ima pravo na slobodu izražavanja, koja obuhvata i slobodu da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta, bez obzira na granice, bilo usmeno i pismeno ili preko štampe, umjetnosti ili nekog drugog medija po izboru djeteta (Konvencija o pravima djeteta, član 13). Pored toga, Konvencija propisuje da niti jedno dijete ne smije biti izloženo samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni život, dom ili ličnu prepisku, kao ni nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.

UNICEF je postavio Načela za etičko izvještavanje o djeci, kako bi pomogao medijima u izvještavanju o pitanjima koja se tiču djece. Na taj način će mediji izvještavati o djeci sa dovoljno osjetljivosti na način koji je primjeren njihovom uzrastu. Cilj uspostavljanja načela je podržavanje najboljih namjera izvještača: služenje javnom interesu pri kojem se ne ugrožavaju prava djece.

Etički kodeks u istraživanju sa djecom¹, ima za cilj upoznavanje ne samo djece, već i svih onih koji imaju obavezu brinuti o djeci, sa osnovnim etičkim načelima i standardima koji se moraju primjenjivati u istraživačkim postupcima koji uključuju djecu.

U skladu sa članom 3 Konvencije, u aktivnostima koje se tiču djece, od primarnog značaja su interesi djeteta, bez obzira na to da li ih provode javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela.

S uporištem u Konvenciji UN o pravima djeteta, Lanzarote konvencija predstavlja prvi međunarodni instrument koji polno zlostavljanje djece tretira kao zločin, bez obzira gdje i ko ga je počinio – u kući, u institucijama za djecu, putem mreže organizovanog kriminala ili putem Interneta.

Konvencija je međunarodni dokument, otvoren za pristupanje i ratifikaciju evropskih i neevropskih zemalja i država članica Vijeća Evrope, te zahtijeva da zakonodavci prošire zakonska ograničenja za procesuiranje polnog zlostavljanja djeteta, u nekim slučajevima i dugo nakon što žrtva postane punoljetna.

Konvencija naglašava važnost prikupljanja podataka i polnog obrazovanja, te poziva da se uspostave službe koje će omogućiti djeci prijavljivanje zlostavljanja. Konvencijom je propisano da sudski postupak mora biti prilagođen djeci, uzimajući u potpunosti u obzir traumu zlostavljanja i potrebu za očuvanjem sigurnosti, privatnosti, identiteta i ugleda žrtve.

Konvencija prepoznaje ključnu ulogu stručnjaka, advokata za prava djeteta, poslovne zajednice, medija i roditelja. Također poziva države da razviju obrazovanje o polnim pitanjima, kao i kampanje za podizanje svijesti o njima, promovišući učešće djece u razvoju preventivnih politika i kampanja.

Lanzarote Konvencija je najnoviji sveobuhvatni evropski instrument donesen u svrhu upotpunjavanja sistema zaštite djece od bilo kojeg oblika seksualnog zlostavljanja i eksploatacije, a usvojena je od strane Komiteta ministara Vijeća Evrope u julu 2007. godine.

Konvencija je potpuno novi međunarodni dokument i pravni osnov za dalju dogradnju zakonodavnog okvira i zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece za sve Evropske zemlje koje su pristupile ovom novom međunarodnom dokumentu.

1 <http://www.vesta.ba/bs/node/1467>

Konvencija je posebno značajna zbog činjenice da se djetetom smatra svako lice mlađe od 18 godina. Pored svih istaknutih prednosti, treba naglasiti i da je posebna oblast posvećena situacijama rizika, naročito rizika koji su uključeni u korištenje novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

Ona od zemalja članica traži uspostavljanje nacionalnog sistema koordinacije i saradnje, provođenje zaštitnih mjera i pružanje pomoći žrtvama, te pružanje pomoći roditelju, staratelju tj. svakom licu zaduženom za brigu o djeci. Konvencija posebno naglašava potrebu uspostavljanja sistema izvještavanja o činjenju ovih krivičnih djela, zatim liniji za pomoć (helpline), uspostavljanje efikasnih interventnih programa i mjera, pristup svim informacijama, informisanje o svim činjenicama itd. Zemlje članice će takođe poboljšati svoje krivično zakonodavstvo usaglašavajući ga sa članovima ove Konvencije, te raditi na unapređenju postupaka istrage, krivičnog gonjenja i proceduralnog prava u cilju osiguranja da se ovi postupci vode u najboljem interesu i poštujući prava djeteta.

Važnu cjelinu Konvencije čini poglavlje koje se odnosi na evidentiranje i pohranjivanje podataka o osuđenim počiniteljima seksualnih djela. Konvencija također predviđa međunarodnu saradnju, dajući Konvenciji zakonski temelj za uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima ili ekstradiciji u pogledu krivičnih djela uspostavljenih u skladu sa ovom Konvencijom.

Kratki pregled uputstva za traženje informacija prema Zakonu o slobodi pristupa informacijama

Zakoni o slobodi pristupa informacijama u BiH (Zakon o slobodi pristupa informacijama BiH, zakoni o slobodi pristupa informacijama RS i FBiH) omogućavaju fizičkim ili pravnim licima pristup svakoj informaciji kojom raspolažu javni organi na svim nivoima vlasti, a koja nije zakonom definisana kao povjerljiva.

Pravo na slobodan pristup informacijama građanima, medijima, nevladinim organizacijama i privatnom sektoru utemeljeno je na međunarodnim dokumentima (Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima UN-a, Pakt o građanskim i političkim pravima UN-a, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Preporuka Savjeta Evrope, Arhuška konvencija UN-a) i predstavlja odraz demokratskog društva.

Institucije u BiH obavezne su pripremiti Vodič za korisnike prava na slobodan pristup informacijama, koji treba da sadrži upute u pogledu prava korisnika na pristup informacijama; obaveze institucije da osigura ostvarivanje tog prava; procedure za pristup informacijama od podnošenja zahtjeva do donošenja odluke o pristupu informacijama, te prava na žalbu i procedure za žalbeni postupak.

Pristup informacijama može biti ograničen u skladu sa zakonima o slobodi pristupu informacijama, kao i odredbama drugih zakona, kao što su Zakon o zaštiti ličnih podataka i Zakon o zaštiti tajnih podataka, pod uslovima propisanim tim zakonom.

Podaci koji se tretiraju kao povjerljivi su informacije kojima se može nanijeti šteta legitimnim funkcijama vlasti (npr. nacionalna bezbjednost, odbrana i drugo), zatim informacije koje ugrožavaju povjerljive komercijalne interese trećih lica, kao i informacije koje uključuju lične informacije koje se odnose na privatnost trećih lica.

Zakon predviđa da se zahtjev za pristup informacijama upućuje u pismenoj formi na adresu javnog organa. Ukoliko se zahtjev upućuje faksom ili elektronskom poštom, na javnom organu je da odluči da li će postupiti po takvoj proceduri. Svaki javni organ treba da posjeduje tipski obrazac zahtjeva za pristup informacijama. U svakom slučaju, pismeni zahtjev treba da ispunjava sljedeće uslove:

- da je u pismenoj formi na jednom od službenih jezika BiH,
- da sadrži dovoljno podataka o prirodi i sadržaju tražene informacije, kako bi omogućio da javni organ pronađe traženu informaciju,
- da sadrži ime i prezime podnosioca zahtjeva i njegovu adresu, po mogućnosti i broj telefona, te da ga je podnosilac ili njegov opunomoćenik potpisao, i
- da sadrži način na koji se želi pristupiti informacijama.

Način na koji se može ostvariti uvid u traženu informaciju može biti:

- direktni uvid u informaciju,
- slanje informacije na kućnu adresu, i
- umnožavanje informacije.

Rok da javni organi odgovore na zahtjev iznosi 15 dana i teče od datuma prijema zahtjeva. Važno je napomenuti da ukoliko se zahtjev šalje poštom najbolje je to učiniti „preporučeno s povratnicom”, a ukoliko se zahtjev podnosi lično na protokolu javnog organa, isti je dužan izdati potvrdu o prijemu zahtjeva. Takođe, javnom organu se može obratiti i preko službenika za informisanje koji će dati detaljna uputstva.

Metodologija

Zbog važnosti i osjetljivosti pitanja seksualne zlopotrebe djece, koristiće se kvalitativni pristupi i tehnike kako bi se omogućila ravnopravnost i aktivno učešće ispitanika, te bila prikupljena njihova subjektivna mišljenja, osjećanja i iskustva u odnosu na pitanja povezana sa Konvencijom. Pojednicima i/ili organizacijama koje će raditi dizajn, planiranje i provođenje monitoringa Lanzarote konvencije preporučujemo prikupljanje podataka putem individualnih intervjua, razgovora u fokus grupama, upitnika, telefonskih intervjua i elektronskih upitnika. Izbor metoda zavisice od postavljenih ciljeva, zadataka i dostupnih resursa, kao i od pokrivenosti populacije, pristupa ispitanicima, sposobnosti i volje ispitanika da odgovaraju i učestvuju u monitoringu. Svaka od predloženih metoda ima svoje prednosti i nedostatke, koje treba uzeti u obzir kod dizajniranja i planiranja monitoringa.

Za potrebe monitoringa preporučuje se *dubinski ili nestandardizovani intervju („licem u lice”)* jer daje slobodu razgovora, fokusiran je na otvaranje novih perspektiva i sticanje potpunijeg uvida u ovu temu. Za intervju treba pripremiti plan razgovora sa elementima: najava teme (omogućuje kontrolu odstupanja od cilja i uklanjanje straha kod ispitanika od iznenadnih pitanja), najava vremena trajanja (radi održavanja pažnje i najave važnosti razgovora), plan razgovora (sastoji se od osnovnih naznaka i tema koje treba pokriti). Intervjuer treba voditi razgovor tako da prelazi s teme na temu budu spontani, kao da se radi o svakodnevnoj i neusiljenoj konverzaciji i ne postavlja pitanja koja navode na odgovor. Razgovor je potrebno snimiti i voditi zabilješke uz prethodnu saglasnost ispitanika. Intervju treba završiti rezimeom i zaključkom sa ciljem da se uvjerimo da li je ispitanik iscrpio potencijalne odgovore. Razgovor bi trebao trajati od jedan do dva sata.

Fokus grupa je tehnika grupnog razgovora koja se provodi u manjoj grupi učesnika, a omogućuje dublje razumijevanje ponašanja, stavova, motiva, kao i prikupljanje velikog broja informacija u relativno kratkom vremenskom periodu. Fokus grupu čini od 6 do 10 učesnika koji pripadaju nekoj grupi ili imaju neke zajedničke karakteristike (npr. grupe približnog uzrasta, zanimanja, pola, socijalnog statusa...). Razgovor u ovoj grupi vodi moderator koji posjeduje izvrsne vještine komunikacije, a na osnovu unaprijed pripremljenih smjernica i pitanja za diskusiju. Grupnu diskusiju bi bilo potrebno snimati ili audio ili video opremom uz prethodnu saglasnost učesnika. Fokus grupa traje od 90 do 120 minuta.

Upitnik – predstavlja pripremljen set pitanja na papiru koji omogućava obuhvat većeg uzorka, najveći stepen anonimnosti i daje ipitaniku veću kontrolu davanja odgovora. Upitnik se može dostaviti pojedincima, organizacijama i institucijama (lično ili putem pošte), a može se popunjavati organizovano i pojedinačno.

Telefonski intervju – potrebno je kraće vrijeme za intervjuisanje, troškovi su manji, lakša organizacija rada intervjuera, visoka fleksibilnost i komocija ispitanika, intervju se zakazuje u vrijeme i mjesto koje ispitaniku odgovara, lakše je naknadno ispitivanje i omogućuje geografski disperzivan uzorak.

Anketiranje elektronskim upitnikom – može se uraditi na dva načina: upitnik se šalje e-mailom kao prilog ili putem interneta, gdje se upitnik postavi na stranici gdje se ispitanici zamole da odgovore i pošalju popunjen upitnik.

Budući da je prikupljanje podataka o pitanjima u vezi sa Konvencijom jedna vrsta društvenog istraživanja, monitoring se mora bazirati na etičkom kodeksu istraživanja, odnosno na najvišim etičkim načelima i profesionalnim standardima naročito kada su u pitanju djeca.

Lanzarote konvencija obuhvata:

1. Preventivne aktivnosti
2. Zaštitu djece/žrtava
3. Pravno-krivičnu oblast
4. Evidenciju podataka
5. Međunarodnu saradnju i monitoring.

Cilj: Država BiH uspostaviće sistemski pristup u rješavanju pitanja seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece.

Svrha provođenja Konvencije je:

- da se spriječi i suzbije seksualno iskorištavanje i seksualna zloupotreba djece;
- da se zaštite prava djece žrtava seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe;
- da se unaprijedi nacionalna i međunarodna saradnja protiv seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece.

Načelo nediskriminacije

Implementacija odredaba Konvencije osiguraće se bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinski status, rođenje, seksualna orijentacija, zdravstveno stanje, invalidnost ili drugi status.

Ključne definicije:

- a) „dijete” znači svako lice starosne dobi ispod 18 godina;
- b) „žrtva” znači svako dijete podvrgnuto seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi.

Indikatori

Poglavlje I – Svrha, načela nediskriminacije i definicija		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 2. Načelo nediskriminacije		
BiH će provodi mjere za zaštitu prava žrtava, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinski status, rođenje, seksualna orijentacija, zdravstveno stanje, invalidnost ili neki drugi status.	1. Ispitati da li je u domaćim zakonima koji pokrivaju ovu oblast zastupljen princip nediskriminacije.	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH Ombudsmani Nevladine organizacije
Član 3. Definicije		
U smislu Konvencije: a) „dijete” označava svako lice mlađe od 18 godina; b) „seksualno iskorištavanje i seksualna zloupotreba djece” uključuje ponašanje navedeno u Konvenciji u članovima od 18 do 23; c) „žrtva” označava svako dijete podvrgnuto seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi.	Ispitati da li domaći zakoni „dijete” definišu kao lice mlađe od 18 godina. Ispitati da li su u domaćim zakonima pobrojana sva ponašanja navedena u članovima od 18 do 23 Konvencije. Ispitati kako se u domaćim zakonima definiše dijete „žrtva”.	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Ombudsmani i Nevladine organizacije.

Poglavlje II – Preventivne mjere		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 5. Zapošljavanje, edukacija i podizanje svijesti osoba koje rade sa djecom		
1. Svijest o zaštiti i pravima djece među osobama koje su u stalnom kontaktu sa djecom, kroz obrazovni sistem, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, pravosuđe, policiju i zaposlenike u sportu, kulturi i slobodnim aktivnostima za djecu.	1. Ispitati kakav je nivo znanja o pravima djece i nivo svijesti o zaštiti djece od seksualnog nasilja kod profesionalaca u stalnom kontaktu sa djecom.	Zaposleni u vrtićima, osnovnim i srednjim školama, pedijatrijskim klinikama, socijalnim ustanovama
2. Podizanje znanja o seksualnom iskorištavanju i zloupotrebi djece, prepoznavanju i prijavljivanju.	1. Program edukacije o zaštiti i pravima djece za osobe koje rade sa djecom. (Ispitati da li postoji, ko ga je sačinio, ko je nadležan za njegovo sprovođenje, od kada se sprovodi, koliko traje, da li je obavezan.)	Ministarstva prosvjete Pedagoški zavodi Obudsmeni
3. Pristup zanimanjima koja podrazumijevaju kontakt sa djecom imaju kandidati koji nisu osuđivani za djela seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece.	1. Zakonski osnov ili preporuka nadležnog ministarstva da osobe koje rade sa djecom prođu obuku o seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi djece. (Ispitati da li postoji, broj održanih obuka, broj uključenih osoba, broj ustanova koje su provele obuku.) 2. Instrumenti za selekciju kandidata za upis na fakultete čija primarna djelatnost predstavlja rad sa djecom (oblast obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, sporta i sl.; Ispitati da li postoje i od kada se primjenjuju.) 3. Registri za počiniocce krivičnih djela u vezi seksualnih delikata na djeci. (Ispitati da li postoje i od kada, da li se redovno ažuriraju i kome su i pod kojim uslovima dostupni.) 4. Mehanizam provjere postojanja krivične prijave ili osuđivanosti osoba koje konkurišu za posao koji podrazumijeva kontakt sa djecom. (Ispitati da li postoji zakonska prepreka da sudovi izdaju uvjerenja na kojima je naznačena vrsta krivičnog djela: da li se može desiti da se počiniocu seksualnog delikta nad djetetom briše osuda.) 5. Etički kodeks postupanja sa djecom. (Ispitati koje ga profesije imaju.)	Ministarstvo za prosvjetu i kulturu RS Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke Univerziteti MUP Sudovi Agencije za zapošljavanje Ombudsman za djecu

Član 6. Obrazovanje za djecu		
Zakonske i druge mjere kojim se osigurava da djeca tokom osnovnog i srednjeg obrazovanja dobiju informaciju o rizicima seksualnog iskorištavanja i mogućnostima zaštite.	1. Na koji način su djeca u osnovnim i srednjim školama upoznata sa rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, uključujući zloupotrebu informacijskih i komunikacionih tehnologija. (Ispitati da li su upoznata u sklopu nastavnih jedinica ili časova VROZ-a, da li su obuhvaćeni svi uzrasti osnovne i srednje škole, koliko puta u toku godine i sl.)	Djeca osnovnih i srednjih škola
	2. Rizici u svakodnevnim životnim situacijama i putem korištenja novih informatičkih i komunikacionih tehnologija. (Ispitati kako djeca prepoznaju rizike, koliko ih ima mobilni telefon, računar u svojoj sobi, da li imaju vremenska ograničenja za Internet i sl.)	Djeca
	3. Procedure prijavljivanja. (Ispitati znaju li djeca kome se obraćaju u slučaju zloupotrebe.)	Djeca
	4. Informisanje i obrazovanje roditelja o rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe. (Ispitati na koji način su i u kojoj mjeri upoznati roditelji.)	Roditelji djece osnovnih i srednjih škola
	5. Informatička pismenost roditelja. (Ispitati u kojoj mjeri su roditelji informatički pismeni da prate svoju djecu na internet mrežama.)	Roditelji djece osnovnih i srednjih škola
Član 7. Programi i mjere preventivne intervencije		
Programi za procjenu i sprečavanje krivičnog djela za osobe koje su u riziku da ga počine/ponove	1. Programi i mjere namijenjene procjeni i sprečavanju rizika od činjenja krivičnog djela. (Ispitati da li postoje programi i na kom nivou, kako se prepoznaju osobe u riziku za činjenje ovih djela.)	Centri za socijalni rad
	2. Programi psihosocijalne pomoći za osuđene seksualne prestupnike nad djecom. (Ispitati da li postoje, da li se sprovode, od kada postoje da li je smanjen broj recidivista.)	Kazneno-popravni zavodi
	3. Obaveza upućivanja seksualnih prestupnika u programe nakon izdržavanja kazne. (Ispitati da li postoji, koliko ih je upućeno, da li je obavezno.)	Sudovi

Član 8. Mjere za širu javnost		
1. Kampanja za podizanje svijesti i informisanosti javnosti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece i prevencije.	<p>1. Kampanje koje je poduzela država/entiteti za podizanje svijesti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe. (Ispitati broj kampanja od ratifikacije Lanzarote konvencije, šta su sve podrazumijevale kampanje (mediji, brošure, leci, javna predavanja, okrugli stolovi i sl.), koliko su trajale i da li su bila uključena djeca i na koji način.)</p> <p>2. Kvalitet kampanja.(Broj segmenata kampanje, koliko emisija, koliko štampanog materijala i kakav učinak su imale, npr. odaziv stručnjaka, javnosti i sl.)</p>	<p>Ministarstva Ombudsmani Nevladin sektor Elektronski i štampani mediji Ustanove i institucije</p> <p>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Vijeće za djecu Nevladin sektor Ombudsman za djecu</p>
2. Zakonom zabranjeno rasturanje materijala kojim se propagiraju krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece.	1. Postojanje zakona kojim se zabranjuje rasturanje materijala kojim se propagiraju krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece. (Ispitati da li postoji zakonsko rješenje, kolike su kazne i koliko ih je pravosnažno.)	Ministarstva pravde
Član 9. Učešće djece, privatni sektor, mediji i civilno društvo		
1. BiH će poticati učešće djece, prema njihovom uzrastu u razvoj i implementaciju državne politike, programa i drugih mjera koje se odnose na borbu protiv seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece.	<p>1. Budžetima na lokalnom/entitetskom nivou planiraju se sredstva za programe koji se odnose na borbu protiv seksualnog nasilja. (Ispitati koliko posto od budžeta, koliko programa godišnje.)</p> <p>2. Djeca učestvuju u programima za borbu protiv seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe. (Ispitati na koji način učestvuju djeca i šta misle o svom učešću u programu.)</p>	<p>Lokalne zajednice Ombudsmani Navladine organizacije</p> <p>Lokalne zajednice Obrazovne ustanove Nevladine organizacije</p>
2. BiH će poticati privatni sektor, a posebno informacijski i komunikacijski sektor, turizam i prometnu privredu, bankarske i finansijske sektore i civilno društvo, da učestvuju u razradi i implementaciji politika radi sprečavanja seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece i implementiranja internih normi putem samoregulacije ili koregulacije.	<p>1. Štampani i elektronski mediji imaju uredničku politiku usklađenu sa Lanzarote konvencijom.</p> <p>2. Elektronski mediji (televizija i radio) planiraju u programskim šemama tematske emisije o seksualnoj zloupotrebi djece. (Ispitati da li javni servisi u BiH imaju takvu praksu, koliko emisija mjesečno/godišnje.)</p> <p>3. Postojanje procedura kojima se definiše kvalitet medijskog izvještavanja o slučajevima seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. (Ispitati da li postoje i da li se poštuju.)</p>	<p>Regulatorna agencija za medije Vijeće za štampu</p> <p>Nevladin sektor</p> <p>Mediji</p>

3. BiH će poticati medije da daju odgovarajuće informacije koje se odnose na sve vidove seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece, uz dužno poštivanje nezavisnosti medija i slobode štampe.	1. Kažnjavanje javnih emitera po kršenju člana 19 stav 1 regulatorne agencije za medije u BiH. Ispitati da li je bilo kršenja tog člana koji se odnosi na ograničenje u vezi sa terminom emitovanja.	Regulatorna agencija za medije Vijeće za štampu
4. BiH će poticati finansijske, uključujući, kada je primjerno, stvaranjem fondova, projekte i programe koje će obavljati civilno društvo u cilju sprečavanja i zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.	1. Postojanje fondova za sprečavanje i zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe. (Ispitati da li postoje, koliko imaju korisnika i pod kojim uslovima.)	Nevladine organizacije

Poglavlje III – Specijalni organi i koordinaciona tijela		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 10. Nacionalne mjere koordinacije i saradnje		
1. BiH će poduzeti potrebne mjere kako bi se osigurala koordinacija na nacionalnom i lokalnom nivou između različitih agencija zaduženih za zaštitu, sprečavanje i borbu protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, osobito u sektoru obrazovanja, zdravstvenom sektoru, socijalnim službama, policijskim i pravosudnim organima.	<p>1. Postojanje koordinacionih tijela između agencija zaduženih za zaštitu, sprečavanje i borbu protiv seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece. (Ispitati da li postoje.)</p> <p>2. Institucije za unapređenje i zaštitu prava djece. (Ispitati koje su i na kom nivou djeluju.)</p> <p>3. Postojanje mehanizama za prikupljanje i razmjenu podataka između institucija u cilju procjene fenomena seksualne zloupotrebe djece.</p> <p>4. Sistem razmjene podataka između vladinih i nevladinih institucija uz zaštitu privatnosti i najboljeg interesa djeteta.</p>	<p>Ministarstvo sigurnosti BiH MUP-ovi entiteta Ministarstva prosvjete</p> <p>Ombudsman za djecu</p> <p>NVO-i koji se bave djecom</p> <p>Nevladine organizacije</p>
<p>2. BiH će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere za uspostavljanje i imenovanje:</p> <p>a) nezavisnih nadležnih nacionalnih ili lokalnih institucija za unapređenje i zaštitu prava djeteta, osiguravši da su oni opskrbljeni sa posebnim sredstvima i odgovornostima;</p> <p>b) mehanizama za prikupljanje podataka ili fokusnih tačaka, na nacionalnim ili lokalnim nivoima i u saradnji sa civilnim društvom, u svrhu osmatranja i procjene fenomena seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, uz dužno poštivanje zahtjeva za zaštitom ličnih podataka osobe.</p>	<p>1. Potpisani protokoli o postupanju u slučajevima seksualne zloupotrebe između institucija i nevladinih organizacija.</p> <p>2. Baze podataka o slučajevima seksualne zloupotrebe. (Ispitati da li ih vode kao posebne baze – policija, tužilaštva, sudovi, centri za socijalni rad.)</p>	<p>Policija Tužilaštva Sudovi Centri za socijalni rad Nevladine organizacije</p> <p>Centri za socijalni rad Policija Tužilaštvo Sudovi</p>
3. BiH će poticati saradnju između kompetentnih državnih organa, civilnog društva i privatnog sektora, kako bi se efikasnije borilo protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece.	1. Saradnja između državnih organa, civilnog društva i privatnog sektora u borbi protiv seksualnog nasilja nad djecom.	<p>Centri za socijalni rad Zdravstvene ustanove Vrtići Škole Policija Tužilaštva Sudovi</p>

Poglavlje IV - Zaštitne mjere i pružanje pomoći žrtvama		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 11. Principi		
Bosna i Hercegovina će uspostaviti efikasne socijalne programe i pokrenuti multidisciplinarnu strukturu da se osigura potrebna potpora žrtvama, njihovoj bliskoj rodbini i svakom licu koje je zaduženo za vođenje brige o njima.	<p>1. Postojanje socijalnih programa kojima se osigurava podrška žrtvama i njihovim porodicama. (Ispitati kako se provode, da li su dostupni svima, uključuju li kompletnu porodicu, koliko traju i sl.)</p> <p>2. Broj djece žrtava seksualnog nasilja.</p> <p>3. Broj prijavljenih slučajeva.</p> <p>4. Broj presuda sudova, broj pravosnažnih presuda i analiza visine kazne.</p>	Centri za socijalni rad Zdravstvene ustanove Lokalne vlasti Nevladine organizacije
2. BiH će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi se osiguralo da u slučajevima kada je starosna dob žrtve neizvjesna, a postoje razlozi da se vjeruje da je žrtva djeteta, mjere zaštite i pružanja pomoći će se primijeniti na njega ili nju do verifikacije starosne dobi žrtve.	<p>1. Postojanje protokola/procedura o postupanju u slučaju sumnje na seksualno zlostavljanje.</p> <p>2. Broj stručnih lica koji su prijavili sumnju na seksualno zlostavljanje.</p>	Centri za socijalni rad Zdravstvene ustanove Obrazovne ustanove Lokalne vlasti Nevladine organizacije
Član 12. Izvještavanje sumnje u seksualno iskorištavanje ili seksualne zloupotrebe		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi se osiguralo da se pravila tajnosti, nametnuta internim zakonom za određene profesionalne osobe koje su pozvane da rade u kontaktu sa djecom, ne predstavlja prepreku za mogućnost da ti profesionalci podnose izvještaje službama odgovornim za zaštitu djece, o svakoj situaciji kada imaju razumne osnove da vjeruju da je djeteta žrtva seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.	Ispitati zakonske odredbe koje garantuju primjenu ovog prava.	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH Ombudsmani
2. BiH će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi podstakla svaku osobu koja zna ili sumnja, u dobroj namjeri, u seksualno iskorištavanje ili seksualnu zloupotrebu djece, da prijavi te činjenice nadležnim službama.	Broj prijavi osnovane sumnje za seksualno nasilje i iskorištavanje djece.	Tužilaštva Policija Centri za socijalni rad

Član 13. Linije za pružanje pomoći		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi ohrabrila i pružila podršku uspostavljanju informacione službe, kao što su telefonske ili internetske linije za pružanje pomoći, davanje savjeta pozivateljima, čak u tajnosti ili uz dužno poštivanje njihove anonimnosti.	1. Postojanje besplatnih telefonskih linija za pružanje pomoći djeci. (Ispitati koliko je takvih linija na području BiH, ko ih je ustanovio, broj poziva, broj poduzetih mjera, broj osoba/volontera koje rade na liniji.) 2. Postojanje SOS internet stranica posvećenih prevenciji i reagovanju na pojave seksualne zloupotrebe djece. (Ispitati broj pregleda, upita, vrsta podrške, broj intervencija /vrsta.)	Telefonski operateri, organizacije/institucije koje su uspostavile linije Internet
Član 14. Pružanje pomoći žrtvama		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi se pružila pomoć žrtvama, kratkoročno i dugoročno, u fizičkom i psihosocijalnom oporavku. Poduzete mjere, u skladu sa ovim paragrafom, moraju uzeti u obzir gledišta, potrebe i želje djeteta.	1. Postojanje dugoročne psihosocijalne i zdravstvene pomoći žrtvama seksualnog nasilja 2. Hitnost zdravstvenog pregleda uz zaštitu interesa djeteta	Ministarstva zdravlja i Socijalne zaštite Centri za socijalni rad Klinike i druge zdravstvene ustanove
2. BiH će poduzeti mjere, prema uslovima koje propisuje njen lokalni zakon, za saradnju sa nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama ili drugim elementima civilnog društva koji su angažovani na pružanju pomoći žrtvama.	1. Postojanje skloništa/sigurnih kuća za žrtve seksualnog nasilja 2. Postojanje sistemskog pristupa saradnje javnih ustanova i NVO-a specijalizovanih za pružanje psihosocijalne, zdravstvene i pravne pomoći djeci žrtvama. 3. Postojanje hitne psihološke njege 4. Besplatna i dostupna psihoterapeutska pomoć porodici žrtve 5. Postojanje ustanova za podršku u rehabilitaciji i njihova rasprostranjenost. (Ispitati koliko ih ima, da li su dostupne svoj djeci bez obzira na udaljenost, vjersko-nacionalno porijeklo, zdravstveno osiguranje i sl.)	NVO - i koji se bave djecom Centri za mentalno zdravlje Psihijatrijske klinike
3. Kada roditelji ili osobe, koje vode brigu o djetetu, učestvuju u njegovom ili njenom seksualnom iskorištavanju ili seksualnoj zloupotrebi, postupci intervencije, poduzeti primjenom člana 11, paragraf 1, moraju uključiti: - mogućnost odstranjivanja navodnog počinitelja; - mogućnost odstranjivanja žrtve iz njenog ili njegovog porodičnog ambijenta. Uslovi i trajanje takvog odstranjenja utvrdiće se u skladu sa najboljim interesima djeteta.	1. Odstranjivanje i lišavanje slobode počinioaca (odmah po saznanju)	Policija Tužilaštvo

4. BiH će poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi se osiguralo da osobe, koje su bliske žrtvi, mogu koristiti, kada je to prikladno, terapijsku pomoć, naročito hitnu psihološku njegu.		
--	--	--

Poglavlje V – Interventni programi i mjere		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 15. Opšta načela		
1. BiH će osigurati ili unaprijediti, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, učinkovite interventne programe i mjere za osobe iz člana 16, paragrafi 1 i 2, u pogledu sprečavanja i minimiziranja rizika od ponavljanja krivičnog djela seksualne naravi protiv djeteta. Takvi programi ili mjere moraju biti dostupni u svako vrijeme tokom sudskog postupka, unutar ili izvan pritvora, u skladu sa uslovima propisanim zakonom.	1. Programi prevencije i rehabilitacije počilaca kaznenog djela. (Ispitati da li postoje, koliko počilaca je do sad upućeno i sl.)	Ministarstva pravde RS i FBiH /KPZ-i
2. BiH će osigurati ili unaprijediti, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, razvoj partnerstva ili drugih oblika saradnje među nadležnim organima, posebno zdravstvene službe i socijalne službe, i pravosudnih organa i drugih tijela odgovornih za praćenje osoba navedenih u članu 16, paragrafi 1 i 2.	1. Protokoli o saradnji na nivou lokalnih zajednica sa detaljnim opisom obaveza, odgovornosti i nadležnosti za provođenje i praćenje mjera.	Lokalne zajednice
3. BiH će osigurati ili promovisati, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, procjenu opasnosti i mogući rizik od ponavljanja krivičnog djela uspostavljenog prema ovoj Konvenciji, od strane lica navedenog u članu 16, paragrafi 1 i 2, u cilju određivanja odgovarajućih programa i mjera.	1. Uspostavljeni mehanizmi praćenja i izvještavanja izrečenih mjera. (Ispitati postoji li jasan kanal komuniciranja i zadužena tijela za prikupljanje izvještaja o istom.)	Sudovi Lokalne vlasti
4. BiH će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati procjenu efikasnosti implemeniranih programa i mjera.	1. Postoje programi i mehanizmi evaluacije.	Ministarstva pravde
Član 16. Recipijenti interventnih programa i mjera		
1. BiH će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da lice koje je predmet krivičnog postupka, zbog bilo kojeg krivičnog djela predviđenog ovom Konvencijom, može imati pristup programima i mjerama navedenim u članu 15, paragraf 1, pod uslovima koji nisu ni štetni niti u suprotnosti sa pravima na odbranu i zahtjevima za objektivno i nepristrasno suđenje, a naročito uz dužno poštovanje pravila koja regulišu načelo pretpostavke nevinosti.	1. Programi u lokalnim zajednicama koji se bave rehabilitacijom za počinitelje. (Ispitati da li postoje, da li su dostupni svim počiniteljima, koliko ih se javilo za program, i sl.). 2. Interventni program za djecu žrtve. (Ispitati da li postoje, koliko djece je uključeno.) 3. Interventni programi za djecu i maloljetnike sa problemima u seksualnom ponašanju. (Ispitati da li postoje, koliko djece je uključeno, broj djece sa problemima u seksualnom ponašanju registrovanih kod policije/centri za socijalni rad.)	Centri za socijalni rad

2. BiH će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da osobe osuđene za krivična djela, uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, mogu imati pristup programima i mjerama pomenutim u članu 15, paragraf 1.	1. Ispitati da li postoje programi za rehabilitaciju osuđenih osoba.	Lokalne vlasti Centri za socijalni rad Nevladine organizacije
3. BiH će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da se interventni programi i mjere razvijaju ili prilagođavaju kako bi ispunili razvojne potrebe djece koja su predmet seksualnog napastvovanja, uključujući one koji su ispod starosne dobi koja podliježe krivičnoj odgovornosti, sa ciljem da se reaguje na njihove probleme u seksualnom ponašanju.		Lokalne vlasti Centri za socijalni rad Nevladine organizacije
Član 17. Informacije i pristanak		
1. BiH će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da osobe navedene u članu 16, kojima su predloženi interventni programi i mjere, budu potpuno informisane o razlozima za davanje prijedloga i pristanka za program ili mjere uz potpuno poznavanje činjenica.	1. Ispitati postojanje informativnih materijala i drugih vidova informisanja o interventnim mjerama i programima.	Sudovi Centri za socijalni rad Nevladine organizacije Policija
2. BiH će, u skladu sa svojim lokalnim zakonom, osigurati da osobe, kojima su predloženi interventni programi i mjere, mogu ih odbiti i da su, u slučaju osuđenih osoba, svjesni mogućih posljedica koje bi odbijanjem mogli imati.	1. Počinioci daju svoj pristanak i dobijaju obrazloženje o izrečenim mjerama rehabilitacije. (Ispitati korisnike preko KPZ-ova.)	Kazneno-popravni zavodi

Poglavlje VI - Materijalni krivični zakon		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 18. Seksualno zlostavljanje		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se sljedeće namjerno ponašanje krivično procesuiraju: a) seksualni odnos sa djetetom koje prema relevantnoj regulativi ili državnom zakonu nije steklo zakonsku dob za seksualnu aktivnost; b) stupanje u seksualne odnose sa djetetom je urađeno: - pod prisilom, korištenjem sile ili prijetnje ili - zloupotreba je učinjena od strane osobe kojoj dijete vjeruje, autoriteta ili ima uticaj nad djetetom, uključujući i one unutar porodice; - zloupotreba je napravljena nad djetetom koje se nalazi u posebno osjetljivoj situaciji, s posebnim naglaskom na mentalne i fizičke nesposobnosti ili zavisnu poziciju.	1. Da li su navedene stavke u Krivičnom zakonu BiH definisane kao krivična djela?	Entitetska ministarstva pravde
2. U svrhu gore navedenog paragrafa 1, članica treba odrediti dobnu granicu ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom.	1. Koja je dobna granica ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom i da li je ona adekvatna?	Krivični zakoni
3. Propisi iz paragrafa 1 a) nemaju namjeru da regulišu dobrovoljne seksualne odnose između maloljetnika	1. Kako je regulisan seksualni odnos između maloljetnika?	Krivični zakoni
Član 19. Krivična djela koja se odnose na dječiju prostituciju		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se sljedeće namjerno ponašanje krivično procesuiraju: a) djeteta u prostituciju ili uzrokovanje dječije prostituciju; b) prisiljavanje djeteta na prostituciju ili sticanje dobiti ili na drugi način iskorištavanje djeteta za takve svrhe; c) primanje naknade od dječije prostitucije.	1. Da li su u BiH zakonodavstvu navedena djela okarakterisana kao krivična djela?	Krivični zakoni
2. U svrhu ovog člana, termin „dječija prostitucija” treba da znači korištenje djeteta za seksualne aktivnosti gdje je novac ili bilo koji drugi oblik naknade ili razmatranja dat ili je dato obećanje za plaćanje, bez obzira na to da li je ovo naknada, obećanje ili razmatranje dato djetetu ili trećoj osobi.	1. Kako se definiše dječija prostitucija u BiH i kako ona stoji u odnosu na definiciju iz Lanzarote konvencije?	Krivični zakoni

Član 20. Krivična djela koja se odnose na dječiju pornografiju		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se sljedeće namjerno ponašanje krivično procesuiraju: a) Izrada dječije pornografije; b) nuđenje ili pravljenje dostupnim dječije pornografije; c) distribucija ili prenošenje dječije pornografije; d) nabavljanje dječije pornografije za sebe ili za drugu osobu; e) posjedovanje dječije pornografije; f) svjestan pristup dječijoj pornografiji putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija	1. Da li su u BiH zakonodavstvu navedena djela okarakterisana kao krivična djela?	Krivični zakoni
2. U svrhu ovog člana, „dječija pornografija” će značiti svaki materijal koji vizuelno opisuje dijete angažovano u stvarno ili simulirano seksualno jasno ponašanje, ili opis dječijih i seksualnih organa čija je primarna svrha seks.	1. Kako se definiše dječija pornografija u BiH zakonodavstvu i kako ona stoji u odnosu na definiciju iz Lanzarote konvencije?	Krivični zakoni
3. BiH može zadržati pravo da ne primjenjuje, u cijelosti ili djelomično, paragraf 1a i e na proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala: - koji se isključivo sastoji od simuliranih predstavljanja ili realističnih slika nepostojećeg djeteta; - koji uključuje djecu koja su dostigla starosnu dob navedenu u članu 18, paragraf 2, kada su ove slike proizvedene i nalaze se u njihovom posjedu uz njihov pristanak, isključivo za sopstvenu privatnu upotrebu.	1. Da li je BiH odlučila da ne primjenjuje dijelove paragrafa 1a i kako?	Krivični zakoni
4. BiH može zadržati pravo da ne primjenjuje, u cijelosti ili djelomično, paragraf 1f.		Krivični zakoni
Član 21. Krivična djela koja se odnose na učestvovanje djeteta u pornografskim predstavama		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se sljedeće namjerno ponašanje krivično procesuiraju: a) zapošljavanje djeteta da učestvuje u pornografskim predstavama ili uzrokujući da dijete učestvuje u takvim predstavama; b) prisiljavanje djeteta da učestvuje u pornografskim predstavama, ili sticanje dobiti, ili na drugi način iskorištavanje djeteta za takve svrhe; c) namjerno prisustvovanje pornografskim predstavama koje uključuju učešće djece.	1. Da li su navedena djela u BiH zakonodavstvu okarakterisana kao krivična djela?	Krivični zakoni

2. BiH može zadržati pravo da ograniči primjenu paragrafa 1C na slučajeve kada su djeca zaposlena ili prisiljena u skladu sa paragrafom 1a ili b.	1. Ima li BiH ikakva ograničenja u smislu primjene paragrafa 1c?	Krivični zakoni
Član 22. Korupcija djeteta		
BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da krivično procesuiraju namjerno dovođenje, u seksualnu svrhu, djeteta koje nije dostiglo starosnu dob postavljenu primjenom člana 18, paragraf 2, u situaciju da bude svjedok seksualne zloupotrebe ili seksualnih aktivnosti, čak i ako ne mora biti učesnik.	Da li je u BiH zakonodavstvu regulisana situacija djeteta koje je svjedok seksualne zloupotrebe ili seksualnih aktivnosti, čak i ako nije učesnik u njima?	Krivični zakoni
Član 23. Privlačenje djece za seksualne ciljeve		
BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da krivično procesuiraju namjerno prijedlog, putem informacionih i komunikacionih tehnologija, odrasle osobe da se sastane sa djetetom koje nije dostiglo starosnu dob postavljenu primjenom člana 18, paragraf 2, u svrhu činjenja bilo kojeg krivičnog djela postavljenog u skladu sa članom 18, paragraf 1a, ili člana 20, paragraf 1a, protiv njega ili nje, kada je ovakav prijedlog praćen materijalnim aktima koja dovode do takvog susreta.	Da li je u BiH zakonodavstvu kažnjiv namjerno prijedlog odrasle osobe putem informacionih tehnologija da se sastane sa djetetom u navedene svrhe?	Krivični zakoni
Član 24. Pomaganje ili poticanje i pokušaj		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da se uspostavi kao krivično djelo, kada je namjerno počinjeno, pomagano ili poticano, činjenje svakog krivičnog djela uspostavljenog u skladu sa ovom Konvencijom.	Da li su u BiH zakonodavstvu kažnjiva navedena djela?	Krivični zakoni
2. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da upostavi kao krivično djelo, kada je namjerno počinjen, pokušaj da se poćini krivično djelo uspostavljeno u skladu sa ovom Konvencijom.		
3. BiH može zadržati pravo da ne primjenjuje, u cijelosti ili djelomično, paragraf 2, na krivična djela uspostavljen u skladu sa članom 20, paragraf 1b, d, e i f, član 21, paragraf 1C, član 22 i član 23.		Krivični zakoni

Član 25. Nadležnost		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da uspostavi nadležnost nad krivičnim djelima uspostavljenim u skladu sa ovom Konvencijom, kada se krivično djelo počini: a) na njenoj teritoriji; b) na palubi broda koji nosi zastavu te strane; c) u avionu registrovanom po zakonima te strane; d) od strane jednog od njenih državljana ili e) od strane osobe koja ima stalni boravak na njenoj teritoriji.	1. Kako je u BiH zakonodavstvu definisana nadležnost nad krivičnim djelima počinjenim u navedenim uslovima?	Domaći zakoni
2. BiH će se potruditi da poduzme potrebne zakonske i druge mjere na uspostavljanju nadležnosti nad svakim krivičnim djelom uspostavljenim u skladu sa ovom Konvencijom, kada je krivično djelo počinjeno protiv jednog od njenih državljana ili osobe koja ima stalno mjesto boravka na njenoj teritoriji.	1. Kako je BiH zakonski regulisala ovo pitanje?	Domaći zakoni
3. BiH može, u vrijeme stavljanja potpisa, ili prilikom deponovanja svog instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobravanju ili pristupu, izjavom upućenom generalnom sekretaru Vijeća Evrope, izjaviti da zadržava pravo da ne primjenjuje, ili primjenjuje samo specifične slučajeve, ili uslove pravila postavljenih u paragrafu e ovog člana u svojoj jurisdikciji.	1. Da li je BiH zadržala pravo da ne primjenjuje u potpunosti odredbe paragrafa e?	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
4. Radi krivičnog gonjenja zbog krivičnih radnji uspostavljenih u skladu sa članovima 18, 19, 20, paragraf 1a, i 21, paragraf 1a i b ove Konvencije, članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da njena jurisdikcija, u pogledu paragrafa 1d, nije podređena uslovu da se ta djela krivično procesuiraju u mjestu gdje su počinjena.	1. Da li je BiH donijela takva zakonska rješenja?	Entitetska ministarstva pravde
5. BiH može, u vrijeme stavljanja potpisa, ili prilikom deponovanja svog instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobravanju ili pristupu, izjavom upućenom generalnom sekretaru Vijeća Evrope, izjaviti da zadržava pravo da ograniči primjenu paragrafa 4 ovog člana, u pogledu krivičnih djela uspostavljenih u skladu sa članom 18, paragraf 1b, druga i treća alineja, na slučajeve kada njen državljanin ima stalni boravak na njenoj teritoriji.	1. Da li je BiH osigurala primjenu paragrafa 4 ovog člana?	Entitetska ministarstva pravde

6. Radi krivičnog gonjenja zbog krivičnih radnji uspostavljenih u skladu sa članovima 18, 19, 20, paragraf 1a, i 21 ove Konvencije, članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da njena nadležnost, u pogledu paragrafa 1d i e, nije subordinirana uslovu da se krivično gonjenje može pokrenuti samo nakon prijave žrtve ili prijave države u mjestu gdje je počinjeno krivično djelo.	1. Da li je BiH ovo regulisala zakonom?	Domaći zakoni
7. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da uspostavi nadležnost nad krivičnim djelima uspostavljenim u skladu sa ovom Konvencijom, u slučajevima kada je navodni počinitelj prisutan na njenoj teritoriji i ne izručuje ga drugoj strani, isključivo na temelju njegovog državljanstva.	1. Da li je BiH ovo regulisala zakonom?	Domaći zakoni
8. Kada više članica polaže pravo na nadležnost nad navodnim krivičnim djelom uspostavljenim u skladu sa ovom Konvencijom, strane učesnice će se, kada je to prikladno, konsultirati u pogledu utvrđivanja najprikladnije jurisdikcije za krivično gonjenje.		
9. Bez prejudiciranja opštih normi međunarodnog prava, ova Konvencija ne isključuje nijednu krivičnu nadležnost koju ostvaruje jedna članica u skladu sa lokalnim zakonom.		
Član 26. Korporativna odgovornost		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se pravno lice može smatrati odgovornim za krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, počinjena radi koristi od strane bilo kojeg fizičkog lica koje djeluje bilo pojedinačno ili kao dio organa pravnog lica i ima vodeći položaj unutar pravnog lica, na osnovu: a) ovlasti predstavljanja pravnog lica; b) ovlasti za donošenje odluka u ime i za račun pravnog lica; c) ovlasti vršenja kontrole unutar pravnog lica.	1. Kako je u BiH zakonodavstvu regulisano pitanje pravnih lica i njihove odgovornosti u navedenim krivičnim djelima?	Krivični zakoni
2. Osim slučajeva već navedenih u paragrafu 1, BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se pravno lice može smatrati odgovornim kada je nedostatak nadzora ili kontrole od strane fizičkog lica, pomenutog u paragrafu 1, omogućilo činjenje krivičnog djela uspostavljenog u skladu sa ovom Konvencijom, radi pridobivanja koristi tom pravnom licu od strane fizičkog lica koje djeluje pod njegovim autoritetom.	1. Kako je u BiH zakonodavstvu regulisano pitanje pravnih lica i njihove odgovornosti u navedenim krivičnim djelima?	Krivični zakoni

3. Zavisno od zakonskih načela strane, odgovornost pravnog lica može biti krivična, građanska ili upravna.	1. Kako je ovo definisano u BiH zakonodavstvu?	Entitetska ministarstva
4. Takva odgovornost će bez prejudiciranja biti krivična odgovornost fizičkog lica koje je počinilo krivično djelo.	1. Kako je to BiH regulisala?	Krivični zakoni
Član 27. Sankcije i mjere		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom budu kažnjena učinkovitim, srazmjernim i odgovarajućim sankcijama, uzimajući u obzir njihovu težinu. Ove sankcije će uključivati kazne koje se odnose na lišavanje slobode, što može pokrenuti ekstradiciju.	1. Kako su BiH zakoni ovo regulisali?	Krivični zakoni
2. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se pravno lice, koje se smatra odgovornim u skladu sa članom 26, podvrgne učinkovitim, srazmjernim i odgovarajućim sankcijama koje će uključivati novčane krivične ili nekrivične kazne, a mogu biti uključene i druge mjere, posebno: a) isključenje iz prava na javne beneficije ili pomoć; b) privremena ili stalna diskvalifikacija obavljanja komercijalnih aktivnosti; c) stavljanje pod sudski nadzor; d) sudski nalog za likvidaciju.	1. Kako su BiH zakoni ovo regulisali?	Krivični zakoni
3. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da: a) predvidi oduzimanje ili konfiskaciju: - roba, dokumentacije i drugih instrumenata koji su korišteni za činjenje krivičnog djela ili olakšavanje njihovog činjenja, kako je uspostavljeno u skladu sa ovom Konvencijom; - zaradu stečenu iz takvih krivičnih djela ili njihovu vrijednost; b) omogućiti privremeno ili stalno zatvaranje svake ustanove koja je vršila krivična djela, uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, bez prejudiciranja prava bona fide trećih članica ili zabrane počinitelju, privremene ili stalne, da vrši profesionalnu ili dobrovoljnu aktivnost koja uključuje kontakt sa djecom tokom kojih je počinjeno krivično djelo.	1. Kako su BiH zakoni ovo regulisali?	Krivični zakoni
4. BiH može usvojiti druge mjere u odnosu na počinitelje, kao što je povlačenje roditeljskih prava ili monitoring ili nadgledanje osuđenih lica.	1. Da li su u BiH predviđene ovakve mjere?	Domaći zakoni

<p>5. BiH može uspostaviti da zarade, stečene krivičnim djelom, ili imovina konfiskovana u skladu sa ovim članom, može biti dodijeljena specijalnom fondu kako bi se finansirali programi prevencije i pružanja pomoći žrtvama bilo kojeg krivičnog djela uspostavljenog u skladu sa ovom Konvencijom.</p>	<p>1. Da li su ovakve mjere predviđene BiH zakonima?</p>	<p>Domaći zakoni</p>
<p>Član 28. Otežavajuće okolnosti</p>		
<p>BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se sljedeće okolnosti, u mjeri u kojoj one ne čine dio sastavnih dijelova krivičnog djela, mogu, u skladu sa relevantnim odredbama lokalnog zakona, uzeti u obzir kao otežavajuće okolnosti kod utvrđivanja sankcija u odnosu na krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom:</p> <p>a) kada je krivično djelo nanijelo ozbiljnu štetu fizičkom ili mentalnom zdravlju žrtve;</p> <p>b) kada je krivičnom djelu prethodilo ili je praćeno djelima mučenja i ozbiljnog nasilja;</p> <p>c) kada je krivično djelo počinjeno protiv posebno osjetljive žrtve;</p> <p>d) kada je krivično djelo počinio član porodice, osoba koja stanuje sa djetetom ili osoba koja je zloupotrijebila svoj autoritet;</p> <p>e) kada je krivično djelo počinilo nekoliko ljudi koji su djelovali zajedno;</p> <p>f) kada je krivično djelo počinjeno u okviru kriminalne organizacije;</p> <p>g) kada je počinitelj već ranije osuđivan za krivična djela iste naravi.</p>	<p>1. Koje otežavajuće okolnosti su definirane u BiH zakonodavstvu u procesima koji tretiraju navedena krivična djela?</p>	<p>Krivični zakoni</p>
<p>Član 29. Ranija osuđivanja</p>		
<p>BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da predvidi mogućnost uzmanja u obzir konačne kazne koju je izrekla druga članica, u odnosu na prekršaje uspostavljene u skladu sa ovom Konvencijom prilikom utvrđivanja sankcija.</p>	<p>1. Kako je ovo regulisano domaćim zakonima u BiH?</p>	<p>Domaći zakoni</p>

Poglavlje VII – Istraga, krivično gonjenje i proceduralno pravo		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da se istrage i krivični postupci vode u najboljem interesu i poštujući prava djeteta.	1. Da li se zakonske i druge mjere u BiH pozivaju i baziraju na pravima djeteta i najboljem interesu djeteta?	Domaći zakoni
2. BiH će usvojiti zaštitni pristup prema žrtvama, osiguravši da istrage i krivični postupci ne pogoršaju traume koje je dijete doživjelo i da iza odgovora krivične pravde uslijedi pomoć, kada je to prikladno.	1. Kakav je pristup djeci žrtvama u BiH u smislu ne pogoršavanja trauma i obezbjeđivanja pomoći?	Domaći zakoni
3. BiH će osigurati da se istrage i krivični postupci tretiraju kao prioritet i da se vrše bez neopravdanog odlaganja.	1. Kako je ovo regulisano u BiH?	Domaći zakoni
4. BiH će osigurati da mjere, primjenjive pod ovim poglavljem, ne prejudiciraju prava na odbranu i zahtjeve za objektivnim i nepristrasnim suđenjem, u skladu sa članom 6 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.	1. Kako je ovo regulisano u BiH?	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH. Entitetska ministarstva pravde.
5. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere, u skladu sa temeljnim načelima svog lokalnog zakona: - osigurati učinkovitu istragu i krivično gonjenje za djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, dopustivši, kada je prikladno, mogućnost tajnih operacija; - omogućiti jedinicama ili istražnim službama da identifikuju žrtve krivičnih radnji uspostavljenih u skladu sa članom 20, posebno da analiziraju dječiji pornografski materijal, kao što su fotografije i audiovizuelni snimci poslani ili stavljeni na raspolaganje putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija.	1. Da li je BiH predvidjela ovakve mjere?	Krivični zakoni

Član 31. Opšte mjere zaštite

<p>1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da zaštiti prava i interese žrtava, uključujući njihove posebne potrebe kao svjedoka, u svim fazama istrage i krivičnog postupka, a naročito:</p> <p>a) dajući im obavještenje o njihovim pravima i uslugama koje im stoje na raspolaganju i, osim ako ne žele da prime takve informacije, praćenje njihovih žalbi, optužbi, opšteg napretka istrage ili postupka, njihove uloge kao i ishod njihovih predmeta;</p> <p>b) osiguravši, makar u slučajevima kada se žrtve i njihove porodice mogu naći u opasnosti, da mogu biti obaviješteni, ako je potrebno, kada lice koje se krivično goni ili je osuđeno izlazi na privremenu ili konačnu slobodu;</p> <p>c) omogućiti im, u skladu sa proceduralnim pravilima lokalnog zakona, da budu saslušani, da daju dokaze i vrše izbor načina kako prezentovati svoja viđenja, potrebe i želje, direktno ili preko posrednika, te da ona budu razmatrana;</p> <p>d) osigurati im odgovarajuće službe za podršku kako bi njihova prava i interesi bili valjano izloženi i uzeti u obzir;</p> <p>e) štiti njihovu privatnost, njihov identitet i njihov ugled, i uzimajući u obzir mjere koje su u skladu sa lokalnim zakonom, spriječiti javno rasturanje informacija koje bi mogle dovesti do njihove identifikacije;</p> <p>f) osigurati njihovu sigurnost, kao i njihove porodice i njihovih svjedoka, od zastrašivanja, osvete i ponovne viktimizacije;</p> <p>g) osigurati da se izbjegava kontak između žrtava i počinitelja u sudu i prostorijama policije, osim ako nadležni organi ne narede drugačije, u najboljem interesu djeteta, ili kada istraga ili sudski postupci traže uspostavljanje takvog kontakta.</p>	<p>1. U zakonodavstvu BiH regulisana su pitanja vođenja intervjua sa djetetom žrtvom krivičnih djela iz ove Konvencije. Analizirati Zakon o maloljetnicima u krivičnom postupku RS i Brčko distrikta, a u slučaju FBiH ZKP.</p> <p>- Zakonom regulisano odvijanje intervjua sa djecom u najkraćem vremenskom roku?</p> <p>- Da li postoji namjenski osposobljena i djeci prilagođena prostorija za intervjue. Ispitati CJB-ove, tužilaštva i sudove o postojanju prostorija</p> <p>- Da li intervjui sa djetetom obavljaju edukovana lica?</p> <p>- Da li je zakonom omogućeno da dijete „izabere” svog zakonskog zastupnika?</p> <p>2. Zakonski je regulisano uzimanje i prihvatanje na sudu audio intervjua/izjave djece. (Ispitati sudove kako je to u praksi.)</p> <p>3. Da li se ove istrage tretiraju kao prioriteta?</p> <p>4. Da li se ove mjere tretiraju tako?</p> <p>5. Da li su BiH zakonske odredbe usklađene sa ovim odredbama?</p>	<p>Krivični zakoni</p> <p>Zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku</p>
<p>2. BiH će osigurati da žrtve imaju pristup, počevši od njihovog prvog kontakta, sa nadležnim organima, informacijama o relevantnim sudskim i administrativnim postupcima.</p>	<p>1. Da li su prava žrtava usklađena sa navedenim odredbama ove konvencije?</p>	<p>Sudovi</p> <p>Ombudsmeni</p> <p>Nevladine organizacije</p>
<p>3. BiH će osigurati da žrtve imaju pristup, koji je besplatan ako je zajamčen, pravnoj pomoći, kada je moguće da imaju status strane u krivičnom postupku.</p>	<p>1. Imaju li žrtve pristup besplatnoj pravnoj pomoći?</p>	<p>Sudovi</p> <p>Nevladine organizacije</p>

4. BiH će osigurati mogućnost sudskim organima da imenuju specijalnog zastupnika za žrtvu kada, po lokalnom zakonu, on ili ona imaju status strane u krivičnom postupku i kada je nosiocu roditeljske odgovornosti onemogućeno da predstavlja dijete u takvom postupku kao rezultat sukoba interesa između njih i žrtve.	1. Da li su prava žrtava usklađena sa navedenim odredbama ove konvencije?	Domaći zakoni
5. BiH će osigurati, zakonskim i drugim mjerama, u skladu sa uslovima predviđenim lokalnim zakonom, mogućnost da grupe, fondacije, udruženja ili vladine ili nevladine organizacije pruže pomoć i/ili podršku žrtvama uz njihov pristanak tokom krivičnog postupka, a koji se odnosi na krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom.	1. Imaju li NVO i udruženja mogućnost da pružaju pomoć i podršku žrtvama tokom krivičnog postupka?	Sudovi Nevladine organizacije
6. BiH će osigurati da informacija data žrtvi, u skladu sa odredbama ovog člana, bude dostavljena na način koji odgovara njihovoj starosnoj dobi i zrelosti i na jeziku koji oni razumiju.	1. Na koji način se informacije prilagođavaju uzrastu i zrelosti žrtve?	Centri za socijalni rad Policija Sudovi
Član 32. Pokretanje postupka		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi osigurala da istrage ili krivična gonjenja zbog krivičnih djela, uspostavljenih u skladu sa ovom klauzulom, neće zavisiti od prijave ili optužbe od strane žrtve, i da se postupak može nastaviti čak i ako je žrtva povukla svoje izjave.	Postoje li zakonska ograničenja za nastavak postupka čak i kada žrtva povuče svoju izjavu?	Krivični zakoni
Član 33. Zakon o zastarijevanju		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da će zakon o zastarijevanju za pokretanje postupka u pogledu krivičnog djela, uspostavljenog u skladu sa članovima 18, 19, paragraf 1 a i d, biti nastavljen za vrijeme koje je dovoljno da se omogući efikasan početak sudskog procesa, nakon što je žrtva dostigla punoljetstvo i što odgovara ozbiljnosti zločina koji je u pitanju	Da li su u krivičnom zakonu izmijenjene odredbe o zastarijevanju za pokretanje krivičnog postupka?	
Član 34. Istrage		
1. BiH će usvojiti takve mjere koje mogu biti potrebne da se osigura da su lica, jedinice ili službe, zadužene za istragu, specijalizirane u oblasti borbe protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zlopotrebe djece i da su ta lica edukovana za ovu svrhu. Takve jedinice ili službe će imati odgovarajuća finansijska sredstva.	1. Postoje li specijalizovane osobe, jedinice ili službe za istrage u području seksualnog iskorištavanja djece?	Krivični zakoni

2. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da neizvjesnost oko stvarne starosne dobi žrtve i neće spriječiti pokretanje krivične istrage.	1. Da li zakonske odredbe imaju ograničenja oko neizvjesne starosne dobi žrtve?	Krivični zakoni
Član 35. Intervjui sa djetetom		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura: a) da se intervjui sa djecom obavljaju bez neopravdanog odlaganja nakon što su činjenice prijavljene nadležnim organima; b) da se intervjui sa djetetom obave, kada je potrebno, u prostorijama namijenjenim ili prilagođenim za ove svrhe; c) da intervju sa djetetom obave profesionalci edukovani za ovu svhu; d) da ista lica, ako je moguće i kada je prikladno, vode sve intervju sa djetetom; e) da je broj intervju ograničen što je moguće više i do mjere potrebne u svhu krivičnog postupka; f) da djetetu u pratnji može biti njegov ili njen zakonski zastupnik ili, kada je prikladno, odrasla osoba po njenom ili njenom izboru, osim ako nije s razlogom donesena suprotna odluka u pogledu te osobe.	1. Da li se intervjui sa djetetom obavljaju po standardima propisanim konvencijom?	Zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku
2. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da se svi intervjui sa žrtvom ili, kada je to prikladno, sa svjedocima djeteta, snime na video traku i da se ovi intervjui sa video trake mogu prihvatiti kao dokaz tokom sudskog postupka, u skladu sa pravilima predviđenim lokalnim zakonom.	1. Da li su ova pitanja u BiH regulisana zakonom?	Zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku
3. Kada je starosna dob žrtve neizvjesna i postoje razlozi za vjerovanje da je žrtva dijete, mjere uspostavljene u paragrafu 1 i 2 će se primjenjivati do verifikacije njegove ili njene starosne dobi.	1. Da li su ova pitanja u BiH regulisana zakonom?	Zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku
Član 36. Krivični sudski postupak		
1. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere, uz dužno poštivanje pravila koja reguliraju autonomiju pravnih profesija, kako bi se osiguralo da je dostupna edukacija o pravima djece i seksualnom iskorištavanju i seksualnoj zloupotrebi djeteta, radi koristi svim licima koja učestvuju u postupku, a posebno sudijama, tužiteljima i advokatima.	1. Da li se u BiH organizuju edukacije za učesnike u sudskom postupku, bez uticanja na autonomiju pravnih profesija?	Centri za edukaciju sudija i tužilaca

<p>2. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura, u skladu sa pravilima koje propisuje njen interni zakon:</p> <p>a) da sudija može narediti početak rasprave bez prisustva javnosti;</p> <p>b) da žrtva može biti saslušana u sudnici bez svog prisustva, naročito putem odgovarajuće komunikacijske tehnologije.</p>	<p>1. Da li sudija može narediti početak rasprave bez prisustva javnosti i da li žrtva može biti saslušana putem odgovarajuće komunikacijske tehnologije (bez prisustva)?</p>	<p>Zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku</p>
--	---	--

Poglavlje VIII – Evidentiranje i pohranjivanje podataka		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 37. Evidentiranje i pohranjivanje nacionalnih podataka o osuđenim počiniteljima seksualnog djela		
1. U svrhu sprečavanja i krivičnog gonjenja za krivična djela, uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom, članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da prikuplja i pohranjuje, u skladu sa relevantnim odredbama o zaštiti ličnih podataka i drugim odgovarajućim pravilima i garancijama koje propisuje domaći zakon, podatke koje se odnose na identitet i genetski profil (DNK) lica osuđenih za krivična djela, uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom.	1. Postoji baza osuđenih počinitelja seksualnih delikata sa DNK profilima. (Ispitati da li centri javne bezbjednosti imaju takvu bazu ili posebni odjeli policije koji se bave ovim djelima.)	Ministarstva unutrašnjih poslova Ministarstva pravde
2. BiH će, u vrijeme potpisivanja ili prilikom deponovanja svog instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobravanju ili pristupanju, obavijestiti generalnog sekretara Vijeća Evrope o imenu i adresi jednog nacionalnog autoriteta zaduženog za svrhe iz paragrafa 1.	2. BiH informiše generalnog sekretara Vijeća Evrope o imenu i adresi jednog nacionalnog autoriteta zaduženog za pitanja uspostavljanja i ažuriranja baze počinitelja.	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
3. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere kako bi se osiguralo da se informacije iz paragrafa 1 mogu prenijeti nadležnom organu druge strane, u skladu sa uslovima uspostavljenim u lokalnom zakonu i relevantnim međunarodnim instrumentima.	1. Da li je ovo pitanje regulisano domaćim zakonima?	Ministarstva pravde

Poglavlje IX - Međunarodna saradnja		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 38. Opšta načela i mjere za međunarodnu saradnju		
<p>1. Strane će sarađivati jedna s drugom, u skladu sa odredbama ove Konvencije, i putem primjene relevantnih primjenljivih međunarodnih i regionalnih instrumenata, aranžamana dogovorenih na osnovu istovrsnog ili recipročnog zakona i lokalnih zakona, u što je moguće većoj mjeri, u svrhu:</p> <p>a) sprečavanja i suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece;</p> <p>b) zaštite i pružanja pomoći žrtvama;</p> <p>c) istrage ili sudskog postupka koji se odnosi na krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom.</p>	<p>1. Ministarstvo sigurnosti, vanjskih poslova i državne agencije za sigurnost i komunikacije imaju ustaljene mehanizme kooperacije sa sličnim ministarstvima i agencijama. (Ispitati da li postoji mehanizam kooperacije i sa kojim agencijama, državama.)</p>	<p>Ministarstvo sigurnosti i vanjskih poslova BiH</p>
<p>2. BiH će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da osigura da žrtva krivičnog djela uspostavljenog u skladu sa ovom Konvencijom, na teritoriji jedne strane, a koja nije mjesto boravka, može podnijeti žalbu pred nadležnim organima države mjesta boravka.</p>	<p>1. Postoje protokoli o saradnji istražnih i sudskih organa između BiH i drugih država.</p>	<p>Ministarstva pravde i unutrašnjih poslova</p>
<p>3. Ako BiH, koja pruža uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima, ili vrši ekstradiciju pod uslovom da postoji sporazum, primi molbu za pravnu pomoć ili ekstradiciju od jedne strane sa kojom nema zaključen takav sporazum, ona može smatrati ovu Konvenciju zakonskim temeljom za uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima ili ekstradiciji u pogledu krivičnih djela uspostavljenih u skladu sa ovom Konvencijom.</p>	<p>1. Registrovani slučajevi da je žrtva/podnosaoc prijavila krivično djelo koje se desilo na drugoj teritoriji, nadležnim službama u mjestu svog prebivališta. (Ispitati da li su registrovani takvi slučajevi i da li je došlo do procesuiranja.)</p>	<p>Okružna tužilaštva RS/Kantonalna tužilaštva FBiH Centri javne bezbjednosti na pograničnim područjima</p>
<p>4. BiH će učiniti napore na integrisanju, gdje je to prikladno, sprečavanja i borbe protiv seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, programa pomoći za razvoj namijenjenih za korist trećih država.</p>	<p>1. Stavovi stručnjaka da se Konvencija može smatrati zakonskim temeljom za uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima i ekstradiciji, iako ga potražuje strana sa kojom BiH nema sporazum.</p>	<p>Sudije krivičari okružnih/kantonalnih sudova</p>

Poglavlje X – Monitoring mehanizmi		
MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 39. Komitet članica		
1. Komitet članica se sastoji od predstavnika članica Konvencije.	1. Predstavnik u Komitetu članica Konvencije. Ispitati da li je imenovan.	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
2. Generalni sekretar Vijeća Evrope će zakazati sastanak Komiteta članica. Prvi sastanak će se održati u periodu od godinu dana nakon stupanja na snagu ove Konvencije za desetog potpisnika koji je ratifikovao. Kasnije će se sastajati kad god najmanje jedna trećina članica ili generalni sekretar to zatraže.	2. Predstavnici odgovornih ministarstava imaju saznanja o sastancima Komiteta, informisani su o zaključcima.	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
3. Komitet članica će usvojiti sopstveni pravilnik.		
Član 40. Ostali predstavnici		
1. Parlamentarna skupština Vijeća Evrope, komesar za ljudska prava, Evropski komitet za probleme kriminala (CDPC), kao i drugi relevantni međuvladini komiteti Vijeća Evrope, imenovaće svaka po jednog predstavnika u Komitet članica.	1. Da li postoje saznanja /informacije o imenovanju članova/predstavnika u Komitetu?	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
2. Komitet ministara može pozvati druga tijela Vijeća Evrope da imenuju predstavnika u Komitet članica nakon što se s njima obave konsultacije.	1. BiH učestvuje u aktivnostima monitoringa koji je organizovan od strane Vijeća Evrope.	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
3. Predstavnici civilnih društava, a posebno nevladine organizacije, mogu pristupiti kao posmatrači Komitetu članica, nakon procedure obavljene relevantnim pravilima Vijeća Evrope.	3. Da li NVO sektor ima informacije o mogućnosti pristupanja Komitetu?	Odbor za civilno društvo BiH
4. Predstavnici imenovani na osnovu gore navedenog paragrafa 1 do 3 će učestvovati na sastancima Komiteta članica bez prava glasa.		Odbor za civilno društvo BiH
Član 41. Funkcije Komiteta članica		
1. Komitet članica će nadgledati implementaciju ove Konvencije. Pravilnik Komiteta članica će odrediti proceduru za procjenu implementacije ove Konvencije	1. Da li postoje saznanja o Pravilniku sa procedurama za procjenu implementacije Konvencije?	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
2. Komitet članica će olakšati prikupljanje, analizu i razmjenu informacija, iskustva i dobre prakse među državama kako bi poboljšali svoju sposobnost za sprečavanje i suzbijanje seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece.	2. Da li je BiH dobila informacije i uputstva od Komiteta o načinu prikupljanja, analize i razmjene informacija o ovom fenomenu?	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

<p>3. Komitet članica će također, kada je prikladno:</p> <p>a. Olakšati ili poboljšati učinkovito korištenje i implementaciju ove Konvencije, uključujući i utvrđivanje svih problema i posljedica, bilo koje izjave ili zadržavanja prava datih na osnovu ove Konvencije;</p> <p>b. Davati mišljenje o svakom pitanju koje se odnosi na primjenu ove Konvencije i olakšati razmjenu informacija o značajnim pravnim, političkim i tehnološkim razvojjima.</p>	<p>1) Da li su se BiH predstavnici obraćali Komitetu za pomoć, pojašnjenja vezano za provedbu Konvencije /ako da ko, kada, koliko?</p> <p>2) Na upite BiH, Komitet šalje izvještaje, daje upute i razmjenjuje informacije.</p>	<p>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH</p>
<p>4. Komitetu članica će pružati pomoć Sekretarijat Vijeća Evrope u vršenju njegovih funkcija u skladu sa ovim članom.</p>	<p>1. Da li postoje saznanja o vrstama pomoći koje Sekretarijat pruža Komitetu?</p>	<p>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH</p>
<p>5. Evropski komitet o krivičnim problemima (CDPC) će periodično biti obavještavan u pogledu aktivnosti navedenih u paragrafu 1, 2 i 3 ovog člana.</p>		

Poglavlje XI - Odnosi sa drugim međunarodnim instrumentima

MJERA	INDIKATOR	PREPORUČENI IZVOR
Član 42. Odnos sa Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta i njegov Opcioni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji		
<p>Ova Konvencija neće utjecati na prava i obaveze koje proizilaze iz odredaba Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta i njegovog Opcionog protokola o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, i ima namjeru da pojača zaštitu koju one pružaju i razvije i dopuni standarde sadržane u njima.</p>	<p>Konvencija o pravima djeteta UNCRC navedena je u Aneksu I Ustava BiH, čime je omogućena njena direktna primjena. Odgovornost za implementaciju, monitoring i diseminaciju Protokola je u nadležnosti Savjeta ministara BiH. Implementacija Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji vrši se u skladu sa osnovnim principima Konvencije o pravima djeteta i uz dosljednu primjenu članova Konvencije, koji tretiraju nezakonito razdvajanje porodica; zaštitu porodice i djece i zaštitu djece od različitih vidova eksploatacije (članovi 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 i 36).</p>	<p>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH</p>
Član 43. Odnos prema drugim međunarodnim instrumentima		
<p>1. Ova Konvencija neće utjecati na prava i obaveze izvedene iz drugih međunarodnih instrumenata čije su članice ove Konvencije članice ili će postati članice, a koji sadrže odredbe o stvarima koje uređuje ova Konvencija i koje osiguravaju veću zaštitu i pomoć djeci žrtvama seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.</p>		
<p>2. Članice Konvencije mogu zaključiti bilateralne ili multilateralne sporazume jedna s drugom o stvarima kojim se bavi ova Konvencija, u svrhu dopune ili jačanja njenih odredaba ili olakšanja primjene načela sadržanih u njoj.</p>		
<p>3. Članice koje su članice Evropske unije će, u svojim uzajamnim odnosima, primjenjivati pravila Zajednice i Evropske unije, u mjeri u kojoj postoje pravila Zajednice ili Evropske unije koja uređuju poseban predmet na koji se odnose i koja su primjenjiva na specifičan slučaj, bez prejudiciranja cilja i svrhe ove Konvencije i bez prejudiciranja njene potpune primjene kod drugih članica.</p>		

PRILOG

UPITNICI

3

Upitnik za policiju

Upitnik za pravosuđe i tužilaštvo

Upitnik za predstavnike Centara za socijalni rad

Upitnik za radnike u zdravstvu

Upitnik za obrazovne institucije

Upitnik za predstavnike medija

Upitnik za NVO

Vodič sa pitanjima za fokus grupu sa djecom

Upitnik za roditelje

Upitnik za policiju

1. Koliko poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao:
3. Po vašem saznanju, postoji li obaveza ili preporuka od viših instanci u domenu vašeg rada da obuka o pravima djeteta bude obavezni uslov za rad u vašoj instituciji ili da je dio stručnog usavršavanja ili edukacije u toku rada?
4. Koliko ste upoznati sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zlopotrebe (kako ste za nju saznali, da li je bilo zvaničnih obuka o njenom sadržaju)?
5. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zlopotrebu djeteta?
6. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
7. Da li ste učestvovali u nekim kampanjama koje je poduzela država/entiteti/lokalna zajednica za podizanje svijesti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zlopotrebe djece? Ako jeste, kratko ih opišite.
8. Da li se u vašoj lokalnoj zajednici planiraju sredstva za programe koji se odnose na borbu protiv seksualnog nasilja, i kolika su ta sredstva?
9. Da li vaša profesija ima Etički kodeks o postupanju sa djecom? Ako da, sadrži li isti odredbe u pravcu preveniranja seksualno zlostavljanje djece, kao i mehanizme postupanja u slučaju sumnje na postojanje istog?
10. Kako se vaša profesija odnosi prema povjerljivosti informacije o djeci žrtvama seksualne zlopotrebe?
11. Da li ste u svom radu do sada osjećali neke nedostatke u zakonskim rješenjima koja prate seksualnu zlopotrebu djece?
12. Koje institucije i organizacije koje se bave zaštitom prava djece poznajete?
13. Da li ste upoznati sa Smjernicama za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u BiH? Ako jeste, kada, od strane koga i da li postupate u skladu sa njima?
14. Da li u vašoj lokalnoj zajednici postoje međusektoralni protokoli o postupanju u slučajevima seksualne zlopotrebe djece između institucija i NVO i koliko se oni poštuju i provode?
15. Da li vaša ustanova vodi posebne baze podataka o slučajevima seksualne zlopotrebe djece i kome su ti podaci dostupni?
16. Da li znate za postojanje protokola/procedura o postupanju u slučaju sumnje na seksualno zlostavljanje, i kako se oni odnose na vašu praksu?
17. Koliko ste upoznati o postojanju besplatnih telefonskih linija za prijavljivanje i pružanje pomoći djeci žrtvama seksualnog nasilja? Koji su to brojevi i ko vodi te servise?

18. Koliko ste upoznati o postojanju SOS internet stranica posvećenih prevenciji i reagovanju na pojave seksualne zloupotrebe djece?
19. Da li vaša praksa podrazumijeva odstranjivanje i lišavanje slobode počinioca seksualnog delikta nad djetetom (odmah po saznanju)?
20. Koja je dobna granica ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom i da li je ona po vašem mišljenju adekvatna?
21. Kako je regulisan seksualni odnos između maloljetnika u smislu uzrasne razlike?
22. Kako se definiše dječija prostitucija u BiH?
23. Da li postoji namjenski osposobljena i djeci prilagođena prostorija za istražne intervjue?
24. Da li u Vašoj ustanovi imate profesionalce/inspektore koji su posebno obučeni za rad sa djecom žrtvama seksualnih delikata?
25. Da li intervjui sa djetetom obavljaju posebno osposobljeni profesionalci?
26. Da li se ti intervjui sa djetetom obavljaju u prisustvu psihologa ili socijalnih radnika? Ako da, da li ti profesionalci dolaze iz vaše ili drugih institucija? Koje su to institucije i da li je ta saradnja zasnovana na posebnim sporazumima?
27. Da li se ove istrage tretiraju kao prioriteti?
28. Imaju li djeca-žrtve u procesu sve potrebne informacije i kako se te informacije prilagođavaju tako da ih djeca razumiju?
29. Imaju li djeca-žrtve pristup besplatnoj pravnoj pomoći?
30. Imaju li NVO i udruženja mogućnost da pružaju pomoć i podršku žrtvama tokom istrage i krivičnog postupka?
31. Postoje li u vašoj instituciji specijalizovane osobe, jedinice ili službe za istrage u području seksualnog iskorištavanja djece?
32. Da li postoje i koje su zakonske odredbe u slučajevima neizvjesne starosne dobi žrtve?
33. Da li vaša institucija prikuplja podatke o:
 - broju prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja nad djecom,
 - broju djece žrtava seksualnog nasilja (razvrstani po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti),
 - vrstama seksualnog zlostavljanja (npr. dječija prostitucija, dječija pornografija, unutar porodice, od strane vršnjaka, putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija i sl.),
 - počiniocima seksualnog nasilja (razvrstani po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti)?
34. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zloupotrebe i zlostavljanja, a što želite da naglasite?

Upitnik za pravosuđe i tužilaštvo

1. Da li poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao.
3. Po vašem saznanju, postoji li upoznavanje sa Konvencijom o pravima djeteta i drugim međunarodnim zakonima bitnim za djecu, u toku studija prava? Da li programi edukacije sudija i tužilaca sadrže i ove teme?
4. Koliko vi možete da utičete na izbor tema za vlastito stručno usavršavanje?
5. Da li ste upoznati sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe? Ako jeste, od strane koga?
6. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zloupotrebu djeteta?
7. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
8. Postoje li Registri za počiniocce krivičnih djela u vezi seksualnih delikata nad djecom, da li su ažurirani i kome su dostupni?
9. Postoji li u vašoj struci Etički kodeks za postupanje sa djecom?
10. Kako se vaša profesija odnosi prema povjerljivosti informacije o djeci žrtvama seksualne zloupotrebe?
11. Da li znate za programe i mjere namijenjene procjeni i sprečavanju rizika od činenja krivičnog djela seksualnog delikta nad djecom?
12. Postoje li i provode li se programi psihosocijalne pomoći za osuđene seksualne prestupnike nad djecom?
13. Postoji li obaveza upućivanja seksualnih prestupnika u programe rehabilitacije nakon izdržavanja kazne?
14. Postoje li mehanizmi za prikupljanje i razmjenu podataka između institucija u cilju procjene fenomena seksualne zloupotrebe djece i koji su?
15. Da li vaša institucija učestvuje u sistemu razmjene podataka između vladinih institucija i NVO-a, uz zaštitu privatnosti i najboljeg interesa djeteta?
16. Postoje li protokoli o saradnji na nivou lokalnih zajednica sa detaljnim opisom obaveza, odgovornosti i nadležnosti za provođenje i praćenje mjera zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i da li je vaša ustanova uključena u njih?
17. Postoje li baze podataka o slučajevima seksualne zloupotrebe djece i osuđenih počilaca?
18. Kako procjenjujete saradnju između državnih organa, civilnog društva i privatnog sektora u borbi protiv seksualnog nasilja nad djecom?
19. Da li vaše institucije prikupljaju podatke (zaokružite) koji se odnose na seksualne delikte nad djecom:
 - a) Broj djece žrtava seksualnog nasilja da ne
 - b) Broj prijavljenih slučajeva da ne
 - c) Broj pokrenutih krivičnih gonjenja da ne

d) Broj podignutih optužnica	da	ne
e) Broj presuda sudova	da	ne
f) Broj pravosnažnih presuda	da	ne
g) Analiza visine kazne	da	ne
h) Dužina trajanja procesa	da	ne

20. Ako da, da li ih i kome dostavljate?
21. Da li su visine kazne za seksualne delikte bliže gornjoj ili donjoj granici propisanoj zakonom?
22. Postoje li uspostavljeni mehanizmi praćenja i izvještavanja o izrečenim mjerama?
23. Po vašem mišljenju, da li se zakonske i druge mjere u BiH pozivaju i baziraju na pravima djeteta i najboljem interesu djeteta?
24. Provode li se u vašoj ustanovi mjere zaštite djece žrtava i djece svjedoka? Ako se provode, na koji način?
25. Da li se u vašoj praksi koristi audio intervju/izjave djece?
26. Da li se ove istrage i postupci tretiraju kao prioriteti?
27. Imaju li djeca žrtve u procesu sve potrebne informacije i ko ih obezbjeđuje?
28. Imaju li djeca žrtve pristup besplatnoj pravnoj pomoći?
29. Imaju li NVO-i i druga udruženja mogućnost da pružaju pomoć i podršku žrtvama tokom krivičnog postupka i kako?
30. Na koji način se informacije prilagođavaju uzrastu i zrelosti žrtve?
31. Postoje li zakonska ograničenja za nastavak postupka čak i kada žrtva povuče svoju izjavu?
32. Postoje li specijalizovane osobe, jedinice ili službe za istrage u području seksualnog iskorištavanja djece?
33. Da li se u BiH organizuju edukacije za učesnike u sudskom postupku, bez uticanja na autonomiju pravnih profesija?
34. Postoje li registrovani slučajevi da je žrtva/porodica prijavila krivično djelo koje se desilo na drugoj teritoriji, nadležnim službama u mjestu svog prebivališta?
35. Da li su prostorije u vašim institucijama u kojima se vrši uzimanje izjava od djeteta, kao i sudnice, prilagođene djece? Ako jesu, na koji način?
36. Da li u vašim institucijama postoje posebni ulazi za djecu koja su žrtve krivičnih djela protiv polnog integriteta i morala, kao i krivičnih djela nasilja u porodici?
37. Da li vaše institucije imaju zaposlene psihologe za rad sa djecom žrtvama seksualnog nasilja? Ako da, koliko? Ako ne, da li ih i na koji način angažujete u predmetima u kojima su djeca žrtve seksualnog nasilja?
38. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zloupotrebe i zlostavljanja, a što želite da naglasite?

Upitnik za predstavnike Centara za socijalni rad

1. Koliko poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao.
3. Po vašem saznanju, postoji li obaveza ili preporuka od viših instanci u domenu socijalne zaštite da obuka o pravima djeteta bude obavezni uslov za rad u vašoj ustanovi?
4. Da li Program stručnog usavršavanja i edukacije socijalnih radnika, usvojen od strane Vaše institucije, sadrži temu koja se odnosi na prava djeteta?
5. Da li ste upoznati sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe? Ako jeste, od strane koga?
6. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zloupotrebu djeteta?
7. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
8. Da li su i na koji način djeca i njihovi staratelji, koja su u programima socijalne zaštite u vašoj ustanovi, i upoznata sa rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, uključujući zloupotrebu informacijskih i komunikacionih tehnologija?
9. Da li ste učestvovali u nekim kampanjama koje je poduzela država/entiteti/lokalna zajednica za podizanje svijesti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece? Ako jeste, kratko ih opišite:
10. Da li se u vašoj lokalnoj zajednici planiraju sredstva za programe koji se odnose na borbu protiv seksualnog nasilja nad djecom i kolika su ta sredstva?
11. Kako ocjenjujete saradnju između državnih organa, civilnog društva i privatnog sektora u borbi protiv seksualnog nasilja nad djecom?
12. Da li su djeca žrtve seksualnog nasilja prepoznata u zakonu o socijalnoj zaštiti kao posebne kategorije korisnika određenih prava? Ako ne, kako se onda tretiraju?
13. Postoje li u vašoj ustanovi socijalni programi kojima se osigurava podrška žrtvama i njihovim porodicama?
 - Ako da, kako se provode?
 - Da li su dostupni svim članovima porodice?
 - Koliko traju?
 - Da li su za žrtve i njihove porodice besplatni?
14. Da li vaš centar prikuplja podatke o:
 - broju djece žrtava seksualnog nasilja (razvrstani po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti),
 - broju prijavljenih slučajeva,
 - vrstama seksualnog zlostavljanja (npr. dječija prostitucija, dječija pornografija, unutar porodice, odstrane vršnjaka, putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija i sl.),
 - počiniocima seksualnog nasilja (razvrstanu po polu, starosti, socijalnoj pripadnosti),
 - broju presuda sudova, broj pravosnažnih presuda?

15. Kako se vaša profesija odnosi prema povjerljivosti informacije o djeci žrtvama seksualne zlopotrebe?
16. Da li ste upoznati o postojanju besplatnih telefonskih linija za pružanje pomoći djeci i koji su to brojevi?
17. Da li znate ko vodi te servise i kako oni funkcionišu?
18. Da li svoje klijente informišete o njima i na koji način?
19. Da li ste upoznati o postojanje SOS internet stranica posvećenih prevenciji i reagovanju na pojave seksualne zlopotrebe djece?.
20. Da li u vašoj ustanovi ili lokalnoj zajednici postoje programi dugoročne psihosocijalne i zdravstvene pomoći žrtvama seksualnog nasilja?
21. Postoji li saradnja vaše ustanove i NVO-a specijalizovanih za pružanje psihosocijalne, zdravstvene i pravne pomoći djeci žrtvama?
22. Postoje li u vašoj lokalnoj zajednici skloništa/sigurne kuće za žrtve seksualnog nasilja?
23. Ko ih vodi i kako vaša ustanova saraduje s njima?
24. Da li vaš centar nudi uslugu besplatne i dostupne psihoterapeutske pomoći djeci žrtvama seksualne zlopotrebe i njihovim porodicama, i da li se te usluge koriste?
25. Postoje li programi za rehabilitaciju počinitelaca krivičnih djela seksualnog nasilja nad djecom i da li su oni obavezni za sve počinioce?
26. Ko vodi i finansira ove programe?
27. Postoji li protokol o saradnji na nivou vaše lokalne zajednice za postupanje u slučaju seksualne zlopotrebe i iskorištavanja djeteta sa detaljnim opisom obaveza, odgovornosti i nadležnosti relevantnih subjekata? Ako postoji, ko su njegovi potpisnici i da li se on provodi u praksi?
28. Ima li vaš centar uspostavljene mehanizme praćenja i izvještavanja o izrečenim mjerama?
29. Postoje li u vašem centru interventni programi za djecu i maloljetnike sa problemima u seksualnom ponašanju i od čega se sastoje?
30. Prema vašim saznanjima, imaju li NVO mogućnost da pružaju pomoć i podršku žrtvama tokom krivičnog postupka?
31. Postoje li u vašem centru procedure za angažovane zaposlene, koje uključuju i provjeru da li su kandidati bili ili su u toku procesa koji uključuje seksualno nasilje nad djecom?
32. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zlopotrebe i zlostavljanja, što želite da naglasite?

Upitnik za radnike u zdravstvu

1. Koliko poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao.
3. Po vašem saznanju, postoji li obaveza ili preporuka od viših instanci u domenu zdravstvene zaštite da obuka o pravima djeteta bude obavezni uslov za rad u vašoj ustanovi, odnosno obaveza stručnog usavršavanja i edukacije u toku rada?
4. Da li ste upoznati sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zlopotrebe? Ako jeste, od strane koga?
5. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zlopotrebu djeteta?
6. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
7. Da li ste učestvovali u nekim kampanjama koje je poduzela država/entiteti/lokalna zajednica za podizanje svijesti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zlopotrebe djece? Ako jeste, kratko ih opišite:
8. Da li se u vašoj lokalnoj zajednici planiraju sredstva za programe koji se odnose na borbu protiv seksualnog nasilja, i kolika su ta sredstva?
9. Da li vaša profesija ima Etički kodeks za postupanje sa djecom? Ako ima, sadrži li isti odredbe u pravcu preveniranja seksualno zlostavljanje djece, kao i mehanizme postupanja u slučaju sumnje na postojanje istog?
10. Kako se vaša profesija odnosi prema povjerljivosti informacije o djeci žrtvama seksualne zlopotrebe?
11. Koje institucije ili organizacije za zaštitu prava djeteta su vam poznate?
12. Da li ste upoznati sa Smjernicama za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u BiH? Ako jeste, kada i od strane koga?
13. Da li u vašoj lokalnoj zajednici postoji međusektoralni Protokol o postupanju za slučajeve sumnje na seksualno zlostavljanje djece? Ako da, koje su vaše obaveze i odgovornosti prema tom Protokolu?
14. Da li u vašoj struci postoji poseban Protokol za postupanje u slučaju sumnje na seksualno zlostavljanje djeteta?
15. Da li za djecu žrtve seksualnog zlostavljanja i zlopotrebe postoji organizovana i dostupna dugoročna psihosocijalna i zdravstvena pomoć i kako se ona provodi u praksi?
16. Da li je zakonom regulisana hitnost zdravstvenog pregleda uz zaštitu interesa djeteta žrtve?
17. Da li su zdravstvene ustanove uključene u sistemski pristup saradnje javnih ustanova i NVO-a, specijalizovanih za pružanje psihosocijalne, zdravstvene i pravne pomoći djeci žrtvama seksualne zlopotrebe?

18. Da li zakoni regulišu postojanje hitne psihološke njege djece žrtava seksualnog zlostavljanja?
19. Da li je besplatna i dostupna psihoterapeutska pomoć porodici djeteta žrtve?
20. Vodite li službene zabilješke i evidencije o djeci/pacijentima kod kojih postoji sumnja ili su žrtve seksualnog nasilja nad djecom? Ako da, kako ih vodite i kome ih dostavljate?
21. Postoje li u okvirima zdravstvenog sistema usluge koje su usmjerene na rehabilitaciju počinioca seksualnih delikata nad djecom?
22. Postoje li interventni programi za djecu i maloljetnike sa problemima u seksualnom ponašanju?
23. Koja je dobna granica ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom i da li je ona adekvatna?
24. Kako je regulisan seksualni odnos između maloljetnika u smislu uzrasne granice?
25. Postoje li zakonske procedure vezane za zapošljavanje osoblja u zdravstvenim ustanovama koje uključuju i provjeru da li su kandidati bili ili su u toku disciplinskog ili krivičnog postupka koji uključuje seksualno nasilje nad djecom? Ako postoje, kakva je procedura u slučaju postojanja sumnje seksualnog nasilja nad djetetom/pacijentom od strane zaposlenika zdravstvene ustanove?
26. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zloupotrebe i zlostavljanja, a što želite da naglasite?

Upitnik za obrazovne institucije

1. Da li poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao.
3. Po vašem saznanju, postoji li obaveza ili preporuka od viših obrazovnih instanci da obuka o pravima djeteta bude obavezni uslov za rad u vašoj ustanovi?
4. Da li ste upoznati sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe? Ako jeste, od strane koga?
5. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zloupotrebu djeteta?
6. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
7. Da li su i na koji način djeca i njihovi roditelji/staratelji u vašoj ustanovi upoznati sa rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, uključujući zloupotrebu informacijskih i komunikacionih tehnologija, kao i mogućnostima zaštite prilagođene njihovom uzrastu?
8. Da li je važećim nastavnim planom i programom predviđena obavezna edukacija na temu seksualnog nasilja nad djecom?
9. Da li ti programi podstiču sudjelovanje same djece, u skladu sa uzrastom i razvojnim mogućnostima, u planiranju i provedbi tih aktivnosti?
10. Ako znate za neke kampanje koje je poduzela država/entiteti za podizanje svijesti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece, kratko ih opišite:
11. Da li se u vašoj lokalnoj zajednici planiraju sredstva za programe koji se odnose na borbu protiv seksualnog nasilja nad djecom, i kolika su ta sredstva?
12. Da li vam je poznato da li postoje fondovi za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe?
13. Da li se u vašoj ustanovi vode evidencije o slučajevima seksualne zloupotrebe djece i na koji način?
14. Kako se vaša profesija odnosi prema povjerljivosti informacije o djeci žrtvama seksualne zloupotrebe?
15. Da li je u vašoj školi bilo slučajeva kada su djeca ili odrasli prijavljivali sumnju na seksualno zlostavljanje djece i kako su oni riješeni?
16. Da li vam je poznato da postoje besplatne telefonske linije za pružanje pomoći djeci i da li su djeca upoznata sa njima?
17. Da li vam je poznato da postoje SOS ili specijalizovane internet stranice posvećene prevenciji i reagovanju na pojave seksualne zloupotrebe djece i da li su djeca i odrasli upoznati sa njima?

18. Postoje li protokoli o saradnji na nivou lokalnih zajednica za postupanje u slučaju seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djeteta sa detaljnim opisom obaveza, odgovornosti i nadležnosti relevantnih subjekata i da li je vaša ustanova uključena u njih? Ako jeste, koje su njene obaveze i odgovornosti u tom mehanizmu postupanja?
19. Koja je dobna granica ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom i da li je ona adekvatna?
20. Postoje li zakonske procedure u oblasti obrazovanja vezane za zapošljavanje osoblja u obrazovnim ustanovama koje uključuju i provjeru da li su kandidati bili ili su u toku disciplinskog ili krivičnog postupka koji uključuje seksualno nasilje nad djecom? Ako postoje, kakva je procedura u slučaju postojanja sumnje seksualnog nasilja nad učenicom od strane uposlenika obrazovne ustanove?
21. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zloupotrebe i zlostavljanja, a što želite da naglasite?

Upitnik za predstavnike medija

1. Koliko poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao.
3. Po vašem saznanju, postoji li praksa ili inicijativa da se u toku studija novinarstva obavezno organizuje obuka o pravima djeteta?
4. Da li su vaši novinari prošli kroz određene obuke/edukacije o pravima djeteta? Ako jesu, od strane koga su bile organizovane?
5. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
6. Da li ste upoznati sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe? Ako jeste, od strane koga?
7. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zloupotrebu djeteta?
8. Da li ste upoznati sa etičkim kodeksom za elektronske i štampane medije koji regulišu zaštitu maloljetnika u medijima?
9. Kako se vaša profesija odnosi prema povjerljivosti informacije o djeci žrtvama seksualne zloupotrebe?
10. Da li vaša medijska kuća ima uredničku politiku usklađenu sa pravima djeteta?
11. Da li u praksi poštujete ove odredbe?
12. Kako štitate privatnost djeteta?
13. Dobijate li upozorenje glavnog urednika o posebnoj zaštiti djece žrtava seksualnog nasilja i seksualne eksploatacije?
14. Da li su vam prava djece iznad interesa vaše medijske kuće za tiražem?
15. Da li ste u iskustvu imali slučaj da glavni urednik od vas traži veći stepen zaštite djeteta žrtve seksualnog nasilja i eksploatacije?
16. Da li je vaša medijska kuća bila predmet prijava i žalbi za kršenje prava djeteta kod Vijeća za štampu i RAK-a? Ako jeste, zašto i od koga?
17. Da li vaša medijska kuća ima u svojim programskim šemama teme ili emisije o seksualnoj zloupotrebi djece?
18. Postoje li mjerila i procedure kojima se definiše kvalitet medijskog izvještavanja o slučajevima seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece i koje su?
19. Da li znate postoje li u BiH programi zaštite djece, žrtava seksualnog nasilja i eksploatacije?
20. Da li vam je poznato postoje li fondovi za sprečavanje i zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe?

21. Da li je u vašoj medijskoj kući bilo kršenja odredbi Regulatorne agencije za medije u BiH, u vezi sa terminom emitovanja sadržaja koji nisu primjereni djeci?
22. Koje institucije za unapređenje i zaštitu prava djece poznajete i da li ih konsultujete u svom radu?
23. Da li znate koja je dobna granica ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom, kolika je i da li je ona adekvatna?
24. Da li vaša medijska kuća, osim izvještavanja o seksualnom nasilju i eksploataciji djece, ima i edukativne priloge o ovim temama?
25. Da li ste učestvovali u kampanji/a o podizanju svijesti javnosti o ovim problemima? Ako jeste, navedite koje su to kampanje bile:
26. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zloupotrebe i zlostavljanja, a što želite da naglasite?

Upitnik za NVO

1. Da li poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao.
3. Da li je edukacija o pravima djeteta jedan od obaveznih uslova za zapošljavanje i rad na poslovima rada sa djecom u vašem NVO-u?
4. Da li se vi/vaše osoblje redovno edukujete i stručno usavršavate u oblasti prava djeteta? Ako da, kako često i u čijoj organizaciji su bile ove edukacije?
5. Da li ste upoznati sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe? Ako jeste, od strane koga?
6. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zloupotrebu djeteta?
7. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
8. Da li su i na koji način djeca korisnici vaših usluga/programa upoznata sa rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, uključujući zloupotrebu informacijskih i komunikacionih tehnologija?
9. Da li se prilikom zapošljavanja osoblja u vašem NVO-u vrši provjera kandidata da se protiv istih ne vodi krivični postupak za djela seksualnog nasilja nad djetetom ili da su pravosnažno osuđeni za isto? Ako da, na koji način?
10. Ako znate za neke kampanje koje je poduzela država/entiteti za podizanje svijesti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece, kratko ih opišite:
11. Da li se u vašoj lokalnoj zajednici planiraju sredstva za programe koji se odnose na borbu protiv seksualnog nasilja, i kolika su ta sredstva?
12. Postoje li mehanizmi za prikupljanje i razmjenu podataka između institucija u cilju procjene fenomena seksualne zloupotrebe djece?
13. Da li ste upoznati sa Smjernicama za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u BiH? Ako jeste, od koga? Koju ulogu imaju NVO-i?
14. Postoje li u vašoj zajednici potpisani protokoli o postupanju u slučajevima seksualne zloupotrebe djece, između institucija i nevladinih organizacija?
15. Ima li vaš NVO ima razvijenu politiku zaštite djece? Ako ima, od kada i koji su njeni ciljevi?
16. Postoje li u vašoj organizaciji razvijeni mehanizmi i interne procedure postupanja u slučaju sumnje seksualnog nasilja nad djetetom od strane trećih lica, kao i od strane uposlenih? Ako postoje, od kada i u kojoj formi/obliku?
17. Za koje baze podataka o slučajevima seksualne zloupotrebe djece znate?

18. Kako ocjenjujete saradnju između državnih organa, civilnog društva i privatnog sektora u borbi protiv seksualnog nasilja nad djecom?
19. Za koje socijalne programe kojima se osigurava podrška djeci žrtvama i njihovim porodicama znate, kako se oni provode, da li su dostupni svima, uključuju li kompletnu porodicu, koliko traju?
20. Koliki je broj djece žrtava seksualnog nasilja sa kojima ste vi radili?
21. Da li znate za postojanje besplatnih telefonskih linija za pružanje pomoći djeci, koliko je takvih linija na području BiH, ko ih je ustanovio i koliko su, prema vašoj procjeni, poznate u javnosti?
22. Da li znate za postojanje internet stranica posvećenih prevenciji i reagovanju na pojave seksualne zloupotrebe djece?
23. Da li je vaš NVO obezbjeđivao neke od ovih usluga djeci žrtvama seksualnog nasilja i zlostavljanja i koje su to usluge?
24. Da li vaš NVO ili neka druga organizacija obezbjeđuje dugoročnu psihosocijalnu i zdravstvenu pomoć žrtvama seksualnog nasilja?
25. Postoji li sistemski pristup saradnji javnih ustanova i NVO-a specijalizovanih za pružanje psihosocijalne, zdravstvene i pravne pomoći djeci žrtvama u vašoj zajednici?
26. Za koje interventne programe za djecu i maloljetnike sa problemima u seksualnom ponašanju znate?
27. Po vašem mišljenju i iskustvu, da li se zakonske i druge mjere u BiH pozivaju i baziraju na pravima djeteta i najboljem interesu djeteta?
28. Po vašem mišljenju i iskustvu, kakav je pristup djeci žrtvama u BiH u smislu ne pogoršavanja trauma i obezbjeđivanja pomoći?
29. Imaju li NVO-i i druga udruženja mogućnost da pružaju pomoć i podršku žrtvama tokom krivičnog postupka?
30. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zloupotrebe i zlostavljanja, a što želite da naglasite?

Vodič sa pitanjima za fokus grupu sa djecom

1. Koliko poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao.
3. Da li znate za Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe? Ako znate, od strane koga ste za nju saznali?
4. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zloupotrebu djeteta?
5. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
6. Koja je dobna granica ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom i da li je ona po tebi odgovarajuća?
7. Da li je potrebno da se utvrdi dobna granica između djeteta i seksualnog partnera/ce? Kolika bi ona trebala biti?
8. Da li je, po vama, ista razlika i za brakove sa maloljetnikom?
9. Šta je po vama seksualno nasilje nad djecom? Nabrojite:
10. Šta je seksualna eksploatacija? Nabrojite:
11. Da li znate kome se možete obratiti u slučajevima seksualnog nasilja i seksualne eksploatacije?
12. Kome biste se vi obratili?
13. Da li ste upoznati o postojanju besplatnih telefonskih SOS linija za pružanje pomoći djeci žrtvama seksualnog nasilja i koji su to brojevi?
14. Da li ste upoznati o postojanju SOS internet stranica posvećenih prevenciji i reagovanju na pojave seksualne zloupotrebe djece? Ako jeste, ko vas je informisao o tome? Koristite li tu stranicu i koliko često?
15. Imate li povjerenja u zakone i institucije koje provode te zakone?
16. Šta biste učinili da se vama prijatelj/ica povjeri o tome da je žrtva seksualnog nasilja ili eksploatacije? Opišite:
17. Da li je važnije čuvanje tajne ili pomoć maloljetniku/ci?
18. Kako ocjenjujete ličnu sigurnost:
 - U porodici,
 - U školi,
 - U zajednici,
 - Na internetu,
 - U sudskom procesu?

19. Da li u vašoj školi postoje neki programi prevencije za zaštitu djece od seksualnog nasilja i seksualne eksploatacije?
20. Kako biste vi organizovali obuku djece o zaštiti od ove vrste nasilja?
21. Ko bi po vašem mišljenju to najbolje radio?
22. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zloupotrebe i zlostavljanja, a što želite da naglasite?

Upitnik za roditelje

1. Koliko poznajete sadržaj Konvencije o pravima djeteta?
2. Da li ste nekada imali priliku da prođete obuku o pravima djeteta? Ako jeste, napišite ko je tu obuku organizovao.
3. Kako biste definisali seksualno nasilje i seksualnu zloupotrebu djeteta?
4. Po vašem mišljenju, koja su to prava djece koja se najčešće krše u vašem okruženju?
5. Da li ste upoznati sa Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe? Ako jeste, od strane koga?
6. Da li ste vi i vaša djeca upoznati sa rizicima seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, uključujući zloupotrebu informacijskih i komunikacionih tehnologija? Ako jeste, od strane koga?
7. Ako znate za neke kampanje koje je poduzela država/entiteti za podizanje svijesti o fenomenu seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece, kratko ih opišite:
8. Da li se u vašoj lokalnoj zajednici planiraju sredstva za programe koji se odnose na borbu protiv seksualnog nasilja, i kolika su ta sredstva?
9. Da li smatrate da ste dovoljno informatički pismeni i da možete da zaštitite svoje dijete od rizika koje nose nove tehnologije (kompjuteri, internet, društvene mreže...)?
10. Za koje institucije i organizacije za unapređenje i zaštitu prava djece znate?
11. Koja je dobna granica ispod koje je zabranjeno imati seksualne odnose sa djetetom i da li je ona po vašem mišljenju adekvatna?
12. Kome biste se obratili u slučaju da želite da prijavite seksualnu zloupotrebu djeteta?
13. Da li ste upoznati o postojanju besplatnih telefonskih linija (SOS telefona) za pružanje pomoći djeci žrtvama seksualnog nasilja i koji su to brojevi?
14. Da li ste upoznati o postojanju SOS internet stranica posvećenih prevenciji i reagovanju na pojave seksualne zloupotrebe djece?
15. Postoji li još nešto važno za vaš rad u vezi sa djecom žrtvama seksualne zloupotrebe i zlostavljanja, a što želite da naglasite?

NAPOMENA

Materijali iz ove publikacije su vlasništvo „Zdravo da ste” i mogu se koristiti u nekomercijalne svrhe. Materijali se mogu pronaći i na www.zdravodaste.org

Здраво да сте
Hi Neighbour

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

